

Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi

YAYIN TARİHİ : 30 HAZİRAN 2025 - SAYI : 01

Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi

Cilt: 1, Sayı: 1, Yıl: 2025

Yayın tarihi: 30.06.2025

Uluslararası Hakemli Bilimsel Dergi

Eğitim ve Bilim Gücü Dayanışma Sendikasının bilimsel bir yayın organıdır.

İletişim Bilgileri

Adres:Anıttepe Mah. Gazi Mustafa Kemal Bul. Seyhan İş Hanı No:95/4 Maltepe Çankaya / ANKARA

Telefon: +90 (312) 229 29 33

Whatsapp: +90 (531) 504 83 47

E-Posta: bilgi@egitimgucusen.org.tr

E-Posta: egitimgucusen@hs03.kep.tr

Editör e-posta: durmusummet@gmail.com

ÖNSÖZ

Değerli okurlar, sendikamızın bilimsel bir dergisi olan Eğitim ve Sosyal Bilimler dergisi bu ilk sayısı ile sizlerle buluşmanın mutluluğu ve gururu içindeyiz. 2021 yılında kurulan sendikamız tüm eğitim çalışanlarının haklarını savunmayı ve korumayı amaç edinmiş, tüm siyasi görüşlerden arınmış bir sendikadır. Samimi gayretimizle eğitim çalışanlarının gür sesi olmak, bütün ümitlerin tükendiği bir yerde ümit olmak için varlığımızı eğitim çalışanlarının huzuru ve refahını sağlamaya adanmış olarak yola çıktık. Kurulduğu günden bu yana hem üye sayısındaki artış hızı hem de eğitim çalışanlarının haklarının savunulması adına öne çıkan bir sendika olmuştur. Sendikamızın eğitim ve diğer sosyal bilimler alanlarında çalışanlarına bir hizmeti olan bu dergi akademisyen, öğretmen ve eğitim alanında bilimsel çalışmalar yapan herkesin erişimine açıktır. Üyelerimiz öncelikle olmakla beraber tüm eğitim ve sosyal bilimler alanlarında çalışanların makalelerine yer verilmektedir. Bu ilk sayımızın ortaya çıkmasında makaleleriyle destek olan yazarlarımıza, editör kurulumuza, makaleleri değerlendirme sürecinde görev alan hakemlerimize ve ilgili tüm arkadaşlarımıza teşekkür ederim. Sonraki sayılarda buluşmak üzere.

Oğuz ÖZAT

Eğitim ve Bilim Gücü Dayanışma Sendikası Genel Başkanı

Editörden

Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergimizin ilk sayısı ile sizlerle olmanın mutluluğu ve heyecanı içindeyiz. Uzun ve zaman zaman zorlayıcı bir sürecin ürünü olan bu dergi eğitim ve sosyal bilimler alanındaki nitelikli makaleleri siz değerli okuyucularla buluşturmak amacıyla yayın hayatına başlamıştır. Bundan sonra da titizlikle değerlendirilecek makalelerle sizlerle olmak için heyecan duymaktayız. Dergimiz uluslararası hakemli bir dergi olarak yayınlanmaktadır. Daha ilk sayımız çıkmadan çok sayıda makale başvurusu alan dergimize göstermiş olduğunuz güven ve inanç için çok teşekkür ederiz. Dergimiz için başvuran diğer makalelerin değerlendirme süreçleri de titizlikle devam etmektedir. Bu sayımız dördü özgün araştırma makalesi ikisi ise derleme makalesi olmak üzere toplam altı çalışma ile yayınlanmıştır. Bu ilk sayının oluşmasında hiçbir ekonomik, akademik ya da kişisel bir beklenti veya kaygı gütmenden emek veren birçok kıymetli meslektaşımız kıymetli zamanlarını ayırdılar. Bu nedenle alan editörlerimize ve hakemlerimize teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca makalelerini yayınlanmak üzere dergimize yollayan çok değerli yazarlara da ayrıca teşekkür ederim. Sonraki sayılarımız için heyecanımızı paylaşacak yazarlarımıza da şimdiden teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Durmuş ÜMMET

Baş Editör

İÇİNDEKİLER

Makaleler	Sayfa
Ortaokul Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi <i>Determination of Secondary School Teachers' Views on Distance Education</i> Emine Aydın, Bilge Ulukaya, Orkide Kepekçi, İsmail Akdağ	1-10
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Çöp Apartman (Madalyonun İçi) Öyküsü Üzerinden İncelemesi <i>An Assessment of Parental Emotional Availability Through the Story of Trash Apartment (Inside of the Medallion)</i> Nilgün Sadıkoğlu Danışman, Hanife Akgül	11-27
3-6 Yaş Aralığında Çocuğu Olan, Y Kuşağı Anne-Babalarda Birlikte Ebeveynliğin, Mükemmeliyetçilik ve Duygusal Deneyimlerine Göre İncelenmesi <i>An Examination of Co-Parenting, Perfectionism, and Emotional Experiences in Y-Generation Parents with Children Between The Ages of 3 and 6</i> Öğüt Güler, Durmuş Ümmet	29-40
Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Kariyer Gelecekleri Üzerindeki Etkisi <i>The Impact of Perceived High School Students' Perceived Social Support on Career Future</i> Ahmet Kutlu	41-50
Frankfurt Okulu ve Pozitivizm Eleştirisi <i>Frankfurt School and The Critique of Positivism</i> İbrahim Mazman, Saadet Özge İpek	51-67

Duygusal Öz Farkındalık ve Evlilik Tutumu İlişkisinin İncelenmesi

Examining The Relationship Between Emotional Self-Awareness and Marriage Attitude

69-93

Ayşe Sümeyye Gültek, Lütfü Çakır

Baş Editör

Prof. Dr. Durmuş ÜMMET - Marmara Üniversitesi

Yayın ve Editör Kurulu

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Prof. Dr. Durmuş ÜMMET - Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Hanife AKGÜL - Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali PADIR - Siirt Üniversitesi

İlahiyat

Prof. Dr. Muammer CENGİL - Hitit Üniversitesi

Doç. Dr. Zehra GENÇEL EFE - Hitit Üniversitesi

Sosyoloji ve Felsefe

Prof. Dr. İbrahim MAZMAN - Kırıkkale Üniversitesi

Tarih

Doç. Dr. Fatma ÜNYAY AÇIKGÖZ - Kırıkkale Üniversitesi

Temel Eğitim

Dr. Öğrt. Üyesi Seda ŞAHİN - İnönü Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Gülseren ERHAN - İnönü Üniversitesi

Özel Eğitim

Doç. Dr. Abdullah EKER - Balıkesir Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler

Prof. Dr. Efe EFEOĞLU - Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Doç. Dr. Gamze Ebru ÇİFTÇİ - Hitit Üniversitesi

Dr. Yasemin DEMİR – İşletme

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi

Dr. Emine AYDIN - Milli Eğitim Bakanlığı

Sayı Alan Editörleri

Prof. Dr. Durmuş ÜMMET - Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Hanife AKGÜL - Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali PADIR - Siirt Üniversitesi

Sayı Hakemleri

Prof. Dr. Sibel GÜVEN - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf AKYIL – Millî Eğitim Bakanlığı

Doç. Dr. Yakup İME – Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Elif SARICAN– Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Sedef Ünsal SEYDOOĞULLARI - Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sinan OKUR- Milli Savunma Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Azmi ÇAĞLAR – Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emrah BAŞARAN – İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan KÜTÜK- Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil Aslan Siirt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sıddık Vangölü Bitlis Eren Üniversitesi

Arş. Gör. Büşra Yiğit – İstanbul Ticaret Üniversitesi

Arş. Gör. Merve Şahin – İstanbul Ticaret Üniversitesi

Ortaokul Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*Determination of Secondary School Teachers' Views on Distance Education***Emine Aydın¹, Bilge Ulukaya², Orkide Kepekçi³, İsmail Akdağ⁴****Özet**

Bu araştırmanın amacı MEB’de çalışan ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda nicel araştırma yöntemlerinden olan tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ili Etimesgut ilçesi devlet okullarında görev yapan 241 ortaokul öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Veriler altı alt boyuttan oluşan “Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeği” ile toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik, ilişkisiz örneklem t-testi ve One-Way ANOVA teknikleri kullanılmıştır. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin puanlarının cinsiyete ve öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesinde ilişkisiz örneklem t-testi analiz tekniği kullanılmıştır. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin puanlarının mesleki kıdem ve branşlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesinde ise One-Way ANOVA tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin olumlu görüşlere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin puanlarının cinsiyete ve eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin puanlarının mesleki kıdemlerine ve branşlarına göre de anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul, uzaktan eğitim, öğretmen.

Abstract

The purpose of this study is to examine the views of secondary school teachers working in MoNE on distance education in terms of various variables. For this purpose, the survey model, which is one of the quantitative research methods, was used. The research was conducted with 241 secondary school teachers working in public schools in Etimesgut district of Ankara province in 2021-2022 academic year. Data were collected with the “Scale for Determining Teachers' Views on Distance Education” consisting of six sub-dimensions. Descriptive statistics, unrelated samples t-test and One-Way ANOVA techniques were used to analyze the data. Unrelated samples t-test analysis technique was used to determine whether teachers' scores on distance education showed significant differences according to gender and educational status. One-Way ANOVA technique was used to determine whether teachers' scores on distance education differ significantly according to their professional seniority and branches. As a result of the research, it was revealed that teachers had positive views on distance education. It was determined that teachers' scores on distance education did not show a significant difference according to gender and educational status. In addition, it was seen that teachers' scores regarding distance education did not differ significantly according to their professional seniority and branches. Some suggestions were made in line with the results obtained in this study.

Keywords: Secondary school, distance education, teacher.

¹ Öğretmen, MEB, 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu, Ankara, Türkiye

² Öğretmen, MEB, 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu, Ankara, Türkiye

³ Öğretmen, MEB, 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu, Ankara, Türkiye

⁴ Öğretmen, MEB, 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu, Ankara, Türkiye

GİRİŞ

2020 yılı itibariyle ülkemizde ve tüm dünyada yaşanan korona virüs (COVID-19) küresel salgını ile beraber birçok sektör ve alanda olduğu gibi eğitim öğretim faaliyetleri de olumsuz etkilenmiştir. UNESCO (2020) verilerine göre salgından etkilenen 63 milyon öğretmen ve 1,5 milyar öğrenci bulunmaktadır. Küresel salgının tüm dünyada neden olduğu kısıtlamalar nedeniyle uzaktan eğitim ve uzaktan eğitim araçları, bir alternatif olarak görülmüş ve salgın döneminde uzaktan eğitime başvurulmuştur. Ülkemizde, halen tamamlayıcı ve destekleyici olarak uzaktan eğitim platformları kullanılmaktadır.

Geçmişteki uygulamalara baktığımızda uzaktan eğitimin mektup ve televizyon üzerinden başladığını görmekteyiz. Kısaca e-öğrenme olarak adlandırılan uzaktan eğitimin şu anki geldiği nokta bir platform üzerinden zaman ve mekân sınırı olmadan bilgisayar ve ağ teknolojilerini kullanarak daha fazla kitleye etkili öğrenme ortamları oluşturmak suretiyle bilgiyi yaymaktır. Günümüzde kullanılan e-öğrenme modellerine Televizyon / Uydu / Açık Öğretim, Video Konferans, Asenkron Öğrenim, Web veya CD-ROM, PC tabanlı, İnternet, Canlı sanal sınıf, Canlı ses, uygulama paylaşımı ve video, Karışık Modeller, Canlı sanal sınıf + Asenkron + yüz yüze eğitim modelleri örnek olarak verilebilir (Balaban, 2012, s.15-16).

Ülkemizde, 2020 Mart ayından itibaren ilan edilen ve uzun süreli yaşanan korona Virüs pandemi süreciyle etkili bir şekilde kullanılıp yaygınlaştırılan e-öğrenme modellerinin eğitime entegre edilmesinin sebepleri arasında bireysel veya grup öğrenmeleri sağlama, bağımsız ve esnek çalışma ortamları yaratma, kişilere öğrenme sorumluluğunun, araştırma, sorgulama becerisi kazandırılması, bilgiyi hızlı ve etkin bir şekilde yayabilmeye gösterilirken; öte yandan teknolojiyi ve teknolojik donanımları kullanamama, bilgi, doküman vb. kaynaklara doğrudan ulaşamama yüz yüze etkileşimin olmaması ve sosyalleşememe, uygulama gerektiren derslerden tam olarak yararlanamama, öğrencilerde teknoloji bağımlılığına neden olabilme, elektrik kesintisi veya internet alt yapı problemleri e-öğrenmenin sınırlılıkları olarak gösterebilir (Kaya, 2002).

Uzaktan eğitimin etkililiği ve verimliliğini etkileyen faktörler arasında öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik sahip oldukları algı ve görüşler gelmektedir (Başar vd., 2019).

Uzaktan eğitimle öğrenmeye yönelik; öğretmenlerin, e-öğrenme ortamlarında

kendilerini geliştirme ve motivasyonları öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkileyeceği düşünüldüğünde, öğretmenlerin de e-öğrenme süreçlerindeki algı, düşünce ve görüşleri; öğrenme faaliyetlerinin seyrini olumlu yönde etkileyerek verimliliği de arttırmanın bir yolu olacaktır (Kurnaz, Kaynar, Şentürk Barışık ve Doğrukök, 2020).

Salgın sürecinde öğretmenler eğitim öğretim faaliyetlerini yürütme noktasında önemli rol üstlenmişlerdir. Uzaktan eğitim faaliyetlerine kısa sürede entegre olan, süreçte öğrenci ve velileri destekleyerek eğitim ortamlarına aktif bir şekilde dâhil olan öğretmenlerin görüşlerinde; cinsiyeti, kıdem yılı, öğrenim durumu ve branşlarının uzaktan eğitime ilişkin bir farklılıklara neden olup olmadığının belirlenmesi; süreç içerisinde yapılacak olan eğitim faaliyetlerinin verimliliğinin arttırılması ve sürdürülebilirliği için önemlidir. Bu çalışmayla; öğretmenlerin uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılması, ileriki zamanlarda planlanacak uzaktan eğitim çalışmalarına yol gösterici olacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı MEB’de çalışan ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem, öğrenim durumu ve branşları açısından incelemektir.

Araştırmanın Problemi

Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerine; cinsiyet, mesleki kıdem, öğrenim durumu ve branşlarının etkisi var mıdır?

Alt Problemler

1. Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri branşlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların, görüş, ilgi, yetenek, tutum gibi özelliklerinin belirlendiği ve diğer araştırmalara göre araştırmacılara daha büyük örneklemeler üzerinde çalışmaya olanak sağlar (Büyüköztürk, 2008).

Çalışma Grubu

Çalışma gruplarının belirlenmesinde olasılıklı örnekleme yöntemlerinden biri olan küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde bireyler değil gruplar örneklendirilmektedir. Tavşancıl (2006)'a göre seçilecek örneklemin uygulanacak ölçek ve testlerdeki madde sayısının en az beş katı olması gerekmektedir. Çalışmanın örneklemini 36 maddeye sahip "Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeği" göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Buna göre 241 öğretmen, örneklem için yeterli bulunmuştur. Çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ili Etimesgut ilçesindeki devlet ortaokulunda görev yapan 241 öğretmen oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin betimsel istatistik sonuçları

Cinsiyet	N	%
Kadın	176	73
Erkek	65	27
Toplam	241	100

Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin olarak 176 kadın, 65 erkek öğretmen olmak üzere toplam 241 öğretmen bulunmaktadır. Bunların yaklaşık % 73'ü kadın, %27'si ise erkeklerden oluşmaktadır (Tablo 1).

Veri Toplama Aracı

Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeği

Araştırmada ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla Metin, Çevik ve Gürbey (2021) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçekte olumlu ve olumsuz maddeler karışık olarak sıralanmıştır. Ölçek 5'li likert tipinde 18 madde olumlu, 18 madde ise olumsuz ifadelerden oluşmaktadır.

Veri Analizi

Ölçekte bulunan her bir madde için “tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, hiç katılmıyorum” seçenekleri verilmiştir. Olumlu ifadeler 5-4-3-2-1 şeklinde puanlanırken olumsuz ifadeler 1-2-3-4-5 şeklinde puanlanmıştır. Toplanan veriler ise SPSS 17 ve Excel programları kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistik, ilişkisiz örneklem t-testi ve One-Way ANOVA teknikleri kullanılmıştır. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin puanlarının cinsiyete ve öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesinde ilişkisiz örneklem t-testi analiz tekniği kullanılmıştır. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin puanlarının mesleki kıdem ve branşlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesinde ise One-Way ANOVA tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeğine ait betimsel istatistikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini belirleme ölçeğine ait betimsel istatistikler

	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4	Faktör5	Faktör6
Ortalama	38.85	33.26	25.39	11.77	12.98	9.57
Ortanca	38.00	35.00	25.00	11.00	13.00	10.00
Mod	36.00	36.00	24.00	10.00	12.00	8.00
Varyans	12.79	41.42	5.47	16.83	4.01	3.76
Minimum	29	16.00	18.00	5.00	9.00	6.00
Maksimum	45	45	30	25	20	15
Ranj	16	29	12	20	11	9
SD	3.57	6.43	2.33	4.10	2.00	1.94

SD: Standart hata

Tablo 1’e göre uzaktan eğitimde genel ve ders içi sıkıntılar yaşandığı, uzaktan eğitimin öğretmen ve öğrencilere farklı olanaklar sağladığı, olumlu yanlarının olduğu, öğretmenlerin uzaktan eğitimde esnek çalışma saatlerine sahip olduğu ve teknoloji kullanımının arttığı tespit edilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için ilişkisiz Örneklem t-testi kullanılmıştır.

Tablo 2. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre ilişkisiz örneklem t testi

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
ÖUEİGB	Kadın	176	132.02	10.59	239	-1.28	.201
	Erkek	65	134.01	10.87			

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ve ÖUEİGB puanları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($t_{(241)} = -1.28$, $p = .201 > .05$). Kadın ve erkek öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin kıdem yılına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için Göre One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

Tablo 3. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin kıdem yılına göre One-Way ANOVA Testi

	Varyansın kaynağı	Karelerin toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
ÖUEİGB	Gruplar arası	289.76	4	72.44	.631	.641
	Gruplar içi	327105.48	236	114.85		
	Toplam	27395.25	240			

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri kıdem yılı değişkenine göre arasında anlamlı farklılık yoktur ($p > .05$). Anlamlı farklılık görülmediği için çoklu karşılaştırma testleri uygulanmamıştır.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için İlişkisiz Örneklem t-testi kullanılmıştır.

Tablo 4. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin öğrenim durumlarına göre ilişkisiz örneklem t testi

	Öğrenim durumu	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
ÖUEİGB	Lisans	198	132.46	10.44	239	-.294	.769
	Lisans Üstü	43	133.00	11.85			

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ve ÖUEİGB puanları öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($t_{(241)} = 1.19$, $p = .235 > .05$). Lisans ve lisansüstü öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin bir birine yakın olduğu söylenebilir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri branşlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin kıdem branşlara göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için Göre One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

Tablo 5. Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin branşlarına göre One-Way ANOVA Testi

	Varyansın kaynağı	Karelerin toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
ÖUEİGB	Gruplar arası	1096.09	12	91.34	.792	.659
	Gruplar içi	26299.15	228	115.34		
	Toplam	27395.25	240			

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin branş değişkenine göre aralarında anlamlı farklılık yoktur ($p > .05$). Anlamlı farklılık görülmediği için çoklu karşılaştırma testleri uygulanmamıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada MEB'de çalışan ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem, öğrenim durumu ve branşları açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerine cinsiyetlerinin etkisi olmadığı bulunmuştur. Benzer sonuç Yıldız (2016) tarafından yapılan çalışmada da ortaya konulmuştur. Bu bulgunun aksine erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre uzaktan eğitime yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu çalışmalar da bulunmaktadır.

(Fidan,2016). Yenilmez, Balbağ ve Turgut (2017), öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarının araştırıldığı çalışma sonucunda tutumların erkekler lehine anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Gündüzalp (2021) çalışmasında ise kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre uzaktan eğitime yönelik algılarının daha yüksek olduğu ve uzaktan eğitime yönelik algının cinsiyete göre değişmediği belirlenmiştir.

Yapılan çalışmada Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin tutumlarının öğretmenlerin öğrenim durumuna göre uzaktan eğitime tutumlarının farklılaşmadığı belirlenmiştir. Ancak Kuşkonmaz (2011) öğretmenler ile yapmış olduğu çalışmada yüksek lisans yapan öğretmenlerin algı düzeylerinin ön lisans ve lisans eğitimi alanlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin tutumlarının mesleki kıdemlerine göre uzaktan eğitimin avantajları boyutu ile uzaktan eğitim tutumlarında farklılaşmadığı, fakat uzaktan eğitimin dezavantajları alt faktöründe anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Tutum puanlarının mesleki kıdeme göre ortalama puanlarına bakıldığında, mesleki kıdem ortalama puanları arasında, uzaktan eğitimin dezavantajları boyutunda “1-5 yıl arası” mesleki kıdeme sahip öğretmenlerle “21 yıl ve üzeri” mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasında “21 yıl ve üzeri” mesleki kıdeme sahip öğretmenler lehinde, anlamlı farkın olduğu görülmüştür. Bu yönüyle bakıldığında mesleki kıdemi en çok olan öğretmenler mesleki kıdemi en az olan öğretmenlere göre uzaktan eğitime bakış açılarının daha olumlu olduğu sonucu çıkartılabilir (Koçyiğit ve Uşun, 2020).

Konuyla ilgili mesleki kıdemi 6-10 yıl olan öğretmenlerin 1-5 yıl olan öğretmenlere göre görüşlerinde olumlu yönde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Katılımcılar uzaktan eğitimle bilgiye daha kolay ulaşılacağı konusunda kısmi olarak katıldıkları görülmüştür. Konuyla ilgili mesleki kıdemi 11-15 yıl olan öğretmenlerin mesleki kıdemi 1-5 yıl olan öğretmenlere göre görüşlerinin olumlu yönde anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür (Taşkın ve Aksoy, 2021).

Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin tutumlarının branşlara göre uzaktan eğitimin avantajları boyutu ile uzaktan eğitim tutumlarında farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak yapılan diğer araştırmalarda farklı sonuçlara da rastlanmıştır.

Branş değişkeni açısından bakıldığında, Fen Bilgisi ve Sınıf öğretmenliği programlarında okuyan öğretmen adayları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Fen Bilgisi öğretmeni

adaylarının Sınıf öğretmeni adaylarına göre uzaktan eğitime yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucu elde edilmiştir (Yenilmez, Balbağ ve Turgut, 2017).

Öneriler

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Elde edilen nicel veriler, nitel veri toplama yöntemleri ile desteklenerek öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerine ilişkin daha derinlemesine veriler elde edilebilir.
- Benzer bir çalışma ilkökul ve ortaöğretim öğretmenlerine uygulanarak sonuçlar karşılaştırılabilir.
- Mevcut çalışmada öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde ders içi sıkıntılar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sıkıntıların kaynakları araştırılabilir.
- Yapılacak farklı çalışmalarda bağımsız değişken sayıları artırılarak bu değişkenlerin, öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerine olan etkisi araştırılabilir.
- Pandemi döneminde öğretmenler gibi öğrenciler de bilgisayar ekranına çok fazla maruz kaldıkları için sağlık durumlarına ilişkin farklı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Aydın, E & İnce Aka, E. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Algıları, E

Aydın, E. & İnce Aka, E. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Algıları, *ERPA International Congresses on Education*, Sakarya.

Balaban, Erdal (2012). Dünyada ve Türkiye’de Uzaktan Eğitim ve Bir Proje Önerisi, İstanbul: Işık Üniversitesi.

Başar, Mehmet, Arslan, Serpil, Günsel, Enes, Akpınar, Mehmet (2019). “Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim algısı”, *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, S 3(2), ss. 14-22.

Büyüköztürk, Ş. (2008). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (9. Baskı). Ankara: Pegem A.

Fidan, M. (2016). Uzaktan eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları ve epistemolojik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3): 536-550.

Gündüzalp, C. (2021). Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Algı ve Tutumları. 8(2).

<https://doi.org/10.48138/cjo.1016739>

- Kaya, Z. (2002). Uzaktan Eğitim. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kocayigit, A. Ve Uşun, S. (2020). Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları (Burdur İli Örneği). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (23), 285 – 299.
- Kurnaz, A. , Kaynar, H. , Şentürk Barışık, C. & Doğrukök, B. (2020). Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın Sürecinde Türkiye'de Ve Dünyada Eğitim, 293-322. DOI: 10.37669/milliegitim.787959
- Kuşkonmaz, H. (2011). İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin mobil öğrenmeye yönelik algı düzeylerinin belirlenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Metin, M., Çevik, A. ve Gürbey, S. (2021). Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(1), 15-35. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.911344>
- Taşkın. G. Ve Aksoy. G. (2021). Uzaktan Eğitim Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 52, .622-647
- Tavşancıl, E. (2010). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel.
- Yenilmez, K, Balbağ ,M ve Turgut,M (2017). Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. 19(2) <http://dergipark.gov.tr/erziefd>
- Yıldız, S. (2016). Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 301-329.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Çöp Apartman (Madalyonun İçi) Öyküsü Üzerinden İncelemesi

An Assessment of Parental Emotional Availability Through the Story of Trash Apartment (Inside of the Medallion)

Nilgün Sadıkoğlu Danışman¹, Hanife Akgül²

Özet

Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki doğumdan itibaren başlayan ve hayatın sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Karşılıklı ve samimi bir ilişkiyi tanımlayan ebeveyn duygusal erişilebilirliği, bireylerin psikolojik sağlamlığı, bilişsel düzeyleri, sosyal davranışları, akademik yeterlilikleri ve akran ilişkileri gibi birçok faktörü etkilemektedir. Bu çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramının incelenmesi için doküman analizi yöntemi kullanılarak üç kız kardeşin psikiyatr tedavi sürecini konu alan Çöp Apartmanı hikayesi incelenmiş ve ilgili alan yazın ile tartışılmıştır. Hikâyede anlatılan olaylar ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramının çalışıldığı araştırmalarla tutarlılık göstermektedir. Sonuç olarak, ebeveyn ile kurulan sağlıklı ilişkinin bireyin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olduğu belirlenmiştir. Bu konudaki çalışmaların nicelik ve niteliklerinin artırılması; toplumsal değerler göz önüne alınarak genişletilmesi, farklı grupların yaşadığı sorunların belirlenmesi ve önerilerin geliştirilmesi açısından faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anne-baba, aile, Gülseren Budayıcıoğlu, ruh sağlığı, kadın.

Abstract

The relationship between parent and child is a process that starts from birth and continues until the end of life. Parental emotional availability, which defines a mutual and sincere relationship, affects many factors such as individuals' psychological resilience, cognitive levels, social behaviours, academic competencies and peer relationships. In this study, using the document analysis method to examine the concept of parental emotional availability, the story of Çöp Apartmanı, which is about the psychiatrist treatment process of three sisters, is examined and discussed with the relevant literature. The situations mentioned in the story are consistent with the studies in which the concept of parental emotional accessibility has been studied. As a result, it has determined that the unhealthy relationship established with the parent has negative effects on the mental health of the individual. Increasing the quantity and quality of studies on this subject, expanding them by considering social values, identifying the problems experienced by different groups and developing suggestions will be beneficial.

Keywords: Mother-father, family, Gülseren Budayıcıoğlu, mental health, women

¹ Lisansüstü Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale, Türkiye

² Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Çanakkale, Türkiye

GİRİŞ

Aile, toplumu oluşturan en küçük sosyal yapıdır(Tunç & Totan, 2021, s. 2). Aile, bireyin sevgi, şefkat ve bakım ihtiyaçlarını karşılayarak ruh ve beden sağlığını koruması ve devam ettirmesi için gereken temel unsurdur (Kahraman & İkiz, 2021, s. 59). Aile içinde çocuk; temel ihtiyaçlar ve bakım gibi fiziksel ihtiyaçlar ile güven, destek ve sevgi gibi duygusal ihtiyaçlar açısından ebeveynlerine muhtaçtır. Ebeveynlere genellikle bebeklik ve çocukluk döneminde barınma, beslenme, güvenlik gibi fiziksel ihtiyaçların karşılanması, ergenliğe geçiş ve yetişkinlik döneminde ise duygusal ihtiyaçların karşılanmasında ihtiyaç duyulmaktadır. Bebek dış dünyayı fark edip ebeveyniyle ilişki kurmaya başladığı andan itibaren sosyal ve duygusal olarak gelişmeye başlamaktadır (Günindi, 2011, s. 134). Psikososyal gelişim kuramına göre özellikle bir yaş temel güvene karşı güvensizliğin geliştiği dönemdir (Knight, 2017, s. 1049). Bu dönemdeki sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim bireyin sonraki yıllarının temelini oluşturur (Belli, Akcay, & Yılmaz, 2021, s. 369). Diğer bir deyişle, bireyin doğduğu andan itibaren bakım vereniyile kurduğu karşılıklı etkileşim, bireyin gelecekteki psikososyal durumunu belirlemektedir.

Çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismarlar, dünya genelinde en önemli ruh sağlığı sorunlarından biri olarak kabul edilir (Van der Kolk, 2005, s. 1). Çocukluk döneminde ihmal ve istismar, ebeveyn ya da bakımı üstlenen kişiler tarafından çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar veren ve gelişimini engelleyen davranışların tümüdür (Dünya Sağlık Örgütü, 2024). İhmal ve istismara uğramış çocuğun psikolojik sağlamlığı düşüktür. İstenmeyen olaylar yaşamış çocuk; öngörülemez olaylar ve zor durumlara karşı baş edebilme kapasitesi ve uyum sağlama becerisi düşük, zorlayıcı stres faktörleri ve olumsuz duygusal tecrübeler karşısında kendini toparlayabilme ve iyileştirme açısından yetersizdir (Yavuz, 2020, para. 9). Psikolojik sağlamlık bireysel, ailesel ve çevresel olmak üzere üç alt başlıktan oluşan koruyucu ve risk faktörlerini barındıran dinamik bir yapı olarak tanımlanır (Rutter, 1999, s. 123). Psikolojik sağlamlık açısından aile içi şiddete maruz kalma, fazla çocuklu ailede büyüme ve tek ebeveynle yaşama gibi durumlar ailesel risk faktörlerinden, olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi, sosyoekonomik açıdan avantaj sahibi olma ve ailenin erişilebilir olması gibi durumlar ise ailesel koruyucu faktörlerdendir (Özsoy & Çelikkaleli, 2021, s. 314). Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, çocukluk döneminde istenmeyen olaylar yaşamış bireylerin psikolojik sağlamlılığının artırılmasında yaşanan travmaların zararlarından koruyucu faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Eroğlu, 2019,

s. 59).

Bu çalışmada ebeveynleri tarafından sağlıklı iletişim ve yetersiz bakıma maruz kalmış üç kız kardeşin psikiyatr tedavi sürecini konu alan Çöp Apartmanı hikayesi ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı açısından ele alınarak incelenmiş ve ilgili alan yazın ile tartışılmıştır.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği

İnsan sosyal bir varlıktır ve bu durum iletişim kurmalarını zorunlu hale getirir. Yaşamın her alanında fikir ve hislerini ifade etme ihtiyacına sahip olan insanın bu yolculuğunun yaşamın ilk dönemlerinde ebeveyn ve çocuk ilişkisiyle başladığı kabul edilmektedir. Ainsworth ve Bowlby yaşamın erken dönemlerinden itibaren bakım veren ile çocuk arasındaki özel bağ oluşmaya başladığını ve bu bağın çocuğun karakterini şekillendirebileceğini çalışmalarında birçok kez belirtmiştir (akt. Dalgıç, Yıldız & Kararımak, 2021, s. 90). Bu özel bağın güvenli şekilde sağlanması da ebeveynin, çocuğun duygusal gereksinimlerini anlayıp bunlara uygun şekilde cevap vermesiyle yani duygusal anlamda erişilebilir olması ile gerçekleşmektedir. Duygusal erişilebilirlik, bir ilişkide tarafların karşılıklı olarak hislerini farkında olup ve bu duygulara dair yerinde reaksiyon verebilmesi olarak ifade edilebilir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ise çocuk ve ebeveyn arasındaki bireyin kişilik gelişimini etkilediği düşünülen bağlanma ilişkisini temel alarak karşılıklı ilişkinin niteliği üzerinde durmaktadır (Biringen & Robinson, 1991; Biringen, 2000, s. 104). Bu kavram, sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisini betimlemede önemli bir bileşendir (Lum & Phrase, 2005, s. 211).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği fiziksel olarak bulunma eyleminden farklı biçimde duygusal olarak da orada olmayı betimler (Gökçe, 2013, s. 11). İkili bir ilişkiye atıf yapan bu kavram, sahte olmayan, samimi ve gerçek duyguların karşılıklı ifadesi ve yansımaları gerektirir (Kubicek, Riley, Coleman, Miller, & Linder, 2013, s. 243; Gök & Önder, 2018, s. 637). Bu ilişki kapsamında bazı davranış özelliklerini değerlendiren “Duygusal Erişilebilirlik Ölçekleri” geliştirilmiştir (Biringen, Robinson, & Emde, 1998; Easterbrooks & Biringen, 2005). Geliştirilen ölçeklerde ebeveyn ve çocuğa ilişkin bazı davranış özellikleri irdelenmektedir. Çocuğun fiziksel ve duygusal etkileşimine yanıt verme süreci olarak tanımlanan ebeveyn duyarlılığı, kural koyma, düzenleme yapma gibi çocukla etkileşimdeki çerçeveyi belirlemeyi ifade eden ebeveyn yapılandırması, ebeveynin çocuk için orda olması ve gerektiğinde erişilebilir olmasını ifade eden müdahaleci olmama ve çocukla sakin, sabırlı ve uyumlu bir etkileşimde bulunmak, yeri geldiğinde saldırgan dürtülerin ve öfkenin kontrolünü ifade eden düşmanca olmama

olarak tanımlanan dört kavram, ölçek kapsamında ebeveyne ilişkin davranış özelliklerindendir (Gökçe, 2013, s. 16). Çocuğun bağımsız olarak aktivitelerde bulunması ve aktivite sırasında ebeveyne yanıt vermesi olarak ifade edilen çocuğa ait tepkiler ve çocuğun oyuna ve etkileşime ebeveynini de dahil etmesini belirten katılım kavramları ise çocuğa ait davranış özellikleridir (Biringen vd., 1998).

Literatür Taraması

Ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olması birey ile ebeveynlerinin kurduğu sağlıklı bir ilişkiyi yansıtmaktadır (Özsoy & Çelikkaleli, 2021, s. 316). Ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramında çocuktaki güven hissi en önemli etkenlerden biri olup bu his anne-babanın davranışları tarafından şekillendirilmektedir (Gök & Önder, 2018, s. 637). Özellikle annenin duygusal olarak erişilebilir olması çocuk için güvenlik temelini oluşturur (Mahler, Pine, & Bergman, 1975, s. 3). Çocuk ile anne-babası arasındaki güvene ve sevgiye dayalı bağ, çocuğun kendine duyduğu değer ve saygı, arkadaşları ile kurduğu ilişki, sorun çözme becerisi ve kendi davranışlarına hükmedebilmesi noktasında katkı sağlamaktadır (Saygı, 2011, s. 2).

Ebeveynin duygusal erişilebilirliği, çocuğun bağlanma stilini ve psikolojik sağlamlığını şekillendirir (Lum & Phares, 2005, s. 223). Birçok çalışma, güvenli bağlanmanın, psikolojik sorunların (Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) gibi) gelişimini engelleme ve iyileştirme noktasındaki önemini vurgular (Carpenter, & Chung, 2011, s. 379; Doron, Moulding, Nedeljkovic, Kyrios, Mikulincer, & Sar-El, 2012, s. 171). OKB, bireyin sürekli tekrarlayan, kontrol edilemeyen düşünceler (obsesyonlar) ve bu düşünceleri ortadan kaldırmak için yaptığı tekrarlayıcı davranışlarla (kompulsiyonlar) tanımlanan bir psikolojik rahatsızlık durumudur (American Psychiatric Association, 2013, s. 235). Ebeveynlerin duygusal olarak erişilebilir olmadığı durumlarda çocuklardaki, kaygı ve takıntı bozuklukları geliştirme riskinin artırdığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Yarbro, Mahaffey, Abramowitz, & Kashdan, 2013, s. 355). Bununla beraber, güvenli bağlanma ilişkilerinin, OKB belirtilerinin şiddetini azaltan bir faktör olabileceğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Hodny, Prasko, Ociskova, Vanek, Holubova, Sollar, & Nesnidal, 2021, s. 288).

Ergenlerin duygusal erişilebilirliği benlik kurgusu ve bilişsel esneklik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, ergenlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri arttıkça bilişsel esneklik düzeylerinin de arttığı bulunmuştur. (Kahraman & İkiz, 2021, s. 68). Bilişsel esnekliğin artması ile bireylerin olay ve durumlara zihinsel uyum sağlama ve farklı bakış

açısı geliştirebilme kapasiteleri artmaktadır. İlgili alan yazında; anneye duygusal olarak erişemeyen bireylerin sosyal anksiyete ve depresyon belirtisi gösterdiği (Steinberg & Davila, 2008, s. 356), ebeveyn duygusal erişilebilirliği düşük olan bireylerin daha saldırgan olduğu (Marici, 2015, s. 299), destekleyici ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve güvenli bağlanmanın psikolojik sağlamlıkla ilişkisinin ortaya konduğu (Graham-Bermann, Gruber, Howell, & Girz, 2009, s. 657; Yörük, 2019, s. 80; Çalışkan, 2020, s. 49), algılanan aile desteğinin algılanan akran desteği ile depresyon belirtileri ve tanısı arasında aracılık ettiği (Young, Berenson, Cohen, & Garcia, 2005, s. 419), anneye olan duygusal erişilebilirliğin düşük olduğu durumlarda ergenin arkadaşlarıyla daha çok çatışma yaşadığı ve daha az iletişim becerisi gösterdiği (Shomaker & Furman, 2009, s. 10), ebeveynlere güvenli bağlanmanın sosyal yeterlilik, popülerlik ve olumlu arkadaşlıklarla ilişkisinin ortaya konduğu (Youngblade & Belsky, 1992, s. 700); ; Rose-Krasnor, Rubin, Booth, & Coplan, 1996, s. 321) çalışmalar bulunmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramının Çöp Apartmanı (Madalyonun İçi) öyküsü çerçevesinde incelendiği nitel bir çalışmadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi yazılı içeriğin sistemli bir biçimde analiz edildiği bir araştırma yöntemidir (Wach & Ward 2013, s. 1). Doküman analizi, tek başına bir yöntem olarak kullanılabildiği gibi; görüşme, gözlem veya anket gibi nitel ya da nicel yöntemlerle elde edilen verilerin yorumlanmasına, doğrulanmasına veya zenginleştirilmesine katkı sunmak amacıyla destekleyici bir yöntem olarak da kullanılabilmektedir (Yıldırım, 1999, s. 16). Örneğin, bir çalışmada bireylerin söylemleriyle resmî belgelerdeki ifadeler arasında karşılaştırma yaparak anlam bütünlüğü sağlamak veya belgelerdeki verilerle görüşme bulgularını desteklemek amacıyla kullanılabilir. Bu çalışma doğrultusunda yazılı bir içerik, doküman analizi ile incelenerek ilgili alan yazın ile tartışılmıştır.

İşlem

Bu çalışmada, alan yazında var olan araştırmalara katkıda bulunmak ve bu alanda çalışan araştırmacılara farklı bir bakış açısı sunmak amacıyla, ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı “Çöp Apartmanı” isimli hikâyenin analizi yardımıyla somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Analiz sürecinde, kitapta ebeveyn duygusal erişilebilirliğine değinen bölümler incelenmiş ve ebeveyn-anne-eş-kadın, ebeveyn-baba-eş-erkek, çocuk-kadın olmak kavramları ve ilişkileri açısından ele alınmıştır. Hikâye kitapta 12 bölümde anlatılmaktadır. İlk bölümlerde karakterler

tanıtılırken ilerleyen bölümlerde karakterlerin tedaviyi kabul süreci ve değişimleri ele alınmaktadır. Hikâyede karakterlerin hayatlarındaki kritik olaylardan sonra yaşadıkları değişimler ve ebeveynleriyle olan ilişkilerinin değişimini izlemek mümkündür.

Çöp Apartman Öyküsü

Çöp Apartman öyküsü, Psikiyatrist Doktor Gülseren Budayıcıoğlu'nun vaka çalışmalarını edebi açıdan ele aldığı Madalyonun İçi adlı ilk kitabında yer alan 16 öyküden biridir. Çöp Apartman isimli öyküde, ailesi tarafından kabul görmemiş, fiziksel, duygusal ve eğitimsel ihmal ve istismara maruz kalmış üç kız kardeşin ilerleyen yaşlarında kendileriyle barışık olamama halleri ile buna ek olarak zihinsel ve davranışsal bozukluklara sahip oluşlarını ve mevcut durumun bir psikiyatrist eşliğinde iyileşme süreci anlatılır.

Hikâye ortanca çocuk olan Gülben'in altına kaçırma sorununu çözmesi için küçük kardeş Neriman tarafından zorla psikiyatriste getirilmesiyle başlar. Gülben, konuşarak hiçbir şeyin çözülmeyeceğini düşündüğünden doktorun sorularına aksi cevaplar verir. Gülben: "Pis südüklü," derler bana evde. "Pis südüklü".Doktor: "Kim der?", Gülben: "Hepsi. En çok da annem derdi. Bir tek Neriman öyle demez. Sizce ben de bir gün temizlenebilir miyim?". Doktor, Gülben'in kızgınlıkla söylediği cümleler arasından aile içinde yoğun sorunlar olduğunu fark eder; ancak Gülben'in tedaviye kapalı olduğunu ve yapacak bir şeyi olmadığını düşünür. Bir sonraki hafta Neriman kendi için doktora gelir ve aslında en 'sağlamlarının' o olduğunu tüm ailenin tedaviye ihtiyacı olduğunu söyler. Kendi durumunun da iyi olmadığını farkındadır. Psikolojik sorunlardan dolayı vücudunda sivilceler çıkmaya başlayınca tedavi olmaya gelmiştir. Neriman'ın evde hasta bir babası ve iki tane temizlik hastası ablası vardır. Neriman, ailenin çalışan ve dışarıyla ilişkisi olan tek üyesidir. Ancak dışarıdan gelince işleri bitmiyor aksine çamaşır ve bulaşık yıkamak, evi temizlemek gibi günlük işler onların saatlerini aldığından evde daha da çok yoruluyordur. Çünkü temizlik hastası iki abla, bir fanilayı yıkamak için önce bütün leğenlerin üç kez deterjanla ovulmasını sonra içlerine temiz su doldurulmasını, her bir çamaşırı önce tek sırayla o leğenlerde sabunlanıp üç kez akar suda durulandıktan sonra çamaşır makinesine atılmasını daha sonra leğenlerdeki suyun dökülüp yine her birinin toz deterjanla ovulup ikinci parçayı da aynı sırayla yıkanmasını ister. Bu esnada çamaşırı yıkayan kişinin de her leğendeki işi bitince ellerini dirsek hizasına kadar deterjanla yıkaması gerekmektedir. Bu yüzden bir çamaşırın makineye girmesi için gereken süre Neriman yıkarsa bir saat, ablaları yıkarsa iki-üç saati bulmaktadır. Bu durumu öğrenen doktor Gülben'in her gece ıslattığı

çarşafı merak eder ve onların ne olduğunu sorar. Çarşafı yıkanmak üzere çöp torbalarına doldurulmakta, ağızları sıkıca bağlanıp boş dairelerden birine konmaktadır. O ana kadar kaldırılan çarşafardan hiçbirini yıkanmamış sürekli yeni çarşaf alınmıştır. Evdeki hiçbir şey atılmaz, atılacak her şey aynı şekilde çöp torbalarına konulup kaldırılır. Yıllardır bu şekilde devam eden düzende ne kadar çöp biriktiğini merak eden doktor kaç dairenin çöp ile dolu olduğunu sorar. Gülben, dört oda bir salon olan kendi evlerinin boş odaları çöplerle dolduğu için iki yüzer metrekaarelik üç dairedeki kiracıları çıkardıklarını anlatır. Doktor, babalarının bu duruma karşı tepkisini sorduğunda, “Adamcağız ne yapsın, bizim iki cadı evde idareyi ele almış, kimse gık diyemiyor.” cevabını alır.

Sonraki seansa geldiğinde Neriman’ın sivilceleri geçmiş ve ilacını kullanmaya devam ediyordur; ancak en büyük ablası Safiye, “Sen deli misin, ne işin var deli doktorunda?” diye evde kıyamet koparmış zaten çok da tedavi olmaya niyetli olmayan Gülben, ilacı bir-iki gün içip bıraktırmıştır. Bu ilk defa anneden bahsedilen seanstır. Doktorun annesini anlatması isteği üzerine Neriman, asıl hasta olanın annesi olduğunu, çocukluğunda onları özellikle ablalarını çok dövdüğünü ve evdeki hiçbir yer kirlenmesin diye hiç oyun oynamadan geçen çocukluğunu anlatır. Büyük bir bürokrat olan baba, evde hiçbir şeye karışmaz, çocuklarıyla ilgilenmeyen, konuşmayan, ay başı gelince maaşı karısına veren ilgisiz bir ebeveyn profili sergilemektedir. Anneleri babasının ikinci karısıdır. Baba, mütevazı, herkesle iyi geçinen biri olarak tanınır. Baba, ilk eşini ve bir buçuk yaşındaki oğlan çocuğunu trafik kazasında kaybeder ve kazadan dolayı suçluluk hisseder. Anneleri bu olaydan dolayı eşine oğlan çocuk doğurmak ister fakat yedi tane kız çocukları olmuştur. Her kız doğduğunda depresyona giren anne, bir oğlu olsa eşinin onunla ilgileneceğini düşündüğünden bütün kızlarını oğlan olmamakla suçlamaktadır. Çocukların dördü bakımsızlıktan daha bebekken vefat etmiştir. En küçük çocuk -annesinin beslemek bile istemediği- Neriman, o zaman 10 yaşında olan ablası Safiye’nin çabasıyla yaşadığını anlatır. Neriman’ın babası hakkında hisleri karışıktır. Bir yandan onları hiç sevmediğini, hiç ilgi göstermediğini anlatır. Diğer yandan da hiçbir kötülüğünü görmediğini, onlardan hiç parayı esirgemediğini anlatmaktadır.

Neriman bir sonraki seansa geldiğinde işinden istifa etmiştir. Neriman, iş yerinde onu seven bir gencin ailesinden onu istemeye gelmesi sürecini ablalarının ev kirlenecek endişesiyle olaylar çıkarması ve isteme akşamı gencin annesinin tuvaletten ellerini yıkmadan çıktığını düşündükleri için kopardıkları kıyameti anlatır. Bu olaylardan sonra ablalarının durumu daha

da kötüye gitmiş artık evin ve kendilerinin hiç temizlenemeyeceğini düşünmeye başlamışlardır. Zaten çok uzun süren temizlik işleri artık bütün zamanlarını almaya başlamış ve temiz olduklarına ikna olamadıkları için banyo olmayı bile reddeder hale gelmişlerdir. Ellerini yıkarken onlarla her aşamayı izleyen ve sayan Neriman'a ihtiyaçları vardır. Neriman, o olmadan evde bir kap bile yemek pişiremeyen ablalarına ve şeker hasta babasına bakmak için mecburen işi bırakmıştır. Neriman, ablalarına karşı duygularında da emin değildir. Bir yandan onlara ona bu eziyeti yaşattıkları için kızgındır. Bir yandan da bu halde olmalarının suçunun onların olmadığını, hayatın onları bu duruma getirdiğini düşünmektedir.

Seanslarına devam eden ve durumu iyiye gitmeye başlayan Neriman, babasının hastaneye yatmasıyla yeniden eski haline dönmüştür. Ailenin tek dışarı çıkabilen üyesi olan Neriman, babasının hastanedeki bakıcısıdır. Ancak Neriman'ın evden gitmesi ablalarının durumunu daha da kötüye gitmesine neden olmuştur. Fasulye yemeği yapmak için bile her fasulyeyi on kere yıkayan ve bu yıkama sırasında Neriman'ın saymasına ihtiyaç duyan ablaları, Neriman'ın yokluğunda yemek yemeyip, kendilerine bakmayı ihmal etmeye başlamışlardır. Bu durum karşısında endişelenen Neriman, ablalarını tedaviye ikna edemediği için son çareyi doktoru eve çağırarak bulmuştur. Doktor durumun ciddiyetini fark edip hemen Neriman'la muayenenden çıkıp evlerine gitmiştir. Evlerine gelen doktoru gören Safiye ve Gülben şaşkıncıdır; ancak doktorun evde onların kurallarına uyduğunu görünce aşırı tepki göstermezler. Doktor iletişim kurmaya çalıştığında ise evdeki otorite sahibi olan Safiye, doktorun gelmesinden duyduğu rahatsızlığı aksi bir şekilde ifade eder. Doktor, Safiye'nin aksiliği karşısında geri adım atmaz ve onun davranışını taklit ederek otoriter bir karakter ortaya koyar. Doktor, daha ilk karşılaşmada evdeki en patolojik durumda olan Safiye ile iletişimi kurar ve tüm ailenin iyileşme sürecinin temellerini atar. En büyük çocuk olan Safiye, annesi tarafından hem fiziksel hem de sözel olarak en çok şiddete maruz kalmış kişidir. Safiye, lise zamanında hoşlandığı delikanlıyı annesi öğrenince annesinden hakaretler işitmiş ve delikanlı ile görüşmeyi kesmiştir. Ancak ona karşı hisleri devam eden delikanlı, Safiye'ye doğum günü hediyesini vermek için yanına geldiğinde annesini uzaktan görünce çocuğu yanından kovmuş ve çocuk o telaşla giderken bir otobüsün altında kalarak feci şekilde can vermiştir. Bu olayda da Safiye'yi suçlayan anne, saatlerce kızını dövmüş, Safiye de hissettiği suçluluk duygusuyla sesini çıkarmamış hatta cezasını çektiğini düşündüğü için iyi hissetmiştir. O gün kızını döverken ilk kalp krizini geçiren anneyi yine Safiye kurtarmış ve polislerden korumuştur. Buna rağmen annesi vefat ederken

Safiye'ye son sözleri: "Pis uğursuz, senin yüzünden ölüyorum. Öbür tarafta iki elim yakanda olacak. Bunlar yanına kâr kalacak sanma sakın." olmuştur. Bu sözlerden dolayı ölmekten korkan Safiye, intihardan bile vazgeçmiştir. Doktor, Safiye'nin bu olaydaki tutumunu anlatmasını istemiş ve hala hissettiği suçluluk duygusunun azalması için çabalamıştır. Artık tedaviye ikna olan kızlar, evlerini temizlemeye, yemeklerini yapmaya başlamışlardır. Tedaviye evlerine gelen doktor, kızları banyo olmaya ikna etmiş bu süreci onlarla geçirerek oldukça fedakâr bir tutum sergilemiştir. Kızlar, babaları ölmeden üç gün önce onu hastaneye görmeye gitmeyi başarmışlardır. Bu görüşme üçünün de iyileşmesini hızlandırmıştır. Çünkü bugüne kadar hiç sevgisini göstermeyen, dile getirmeyen baba, ölmeden önce kızlarına aslında onları ne kadar çok sevdiğini, onların bu durumda olmasında onun da suçu olduğunu söylemiştir. Babalarının erkek olmadıkları için onlardan nefret etmediğini öğrenen kızlar, babalarının ölümü ardından hayata yeniden tutunmayı başarmışlardır. Bundan sonra her biri için yeni bir sayfa açılmıştır. Neriman, onu isteyen gençle evlenmiş ve bir çocuğu olmuştur. Gülben, apartman komşularından birinin erkek kardeşiyle evlenmiştir. Safiye ise Neriman'ın çocuğuna kendini adayarak bugüne kadar yapmakta olduğu ve sevdiği annelik görevini yerine getirmeye devam etmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu öykü, sevmeyi bilmeyen, temizlik hastası, şiddete eğilimli, kuralcı bir anne (Üçler, 2018, s. 691) ile eşine ve çocuklarına karşı ilgisiz, varlığını hissettirmeyen bir babanın çocuklarına verdiği zararı anlatmaktadır. İnsanın temel ihtiyaçlarından olan sevgi ve kabul görme duygularının özellikle anne tarafından yetersizliği, çocuğun anneye karşı suçluluk duygusu geliştirmesine ve bunun neticesinde yaşadığı iç kaygıyla birlikte mutsuz bireylere dönüşmesine sebep olur (Tarhan, 2009). Çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesinde anne kadar babayla da etkileşim önemlidir. Babaya olan yetersiz duygusal erişebilirlik, kız çocuklarında yüksek düzeyde davranış problemlerinin gelişmesiyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Gökçe, 2013, s.143).

Bir annenin aile içinde anne olmak görevi yanında ebeveyn, eş ve kadın olmak görevleri de vardır. Aynı şekilde bir ailede babanın hem baba hem eş hem de erkek olmak görevi bulunur. Toplumsal cinsiyet bağlamında toplum tarafından kadın ve erkeğe anne ve baba olmak kapsamında bazı rol ve sorumluluklar yüklenmiştir. Geleneksel ataerkil toplumda anne; çocuğun bakımıyla, evin işleriyle ilgilenen, sevgisini ve şefkatini daha sık gösteren tarafken

baba; evin geçimini sağlayan, evden uzakta ancak gerektiğinde çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan, duygularını daha az belli eden taraftır. Bu tarz ailelerde doğumundan itibaren anneye daha çok vakit geçiren çocuk anneye duygusal açıdan erişebilirken babaya daha çok fiziksel olarak erişebileceği bir konumdadır. Anne, kendi bedeninden dünyaya bir çocuk getirerek anneliği yaşamaya başladığından anne olmak onun için daha somut bir durum, baba olmak ise zaman içinde çocukla geliştirilen ilişkiye bağlı olarak gelişen soyut bir durumdur (Belli vd., 2021, s. 367). Bu sebeple ebeveyn olmak tek bir sorumluluktur. Anne ve baba olmak ise birbirinden ayrı ancak birbirini tamamlayan farklı görevlerdir.

Yaşanmış bir olayın anlatıldığı bu öykü, ebeveyn ve anne-baba olma sorumluluklarını yerine getirmeyen bir kadın ve erkeğin çocuklarına verdiği zararın incelenmesi açısından literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Öyküde, çocukların da atanmış cinsiyetlerinden dolayı hissettikleri suçluluk duygusuna sıklıkla yer verilmiştir. Erkek çocuk doğurmayı isteyen anne kız olarak doğan çocuklarına bakmayı, onları beslemeyi reddetmiştir. Hatta bu sebeple dört çocuğu daha bebekken vefat etmiştir. Annenin sahip olduğu bu olağanüstü patolojik durum, aslında ebeveynler arasındaki sessiz anlaşmazlığın bir sonucudur. İlk eşini ve oğlan çocuğunu kaybeden baba, eşine ve diğer çocuklarına ilgisiz kalmış, anne bu durumdan dolayı kendini suçlamış ve bu suçluluğu kız çocuklarına yükleyerek suçunu hafifletmeye çalışmıştır. Ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuk üzerinde olumsuz sonuçlarının ebeveyn cinsiyetinden bağımsız olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunsun da (Osborne & Fincham, 1996, s. 68; Neighbors, Forehand, & Bau, 1997) eşler arasındaki çatışmanın baba-çocuk ilişkisinde belirleyici olduğunu bulan çalışmalar da mevcuttur (Clark & Phares, 2004, s. 136). Baba, evlilikteki stresli olaylardan etkilenmeye daha müsait olmakla birlikte bu olaylar neticesinde hem eş hem de çocuklarından uzaklaşmaktadırlar (Osborne & Fincham, 1996). Çocukların da ebeveyn ile bağlılıkları cinsiyet rollerine göre farklılık göstermektedir. Kadınlar erkeklere göre her iki ebeveyne de daha fazla bağlılık duymaktadır (Gökçe, 2013, s. 39). Üç kadının ebeveyniyle olan ilişkisinin anlatıldığı 'Çöp Apartman' adlı öyküde de bu durum gözlenebilmektedir. Anneleri tarafından istismara uğramış kız çocukları, duygusal açıdan büyük zararlar almış ve kendilerini toplumdan soyutlayarak diğer insanlarla bağ kurmayı reddetmişlerdir. Hatta aile içindeki bağlar da oldukça zayıflamış, annenin ölümünden sonra evdeki ilişkiler, otoriteyi ele alan en büyük çocuk Safiye'nin komutları ve ona itaat eden aile üyeleri şeklinde değişmiştir.

Baba hala hayatta iken babanın yetersiz duygusal erişilebilirliğine rağmen ona duyulan bağlılıkları azalmamış, onları sevmediğini düşünmelerine rağmen babaları ölünceye kadar onunla ilgilenmişlerdir. Babalarının ölmeden önce kızlarına onları her zaman sevdiğini söylemesiyle kızların iyileşme süreçleri hızlanmıştır. Hikayedeki bu durum Özbiler (2020)'in geçmişe yönelik baba duygusal erişilebilirliğinin psikolojik dayanıklılık aracılığıyla beliren yetişkinlerin şimdiki öznel iyi oluşlarını artırdığını bulan çalışması ile paralellik göstermektedir. Hikâyede tedaviden önce Safiye ve Gülben herhangi bir romantik ilişki kurmayı reddetmekte iken evlilik aşamasında olan Neriman da ailesinin durumu nedeniyle ilişkisini bitirmek durumunda kalmıştır. Hikayedeki bu durum, Özdoğan (2020)'in ebeveyn duygusal erişilebilirliği, sosyal bağlılık ve romantik ilişki kalitesi azaldıkça yalnızlığın arttığını ve artan yalnızlığın da psikolojik ve öznel iyi oluş düzeylerini azalttığını bulan çalışması ile benzerlik göstermektedir. Neriman'ı istemeye geldiklerinde ablalarının ev kirlenecek endişesiyle olaylar çıkarmış ve isteme akşamı gencin annesinin tuvaletten ellerini yıkmadan çıktığını düşündükleri için aşırı tepki göstermeleri sonucunda misafirleri evde göndermişlerdir. Bu durum Safiye ile Gülben'in dürtüsel davrandığı yani sonuçları düşünmeden anın telaşıyla hareket ettiklerini göstermektedir. Karaoğlu (2018) çalışmasında, babalarını duygusal olarak erişebilir algılayan kadınların dürtüsel davranışlarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Çöp Apartmanı kaza nedeniyle ölen bir, bakımsızlıktan ölen dört ve yaşamaya çalışan üç olmak üzere toplamda sekiz çocuğun bulunduğu bir hikayedir. Aka Cesur (2020), ebeveynlerin duygusal zekâ düzeylerinin duygusal erişilebilirliklerini yordadığını bulan çalışmasında çocuk sayısı arttıkça annenin çocuklara olan ilgisizliğinin arttığını da ortaya koymuştur. Psikolojik problemlere sahip ebeveynler ile yetişmiş bu üç kız çocuğunun duygusal ve davranış açısından gelişimleri oldukça sekteye uğramış ve psikolojik problemler çocukların hayatına da sirayet ederek onlar için zor bir yaşama evrilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı Çöp Apartman öyküsü üzerinden incelenmiş ve ilgili alan yazınla tartışılmıştır. Bu öyküde ebeveynleri tarafından istenmeyen olaylar yaşatılmış üç kız kardeşin terapi ve iyileşme süreci psikiyatristleri tarafından edebi bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Yaşanmış bir olayı anlatan bu öykü ebeveyn-çocuk, anne-baba, anne-çocuk, baba-çocuk ve baba-kız çocuğu ilişkilerinin incelenmesi açısından önemlidir. Öyküde aile içi olaylara odaklanılsa da çok düşük düzeyde ebeveyn duygusal erişilebilirliğine

sahip olan bireylerin, toplumdan nasıl uzaklaştığının da izleri bulunmaktadır. Ebeveynine duygusal olarak erişimi yetersiz olan üç kadın, kendini ifade etmekte güçlük çekmekte, ebeveynlerinin onlara yüklediği suçluluk duygusuyla yaşadığı hayatı kabullenmektedir. Sevmeyi bilmeyen, şiddet eğilimli ve kuralcı bir anne ile ilgisiz bir baba tarafından yetiştirilmiş bu üç kız kardeş, yaşadıkları ruhsal travmalar sonucunda öfkeli ve mutsuz bireylere dönüşmüşlerdir. Babalarının ölmeden önce söyledikleri sayesinde kız kardeşler belki de ilk defa babalarına çok yüksek düzeyde duygusal olarak erişilebilir hissetmişlerdir. Babalarının onları sevdiğini, erkek olmadıkları için onları istemediği düşüncesine sahip olmadığını söylemesi, kız kardeşlerin suçluluk duygusunu azaltmış ve babayla olan bağlarını yenilemiştir.

Sonuç olarak, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki doğumdan itibaren başlayan ve hayatın sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Ebeveyn ile kurulan sağlıklı ilişkinin bireyin ruh sağlığı üzerinde de olumlu etkileri olmaktadır. Karşılıklı ve samimi bir ilişkiyi tanımlayan ebeveyn duygusal erişilebilirliği, bireylerin psikolojik sağlamlığı, bilişsel düzeyleri, sosyal davranışları, akademik yeterlilikleri ve akran ilişkileri gibi birçok faktörü etkilemektedir. Bu nedenle ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi oldukça önemlidir. Bilinçli ebeveynler çocuğu ile kurduğu iletişimin çocuğunun ruh sağlığını, ilişkilerini, kariyerini ve aslında yaşamının her anını etkileyeceğini bilmelidirler. Ebeveyn olmak konusunda anne ve babaya farklı ancak birbirini tamamlayan görevler düşmektedir. Anne ve babaların bunun bilincinde olup yalnızca çocuklarına değil aynı zamanda eşlerine de duygusal olarak erişilebilir olmaları gerekmektedir.

Ebeveyn-çocuk ilişkisini ele alan ve yaşanmış bir öykü üzerinden bu ilişkileri inceleyen bu gibi çalışmalar alan yazını geliştirmektedir. Bu konudaki çalışmaların nicelik ve niteliklerinin artırılması; toplumsal değerler göz önüne alınarak genişletilmesi, farklı grupların yaşadığı sorunların belirlenmesi ve öneriler geliştirilmesi açısından faydalı olacaktır. Bu konuda geliştirilen ölçeklerin de kullanıldığı farklı yaş grupları, sosyoekonomik düzeyleri, özel durumları olan bireyleri, farklı cinsiyetleri ve farklı kültüre sahip bireyleri kapsayan çalışmalar mevcuttur. Bundan sonraki çalışmalarda kişilerin ebeveyn olmanın yanı sıra eş, kadın-erkek, anne-baba olmak gibi rollerinin bir arada tartışıldığı çalışmalar, toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında ebeveyn olmak, toplumun ebeveyninden beklentileri, bunun çocuklara ve aile yaşamına etkisi gibi konularda çalışmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin değişik değişkenlerle ilişkilerinin incelendiği, suça bulaşmış ve bulaşmamış bireylerde ve ruhsal açıdan sağlıklı ve sağlıksız bireylerde, ebeveyn duygusal

erişebilirlik düzeyleri arasında fark olup olmadının incelendiği araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aka Cesur, D. (2020). *Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek Lisans), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Association.
- Belli, M., Akcay, N., & Yılmaz, H. B. (2021). Geçmişten günümüze değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine katkıları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 366-371.
- Biringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(1), 104-114.
- Biringen, Z., & Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother-child interactions: A reconceptualization for research. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(2), 258–271.
- Biringen, Z., Robinson, J., & Emde, R. N. (1988). The emotional availability scales. Unpublished manuscript. *University of Colorado Health Sciences Center*, Denver.
- Budayıcıoğlu, G. (2018). *Madalyonun içi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Carpenter, L., & Chung, M. C. (2011). Childhood trauma in obsessive compulsive disorder: The roles of alexithymia and attachment. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 84(4), 367-388.
- Clark, T. R., ve Phares, V. (2004). Feelings in the family: Interparental conflict, anger, and expressiveness in families with older adolescents. *The Family Journal*, 12(2), 129-138.
- Çalışkan, Ü. (2020). *Üniversite öğrencilerinde anne baba tutumu ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Dalgar, G., Civil, F., Savaş, E. N., & Şahin, A. (2021). Erken Çocuklukta Bağlanma: John Bowlby ve Mary Ainsworth Açısından. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 87.

- Doron, G., Moulding, R., Nedeljkovic, M., Kyrios, M., Mikulincer, M., & Sar-El, D. (2012). Adult attachment insecurities are associated with obsessive compulsive disorder. *Psychology and psychotherapy: theory, research and practice*, 85(2), 163-178.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2024, Ekim 28). *Child maltreatment*. Dünya Sağlık Örgütü. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> Eroğlu, B. B. (2019). *Ergenlerde ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile psikolojik sağlamlık: duygu düzenlemenin aracı rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi.
- Easterbrooks, M., & Biringen, Z. (2005). The Emotional Availability Scales: Methodological refinements of the construct and clinical implications related to gender and at-risk interactions. *Infant Mental Health Journal*, 26(4), 291- 294.
- Graham-Bermann, S. A., Gruber, G., Howell, K. H., & Girz, L. (2009). Factors discriminating among profiles of resilience and psychopathology in children exposed to intimate partner violence (IPV). *Child Abuse & Neglect*, 33(9), 648-660. doi: 10.1016/j.chiabu.2009.01.002
- Gök, F., & Önder, F. C. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığına maruz kalma: temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 635-652.
- Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık: duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal desteğin rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Günindi, Y. (2011). Bağımsız Anaokullarına ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 133-144.
- Hodny, F., Prasko, J., Ociskova, M., Vanek, J., Holubova, M., Sollar, T., & Nesnidal, V. (2021). Attachment in patients with an obsessive-compulsive disorder. *Neuroendocrinology Letters*, 22(5), 283-291.
- Karaoğlu, T. (2018). *Baba ve yetişkin kızları arasındaki ilişkide babaya duygusal erişilebilirlik ve algılanan ebeveyn biçiminin yetişkin kadınlarda duygusal tepkisellik ve dürtüsel davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi.

- Kahraman, M., & İkiz, E. (2021). Ergenlerin Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Benlik Kurgusu ve Bilişsel Esneklik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 58-76.
- Knight, Z. G. (2017). A proposed model of psychodynamic psychotherapy linked to Erik Erikson's eight stages of psychosocial development. *Clinical psychology & psychotherapy*, 24(5), 1047-1058.
- Kubicek, L. F., Riley, K., Coleman, J., Miller, G., & Linder, T. (2013). Assessing the emotional quality of parent–child relationships involving young children with special needs: Applying the constructs of emotional availability and expressed emotion. *Infant Mental Health Journal*, 34(3), 242-256.
- Lum, J. J., & Phares, V. (2005). Assessing the emotional availability of parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(3), 211-226.
- Mahler, M.S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). The psychological birth of the human infant: Symbiosis and individuation. New York: Basic Books.
- Marici, M. (2015). Psycho-behavioral consequences of parenting variables in adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 187, 295-300.
- Neighbors, B. D., Forehand, R., & Bau, J. J. (1997). Interparental conflict and relations with parents as predictors of young adult functioning. *Development and Psychopathology*, 9(01), 169-187.
- Osborne, L. N., & Fincham, F. D. (1996). Marital conflict, parent-child relationships, and child adjustment: Does gender matter? *Merrill-Palmer Quarterly* (1982), 48-75.
- Özbiler, Ş. (2020). Babaların Duygusal Erişilebilirliği ile Beliren Yetişkinlerin Öznel İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Aracı Olarak Psikolojik Dayanıklılık. *Psikoloji Çalışmaları*, 40(2), 513-531.
- Özdoğan, A. Ç. (2020). Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, romantik ilişki kalitesi ve sosyal bağlılık ile iyi oluş arasındaki ilişkide yalnızlığın aracılık rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 59-85.
- Özsoy, G., & Çelikkaleli, Ö. (2021). Çocukluk Dönemi İhmal Ve İstismar Yaşantısının Psikolojik Sağlık Üzerindeki Etkisinde Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Aracılık Rolü.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (58), 312-333.

Rose-Krasnor, L., Rubin, K. H., Booth, C. L., & Coplan, R. (1996). The relation of maternal directiveness and child attachment security to social competence in preschoolers. *International Journal of Behavioral Development*, 19(2), 309- 325.

Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of family therapy*, 21(2), 119-144.

Saygı, D. (2011). *Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve anne-çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi: İstanbul örnekleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

Shomaker, L. B., & Furman, W. (2009). Parent—adolescent relationship qualities, internal working models, and attachment styles as predictors of adolescents' interactions with friends. *Journal of social and personal relationships*, 26(5), 579-603.

Steinberg, S. J., & Davila, J. (2008). Romantic functioning and depressive symptoms among early adolescent girls: The moderating role of parental emotional availability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(2), 350-362.

Tarhan, N. (2009). *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yay.

Tunç, B. & Totan, T. (2021). Aile Yaşamında Maneviyat: Aile Psikolojik Danışmasında Maneviyatın Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 1-20.

Üçler, F. (2018). Psikiyatrik Vakalardan Esinlenen Edebi Eserlerde Kadın Karakterler Üzerine Bir İnceleme. *Journal of History, Culture & Art Research/Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 687-725.

Van der Kolk, B. A. (2005). Editorial introduction: Child abuse & victimization. *Psychiatric Annals*, 35(5), 374–378. Yarbro, J., Mahaffey, B., Abramowitz, J., & Kashdan, T. B. (2013). Recollections of parent–child relationships, attachment insecurity, and obsessive–compulsive beliefs. *Personality and Individual Differences*, 54(3), 355-360.

Yavuz, K. E. (2020, Ekim 28). *Psikolojik Sağlık*. Üsküdar Üniversitesi Pozitif Psikoloji Platformu. <https://uskudar.edu.tr/pozitif-psikoloji/>

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki

yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).

Young, J. F., Berenson, K., Cohen, P., & Garcia, J. (2005). The role of parent and peer support in predicting adolescent depression: A longitudinal community study. *Journal of Research on Adolescence*, 15(4), 407-423.

Youngblade, L. M., & Belsky, J. (1992). Parent-child antecedents of 5-year-olds' close friendships: A longitudinal analysis. *Developmental psychology*, 28(4), 700-713.

Yörük, İ. (2019). Özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlık düzeylerinin benlik saygısı, akran ilişkileri ve ebeveyn tutumları açısından incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi.

Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about Qualitative Document Analysis. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. Report. <https://hdl.handle.net/20.500.12413/2989>

3-6 Yaş Aralığında Çocuğu Olan, Y Kuşağı Anne-Babalarda Birlikte Ebeveynliğin, Mükemmeliyetçilik ve Duygusal Deneyimlerine Göre İncelenmesi

An Examination of Co-Parenting, Perfectionism, and Emotional Experiences in Y- Generation Parents with Children Between The Ages of 3 and 6

Öğüt Güler¹, Durmuş Ümmet²

Özet

Bu çalışmada mükemmeliyetçilik duygusu ile çocuk yetiştirme sürecini, birlikte ebeveynlik kavramı ile yürüten anne-babalarda, bu süreç ve duygu deneyimleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu amaçla, İstanbul ilinde yaşayan ve kolay ulaşılabilen uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılan 202 ebeveyne; demografik bilgi formu, anne-baba düşünceleri ölçeği, kısa duygusal deneyim ölçeği ve birlikte ebeveynlik ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların 166'sı kadın, 36'sı erkektir. Araştırmadaki veriler SPSS 27 Programına girilerek değerlendirilmiştir. Pearson Korelasyon analizi ile ölçüm araçlarına ait puanların birbiri arasındaki ilişkisi, Bağımsız Örneklemeler t-testi ve ANOVA testi ile ölçüm araçlarının demografik değişkenler açısından karşılaştırılması için kullanılmıştır. Yordayıcılık analizi için Çoklu Doğrusal Regresyon tercih edilmiş analizler %95 güven aralığı referans alınarak ve p değeri .05 referans alınarak uygulanmıştır. Araştırma bulguları, birlikte ebeveynlik ölçeği ile olumlu duygular arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyon, birlikte ebeveynlik ölçeği ile olumsuz duygular arasında düşük ve orta düzey negatif korelasyon olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bir diğer bulgu ise, olumsuz duygular ile beklentiler arasında düşük düzey pozitif korelasyon, beklentiler ile Birlikte ebeveynlik ölçeği arasında düşük ve orta düzey negatif korelasyon olduğu yönündedir. Analizler katılımcıların ebeveynlik rollerindeki beklentilerinin artmasının sağlıklı bir birlikte ebeveynlik süreci geçirmelerini zorlaştırdığına işaret etmektedir. Ayrıca olumsuz duygu deneyimlerinin de birlikte ebeveynliği olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Y kuşağı, birlikte ebeveynlik, mükemmeliyetçilik, duygular.

Abstract

In the study the relationship between the process and the emotional experiences of parents who carry out the the process of raising children with a sense of perfectionism with the concept of co-parenting was investigated. For this purpose, a demographic information form, parental thoughts scale, short emotional experience scale and co-parenting scale were applied to 202 parents who were reached in İstanbul province with the easily accessible convenience sampling method. The gender distribution of participants consists of 166 females and 36 males. The data in the study were evaluated by entering them into the SPSS 27 Program. The relationship between the the Pearson Correlation Analysis and the scores of the measurement tools was used to compare the measurement tools with Independent Samples t-test and ANOVA test in terms of demographic variables. Multiple Linear Regression was preferred for Predictive analysis. The analyses were applied by taking 95% confidence interval as reference and p value as 0.5 as reference. The research findings show that there is a low and medium level positive correlation between co-parenting scale and positive emotions, and a low and medium level negative correlation between co-parenting scale and negative emotions. Another data obtained as a result of the research is that there is a low level positive correlation between negative emotions and expectations, and a low and medium level negative correlation between expectations and the co-parenting scale. As a result of the analysis, it was concluded that as the participants' expectations in their parenting roles increase, it becomes more difficult for them to have a healthy co-parenting process. Negative emotional experiences have also been found to make co-parenting difficult.

Keywords: : Y generation, co-parenting, perfectionism, emotions.

¹ Lisansüstü Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

² Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul, Türkiye

GİRİŞ

Toplumun devamlılığını sağlayan ve en önemli sosyal kurum olan aile, zaman içerisinde şekil değiştirmiş olsa da özellikle ülkemizde önemini korumaktadır. Türk Dil Kurumu aileyi “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik olarak tanımlamaktadır. Aynı sülaleden gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan insanların hepsi aileyi oluşturmaktadır. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü aile olarak adlandırılmaktadır. Aile amaçları aynı olan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü olarak görülmektedir (www.tdk.gov.tr. Akt, Karadeniz Resuloğlu, 2019). Günümüzde aile yapısı, aile bireylerinin sayısı ve aile ekonomisine katkıları bağlamında değişiklik göstermiş ve geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm söz konusu olmuştur. Çekirdek aile anne-baba ve bekar olan çocukların bir arada yaşadığı aile tipidir. (Karaca,2010:23. Akt, Ayberk, 2020) Dünyadaki sosyal değişimler ile birlikte kadınlar daha fazla çalışma hayatına dahil olmuş ve kadın hakları bakımından kazanımlar elde etmişlerdir. Bu durum, çocuğun yetiştirilmesindeki anneye atfedilen sorumlulukların bir kısmının baba ile paylaşılmasına, yani çocuğun yetiştirilmesi sürecinde iş birliği yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu iş birliği birlikte ebeveynlik olarak tanımlanmıştır.

İlgili alanda son yıllarda daha çok ele alınan bir olgu olan birlikte ebeveynlik; anne, babaların ya da çocukların bakımını üstlenen yetişkinlerin ebeveynlik rolleri içerisindeki ilişkilerini tanımlamaktadır (Feinberg, 2003). Bu haliyle birlikte ebeveynlik günümüz aile yapısında her geçen gün daha fazla yer bulmaktadır. Çocuk yetiştirme sürecini birlikte ebeveynlik ile yöneten eşlerin bu süreci sağlıklı bir şekilde geçirmesinin gerek çocuk gerekse eşler için önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuk yetiştirme sürecinin en kritik dönemi ise erken çocukluk dönemidir. 3 yaş ile ilköğretime başlama çağı arasındaki süreci kapsayan, sosyal ve akıl yürütme becerilerini geliştirmeye odaklanan, eğitimciler tarafından gelişmekte olan bireylerin karakterize edildiği dönemdir (UNESCO, 2012, Akt. Mıstık, 2019; Erden, 2011, Akt. Vural Şenel, 2020) Araştırmalara göre 0-6 yaş aralığı çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin en hızlı olduğu dönem olarak değerlendirilmektedir (Bilgiç ve Surur, 2016). Birlikte ebeveynliğin kuramsal temellerine bakıldığında, Feinberg (2003) birlikte ebeveynlik modelini aile sistemleri kuramına dayandırmaktadır ve ailenin her bir üyesinin aile sistemi içinde anlaşılabilirliğini vurgulamaktadır. Birlikte ebeveynlik ilişkisinin etkili bir biçimde kurulması ve devam etmesi için, çocuğun sorumluluğunu paylaşan ebeveynlerin çocuk

yetiştirme konusunda kendi aralarında anlaşmaları, karşılıklı olarak birbirlerinin ebeveynliklerini desteklemeleri, çocuk ile ilgili olan sorumlulukları üstlenerek iş bölümü yapmaları ve aile süreçlerini ortak bir biçimde yönetmeleri gerekir (Özdemir ve Sağkal, 2020). Erken çocukluk dönemi çocuğun her yönü ile gelişiminin filizlendiği dönem olarak kabul edilir. Aynı zamanda çocuğun aile bakımına ve ilgisine de en çok ihtiyaç duyduğu dönem bu dönemdir. Bu dönemdeki çocuğun en çok iletişimde olduğu sosyal çevre aile ve dolayısı ile ebeveynleridir. Erken çocukluk dönemi gibi kritik öneme sahip bir dönemde en çok etkileşim içerisinde olduğu ebeveynlerin duygu durumları, tutum ve davranışları çocuğun gelişiminde hassas bir öneme sahiptir. Bu dönemde birlikte ebeveynlik tutumlarının ne kadar önemli olduğu açıktır.

Duygu durum, her ne kadar duygu kavramı ile anılacak olsa da belirli bir sebep olmadan ortaya çıkabilen ve duygudan daha düşük yoğunlukta hissedilen ve daha uzun süren bir durumu ifade etmektedir. (Tosun, Sezgin ve Uray, 2019, Akt., Şahin, 2024) Duygular gibi anlık değil, belirli bir zaman aralığını kapsar. Türk Dil Kurumu duyguyu olay, durum ve nesnelerin kişinin içsel süreçlerinde anlamlandırdığı, estetik ve ahlaki yönden değerlendirdiği izlenim, his ve ruhsal hareketlilik olarak tanımlamaktadır. (TDK, Güncel Türkçe Sözlük, 2023). Duyguların insan yaşamındaki yeri yadsınamaz. Duygular sosyal ilişkileri etkileyebildiği gibi ebeveynlik tutum ve davranışları üzerinde de yönlendirici olabilir.

İnternetin günlük yaşamda oldukça kullanılmasının ve sosyal yaşamdaki değişimlerin, ebeveynlerde mükemmel çocuk yetiştirme ve mükemmel ebeveyn olma arzusu oluşturduğu değerlendirilmektedir. Mükemmeliyetçilik; kişinin kendisi için ulaşması zor hatta imkânsız hedefler koyması ve bu hedeflere ulaşmak için sarf ettiği çabadır. Bu kapsamda bu hedeflere ulaşmak imkânsız olduğundan, kişi kendi benliğini başarısızlıkları ile değerlendirecektir (Burns, 1988, Akt, Uzun, 2018). Foxman (2004), mükemmeliyetçi ebeveynleri tarafından çocuklarından sürekli başarı olmalarını beklemesi veya bu amaçla ödüllendirme içerisine girmesi, çocukların strese maruz kalmalarına ve gelecekte kaygı ile bağlantılı kişilik özelliklerine sahip olmalarına yol açmaktadır (Güngör vd. 2016). Araştırmanın konusu olan Y kuşağı ebeveynler interneti aktif olarak kullanmaktadır. Çağın getirdiği teknolojik yenilikler ve değişen yaşam şekilleri, Y kuşağı bireylerin evliliğe bakış açılarında ve evlilikten beklentilerinde değişiklikler meydana getirmiştir (Topçuoğlu, 2007, Akt, Günar Eren, 2019). Literatürde çoğunlukla, 1980-2000 yılları arasında doğmuş olan kişileri kapsayan bu kuşak, internetin

günlük yaşamda önemli bir yer tuttuğu dönemde doğup büyümüştür. Ayrıca dijital medya ile büyüyen ilk kuşak, Y kuşağıdır (Korkmaz ve Ceng, 2014, Akt, Bayar, 2019). Y kuşağı insanların üçte ikisinin bilgisayarla tanışması beş yaşından öncedir (Adıgüzel ve ark. 2014, Akt, Yasin, 2021). Kendine özgü dinamikleri olan Y kuşağı anne babaların birlikte ebeveynliklerinin mükemmeliyetçilik ve duygusal deneyimleri bağlamında incelenmesi bu araştırmanın ana amacını oluşturmaktadır. İlgili alanda bu üç değişkenin bir arada ele alındığı başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın bulgularının özellikle aile danışmanlığı alanına bilimsel bilgi sağlayacağı ve yine ilgili alan uygulayıcılarına yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırma aşağıdaki sorulara cevap aramıştır.

1. Ebeveynlerin mükemmeliyetçilik tutumları ile duyguları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Ebeveynlerin mükemmeliyetçilik tutumlarının, birlikte ebeveynlik süreci üzerinde anlamlı bir etkisi var mıdır?
3. Ebeveynlerin duygu durumlarının birlikte ebeveynlik süreci üzerinde anlamlı bir etkisi var mıdır?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırma katılımcıları İstanbul'da yaşayan, 3-6 yaş arası çocuk sahibi olan 22 yaş ve üzeri, kolay ulaşılabilen uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılan 202 ebeveynlerden oluşmaktadır. Kolay ulaşılabılır örneklem, araştırma katılımcılarına ulaşımında pratiklik sağlayan, zamandan tasarruf etmeyi hedefleyen örnekleme yöntemidir (Baltacı, A., 2018). Katılımcıların %81,9 kadın, %18,1 erkek bireylerden oluşmaktadır. Yaş dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %15,3'nün 22-30 yaş aralığında, %38,6'sının 30-35 yaş aralığında, %36,42'sinin 35-42 yaş aralığında ve son olarak %9,8'inin 42 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan 202 katılımcının, 120'si düzenli çalıştığı bir işi olduğunu, 180'inin eşinin düzenli çalıştığı bir işi olduğunu belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri; Demografik Bilgi Formu, Birlikte Ebeveynlik Ölçeği, Anne-Baba Düşünceleri Ölçeği, Kısa Duygusal Deneyim Ölçeği ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olup, örneklem yapısını tanımak için katılımcıların, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, düzenli çalıştığı iş, eşinin düzenli çalıştığı iş değişkenlerinin bulunduğu formdur.

Birlikte Ebeveynlik Ölçeği

Özdemir Y, Sağkal A.S., Salman Engin S., Şakiroğlu M. ve Çakıroğlu Çevik.A., (2021) tarafından geliştirilen altı alt boyuttan oluşan bir ölçektir. Bu alt boyutlar şunlardır: Birlikte Ebeveynlik Desteği, Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi, Birlikte Ebeveynlik İş Bölümü, Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi, Birlikte Ebeveynlik Çatışması. Likert tipi bir ölçek olup cevaplar, bize hiç uygun değil, bize biraz uygun, bize çoğunlukla uygun, bize tamamen uygun şeklindedir. Yapı geçerliği çalışması kapsamında, modelin veri setine kabul edilebilir uyum sağladığı görülmüştür: $\chi^2 (981) = 3266.875$, $p < .001$, $\chi^2 /sd = 3.33$, CFI = .91, TLI = .91, RMSEA = .06 CI [.06, .06]. Altı faktörlü ikinci düzey modelde hem birinci düzey hem de ikinci düzey parametre tahminlerinin tümünün .001 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Birlikte Ebeveynlik Anlaşması, Birlikte Ebeveynlik Çatışması, Birlikte Ebeveynlik Desteği, Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi, Birlikte Ebeveynlik İş bölümü, Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi alt boyutları ile Birlikte Ebeveynlik Ölçeği toplam puanı üzerinden hesaplanan Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .87, .91, .95, .94, .93, .89 ve .97 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Birlikte Ebeveynlik Ölçeği'nin birinci ve ikinci uygulaması arasındaki ilişki de yüksek düzeyde anlamlı bulunmuştur, $r (33) = .95$, $p < .01$. Ölçekten toplam puan alınabilmektedir.

Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği

Ölçek Kaya (2011) tarafından, anne-babaya ilişkin akılcı olmayan inançlarının değerlendirilmesi amacıyla, çocuğu ilkökula devam eden anne-babalar üzerinde geliştirilmiştir. Ölçeğin mükemmeliyetçilik alt boyutunda 12, beklentiler alt boyutunda 17 olmak üzere 29 maddesi bulunmaktadır. Beşli likert tipi ölçme yapan araçtan alınacak en yüksek değer 145, en düşük puan 29 dur. Yüksek puan katılımcıların, anne-babalığa ilişkin yüksek akılcı olmayan inançlarını göstermektedir. Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeğinin Beklentiler alt boyutunun özdeğeri 6.06, açıkladığı varyans 20.91, Mükemmeliyetçilik alt boyutunun özdeğeri 5.05, açıkladığı varyans 17.42 ve bu iki faktörün birlikte açıkladığı toplam varyans ise 38.33'tür. Ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında, Beklentiler alt boyutunun test-tekrar test

güvenirlik katsayısı .84 ve Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .89 bulunurken, Mükemmeliyetçilik alt boyutunun test-tekrar test güvenirlik katsayısı .80, Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise .86 bulunmuştur. Ölçek cevapları tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum şeklindedir.

Kısa Duygusal Deneyim Ölçeği

Kısa duygusal deneyim ölçeği Rogers ve arkadaşları (2021) tarafından geliştirilen, pozitif ve negatif duyguyu ve bireyin yaşamındaki duygusal deneyim düzeyini ölçmek için geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe 'ye uyarlama çalışması Çağlar (2021) tarafından yapılmıştır. Sorulara verilecek cevaplar, mutlu, kaygılı, sakin, üzgün, güvenli, korkmuş şeklinde olup, puanlamalar 0,1,2 ve 3 olarak uygulanmıştır. Toplam duygusal deneyim puanları -9 ile 9 arasında değişmektedir. Kısa Duygusal Deneyim Ölçeği'nin iki faktörlü yapısını doğrulamak için 18-65 yaş aralığındaki katılımcılardan oluşan bir örnekleme doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve $\chi^2/df \leq 3$, GFI, NFI, CFI, IFI $\geq .90$, RMSEA $\leq .08$ değerleri modelin uyum indeksi ölçütü olarak kabul edilir olduğu görülmüştür. Ölçeğin tüm güvenirlik çalışmaları için Cronbach Alpha iç tutarlılık güvenirlik katsayısı değeri .76 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlara bakıldığında ise olumlu duygu için .71, olumsuz duygu için ise .77 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Demografik bilgi formu, anne-baba düşünceleri ölçeği, kısa duygusal deneyim ölçeği ve birlikte ebeveynlik ölçeği İstanbul ilinde bulunan ve kolay ulaşılabilen uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılan 202 ebeveyne uygulanmıştır. Ölçeklerin izinleri, geliştiren ya da adapte eden kişilerden alınmış olup, araştırma İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünün 05/12/2024 tarihli ve E-65836846-044-339447 sayılı Etik Onayı izni ile yürütülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında anket formu ile elde edilen veriler SPSS 27 programı kullanılarak analiz edilmiştir. İlk adım olarak, ölçüm araçlarının güvenirlik katsayıları kontrol edilmiştir. Sonraki aşamada, ölçüm araçlarının normal dağılım varsayımına uygunluğu. Bir sonraki adımda, normal bir dağılım varsayımı için ölçüm araçları değerlendirilmiştir. Ayrıca bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordayıcılığını test etmek için Çoklu Doğrusal Regresyon analizi yapılmış, ölçüm araçlarının birbirleri ile ilişkisini analiz etmek için Pearson Korelasyon analizi

uygulanmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda, ölçüm araçlarının birbirleri ile ilişkisini analiz etmek için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Birlikte Ebeveynlik Ölçeği, Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği, Kısa Duygusal Deneyim Ölçeği Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1-Birlikte Ebeveynlik Toplam	1										
2-Birlikte Ebeveynlik Anlaşması	.74**	1									
3-Birlikte Ebeveynlik Çatışması	.70**	.54**	1								
4-Birlikte Ebeveynlik Desteği	.76**	.56**	.49**	1							
5-Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi	.64**	.44**	.60**	.55**	1						
6-Birlikte Ebeveynlik İş bölümü	.70**	.56**	.46**	.48**	.36**	1					
7-Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi	.71**	.48**	.45**	.44**	.48**	.35**	1				
8-Beklentiler	-.65**	-.27**	-.32**	-.26**	-.38**	-.17*	-.43**	1			
9-Mükemmeliyetçilik	-.31**	-.05	-.15*	-.13	-.22**	-.05	-.22**	.53**	1		
10-Olumlu Duygular	.42**	.36**	.35**	.37**	.33**	.32**	.28**	.19**	.08	1	
11-Olumsuz Duygular	-.33**	-.20**	-.27**	-.20**	-.25**	-.28**	-.29**	-.19**	-.09	-.51**	1

**p<0.01, *p<0.05 Uygulanan testin ismi: Pearson Korelasyon Testi

Tablo 1’e ait veriler değerlendirildiğinde, Beklentiler ile Birlikte Ebeveynlik Ölçeği ($r=-.65$, $p<0.01$) değişkenleri arasında orta düzey negatif korelasyonlar saptanmıştır.

Birlikte Ebeveynlik Anlaşması ($r=.27$, $p<0.01$), Birlikte Ebeveynlik Çatışması ($r=.32$, $p<0.01$), Birlikte Ebeveynlik Desteği ($r=.26$, $p<0.01$), Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi ($r=.38$, $p<0.01$), Birlikte Ebeveynlik İş bölümü ($r=.17$, $p<0.05$), Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi ($r=.43$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Mükemmeliyetçilik ile Birlikte Ebeveynlik Ölçeği ($r=-.31$, $p<0.01$), Mükemmeliyetçilik ile Birlikte Ebeveynlik Çatışması ($r=-.15$, $p<0.05$), Mükemmeliyetçilik ile Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi ($r=-.22$, $p<0.01$), Mükemmeliyetçilik ile Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi ($r=-.22$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey negatif korelasyonlar saptanmıştır.

Olumlu Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Ölçeği ($r=.42$, $p<0.01$), Olumlu Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Anlaşması ($r=.36$, $p<0.01$), Olumlu Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Çatışması ($r=.35$, $p<0.01$), Olumlu Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Desteği ($r=.37$, $p<0.01$), Olumlu Duygular ile Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi ($r=.33$, $p<0.01$), Olumlu Duygular ile Birlikte Ebeveynlik İş bölümü ($r=.32$, $p<0.01$), Olumlu Duygular ile Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi ($r=.28$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Olumlu Duygular ile Beklentiler ($r=-.19$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük düzey negatif korelasyonlar saptanmıştır.

Olumsuz Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Ölçeği ($r=-.33$, $p<0.01$), Olumsuz Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Anlaşması ($r=-.20$, $p<0.01$), Olumsuz Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Çatışması ($r=-.27$, $p<0.01$), Olumsuz Duygular ile Birlikte Ebeveynlik Desteği ($r=-.20$, $p<0.01$), Olumsuz Duygular ile Birlikte Ebeveynliğin Küçümsenmesi ($r=-.25$, $p<0.01$), Olumsuz Duygular ile Birlikte Ebeveynlik İş bölümü ($r=-.28$, $p<0.01$), Olumsuz Duygular ile Aile İlişkilerinin Ortak Yönetimi ($r=-.29$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey negatif korelasyonlar saptanmıştır.

Olumsuz Duygular ile Beklentiler ($r=.19$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Regresyon Analizi

Bu bölümde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordayıcılığını test etmek için Çoklu Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır. Bulgulara aşağıda verilmiştir

Tablo 2. Anne-Babanın Akılcı Olmayan İnançlarının Birlikte Ebeveynliği Yordamasına İlişkin Bulgular

Değişkenler	B	SH	β	T	p	%95GA	
Sabit	239.75	4.97		48.26	0.000*	229.95	249.55
Beklentiler	-1.92	0.18	-0.67	-10.49	0.000*	-2.29	-1.56
Mükemmeliyetçilik	0.10	0.14	0.05	0.73	0.466	-0.18	0.39
R=.65 R ² =.41 F _(2,199) =71.53 p=0.000*							

p<0.05* Not, GA: Güven Aralığı

Regresyona ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, mükemmeliyetçiliğin birlikte ebeveynlik üzerinde anlamlı bir yordayıcılığı bulunmazken, beklentiler birlikte ebeveynliği yordamaktadır. R² değeri .41 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %41'ini açıkladığını göstermektedir (F(2,199)=71.53, p<.05). Bulgular, beklentilerin birlikte ebeveynliği negatif yönde yordadığını ($\beta=-.67$, p<.05) göstermektedir.

Tablo 3. Duygusal Deneyimlerin İnançlarının Birlikte Ebeveynliği Yordamasına İlişkin Bulgular

Değişkenler	B	SH	β	T	p	%95GA	
Sabit	173.28	6.80		25.48	0.000*	159.87	186.69
Olumlu Duygular	12.28	2.64	0.34	4.65	0.000*	7.07	17.49
Olumsuz Duygular	-5.49	2.58	-0.16	-2.12	0.035*	-10.58	-0.39
R=.44 R ² =.19 F _(2,199) =24.22 p=0.000*							

p<0.05* Not, GA: Güven Aralığı

Regresyona ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, olumlu duygular ve olumsuz duyguların birlikte ebeveynliği yordamaktadır. R^2 değeri .19 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %19'unu açıkladığını göstermektedir ($F(2,199)=24.22$, $p<.05$). Bulgular, olumlu duyguların birlikte ebeveynliği pozitif yönde yordadığını ($\beta=.34$, $p<.05$), olumsuz duyguların birlikte ebeveynliği negatif yönde yordadığını ($\beta=-.16$, $p<.05$) göstermektedir.

TARTIŞMA

Araştırma bulguları incelendiğinde; birlikte ebeveynlik ölçeği ile olumlu duygular arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyon, birlikte ebeveynlik ölçeği ile olumsuz duygular arasında düşük ve orta düzey negatif korelasyon olduğu saptanmıştır. Alanyazın incelendiğinde, birlikte ebeveynlik ile olumlu ve olumsuz duygular arasındaki ilişkinin incelenmesi neticesinde, araştırma sonucumuzu destekler nitelikte ebeveynlik ittifakı ile düşük ebeveynlik stresi ile bağlantılı olduğu (Abidin ve Brunner, 1995; Askari, Noah, Hassan ve Baba,2012; Kwan, Kwok ve ling,2015; Schoppe-Sullivan, Mangelsdorf, Frosch ve McHale,2004; Stright ve Bales,2003 Akt,Özdemir, Y., Sağkal A. (2020) ve ebeveynlik ittifakının eksikliğinin ebeveynlik stresini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir (Morrill, Hines, Mahmood ve Cordova, 2010. Akt,Özdemir, Y., Sağkal A., 2020). Aynı doğrultuda birlikte ebeveynliğin olmayışı, ebeveynlerin çatışmasına sebep olmaktadır. Çatışmalar sık, yoğun ve çözümlenmemiş olduğunda ebeveynler ve çocuklar olumsuz etkilenmektedir (Davies ve Cummings, 1994.; Akt,Özdemir, Y., Sağkal A., 2020). Bu çatışmalara sık maruz kalmakta kronik strese sebep olmaktadır. Birlikte ebeveynliğin istenilir düzeyde gerçekleştirilememiş olması, ebeveynlik stresi ile ilişkilendirilmiştir (Kang, Choi ve Chung, 2020.Akt, Özdemir, Y., Sağkal A. 2020). Aynı doğrultuda birlikte ebeveynlik ilişkisinin, çift ilişkisini olumlu olarak etkilemektedir (Lindsey, Kaldera ve Colwell, 2005.; Akt, Özder,2023). Birlikte ebeveynlik sürecinde çiftlerin birbirlerini desteklemesi, ebeveynlerin olumlu duygu deneyimleri sağlamasına ve ebeveynlik davranışlarına katkı sağlamaktadır. Bu destek ebeveynlerin yeterlilik algısını geliştirmekte ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde karşılaştıkları zorluklarda kendini daha yetkin hissettirmektedir. (Cutrona ve Troutman,1986 Akt,Özdemir, Y., Sağkal A. 2020)

Araştırma sonucunda elde edilen bir diğer veri ise, olumsuz duygular ile beklentiler arasında düşük düzey pozitif korelasyon, Olumlu Duygular ile Beklentiler arasında düşük düzey negatif korelasyonlar olduğudur. Alanyazı incelenmesi neticesinde elde edilen bilgiler

araştırma sonucunu doğrular niteliktedir. Levinger'in Sosyal Değişim Teorisine göre, gerçekçi olmayan beklentiye sahip eşin mutsuz olabileceğini, gerçekçi ve ulaşılabilir beklenti içinde olan eşinde mutlu olabileceğini (Amoto ve Hohmann-Marriott, 2007.Akt.Güllü.2015) göstermektedir. Aynı doğrultuda (van Dijk Zeelenberg ve van der Pijl; 1999. Akt.Güllü.2015) gerçekçi olmayan beklentilerin hayal kırıklığını arttıracaklarını ifade etmektedir. Ayrıca eşten beklentinin yüksek oluşundan kaynaklanan hayal kırıklıkları, bireyleri evlilikleri hakkında olumsuz düşüncelere ve önceki olumsuz duyguları hatırlamasına sebep olabilmektedir. (Beck,1989, s.2. Akt.Güllü.2015). Kawamoto ve diğerleri'nin (2018) aktardığına göre, mükemmeliyetçilik bazı alanlarda tükenmişlikle bağlantılıdır. (Akt.Bayar.2024) Bu veriler ışığında, beklentinin düşük düzeyde ve gerçekçi olmasının olumlu duygu durumlarını besleyeceği, olumlu duyguların da birlikte ebeveynliği güçlendirebileceği sonucuna ulaşılmakta, bu da araştırma sonucunda elde edilen Beklentiler ile Birlikte ebeveynlik ölçeği arasında orta düzey negatif korelasyon sonucunu desteklemektedir.

Literatür incelemesi neticesinde mükemmeliyetçi ebeveynlik konusunda sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Mükemmeliyetçilik, yüksek beklenti ile ilişkilidir. Ebeveyn mükemmeliyetçiliği, ebeveynlik rolüne dair yüksek standartlar oluşturmak olarak tanımlanır. Birey gerek kendi ebeveynliği gerekse eşinin ebeveynliğinden yüksek beklenti ve mükemmeliyetçi algısı içinde olur. (Snell ve arkadaşları 2005. Akt. Talu 2021) Gerek alanyazı çalışmaları gerekse araştırma sonucunda elde edilen veriler yüksek beklentinin bireylerde olumsuz duygulara sebep olduğu, olumsuz duygularında birlikte ebeveynliği negatif yönde etkilediği yönündedir. Bu veriler, araştırma sonucunda oraya çıkan Beklentiler ile Birlikte ebeveynlik arasında düşük ve orta düzey negatif korelasyon sonucu ile örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşab,G. (2020). *Anne babaların akılcı olmayan inançları ve ebeveynlik davranışları ile çocukların algıladıkları aile ilişkisi ve benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep
- Aşkar, S.H. (2018). *X ve Y kuşağı bireylerinde bağlanma stillerinin yaşam doyumuna ve kişiler arası ilişkilere etkilerinin araştırılması.* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Ayberk, Y. (2020). *Değişen aile yapısında aile sorunlarının ve aile aidiyetinin incelenmesi (Cizre*

- Örneği*). (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Baltacı, A. (2018). *Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme*. BEÜ SBE Dergisi, 7(1), 231-274.
- Bayar, B. (2019). *Y kuşağı ve Türkiye’de Y kuşağı’na ilişkin çalışmalar*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.
- Bayar, E.K. (2024) *Bireylerin kaygı, mükemmelliyetçilik ve evlilik doyumu düzeylerinin ebeveyn tükenmişliğini yordaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgiç, E, D, Ve Surur, S, A, (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Eğitim Sistemlerinin Mekân Biçimlenişine Etkisi ve Reggio Emilia Eğitim Sisteminin Mekân Tasarımı Üzerine Denemeler, MEGARON, 11(1), 162-176.
- Cloud, H. ve Townsend, J. (2022). *Çocuklarda sınırlar*. İstanbul: Diyojen Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Cüceloğlu, D. (2021). *Geliştiren anne baba*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Çobanoğlu, A. (2020). Türk aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacağı öngörülen değişimler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 68-80.
- Doma, E.A. (2020). *Erken çocukluk döneminde gündem olan konuların incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Ekşili, N. (2015). *Y kuşağı özelliklerini belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması: Okul yöneticileri üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Erdemir Aşıkoğlu, B. (2022). *Boşanma sonrası birlikte ebeveynlik deneyimleri: Nitel bir çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Esen. S. ve Ayverdi, L. (2020). Anne-baba mükemmeliyetçilik algısı ile ortaokul öğrencilerinin yaratıcılıkları arasındaki ilişki. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 253-275.
- Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3(2), 95–

131. https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0302_01

- Gladding, S.T. (2020). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları*. Ankara: Türk Psikolojik Dayanışma ve Rehberlik Derneği.
- Güllü, A. (2015). *Eşten beklenti ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Günar Eren, F. (2019). *Y kuşağı evli erkeklerin duygusal zekâ düzeyleri ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide otantikliğin aracı rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Güngör, H. ve Buluş, M. (2016). Ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 147-159.
- Karadeniz Resuloğlu, G. (2019). *Toplumsal rol kuramı bağlamında X ve Y Kuşağı gelinlerinin rol değişimleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kaya, İ. (2010). *Anne-Babaların akılcı olmayan inançları ölçeği'nin geliştirilmesi: psikometrik özelliklerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi. Gaziantep
- Kohn, A. (2020). *Koşulsuz ebeveynlik*. Ankara: Görünmez Adam Yayıncılık.
- Mistik, A. (2019). *Okul öncesi eğitim yapılarında öğrenme mekanları ve kullanıcı olarak alfa Kuşağı*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Montessori, M. (2015). *Çocuğunuz hakkında bilmeniz gerekenler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Montgomery, H. (2020). *Anne baba sihri*. İstanbul: BKZ Yayıncılık.
- Özdemir, Y. ve Sağkal, A.S. (2020). Ebeveynlik dansı: birlikte ebeveynliğe ilişkin kuramsal ve ampirik bir derleme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 428-444.
- Özdemir, Y., Sağkal, A.S., Engin-Salman, S., Çakıroğlu Çevik, A. ve Gür, G. (2020). Türkiye’de birlikte ebeveynlik deneyimleri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(16), 43-68.
- Özdemir, Y., Sağkal, A.S., Engin-Salman, S., Çakıroğlu Çevik, A. ve Şakıroğlu, M. (2021). Birlikte ebeveynlik ölçeği: ölçek geliştirme, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji*

Yazarları Dergisi, 24 (47),40-58

- Özder, G. (2023). *Türkiye’de evli ve bir arada yaşayan ailelerde birlikte ebeveynlik deneyimleri: Nitel bir inceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Özkan,Z.E (2021). *Ebeveyn duygu düzenleme güçlüğü ve problem çözme becerisi ile okul öncesi dönem çocukların olumsuz duygu ile baş etme becerisi arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Runkel, H.E. (2017). *Bağırmayan anne baba olmak*. İstanbul: Aganta Kitap.
- Siegel, D.J. ve Bryson, T.P. (2021). *Bütün-beyinli çocuk*. İstanbul: Diyojen Yayıncılık.
- Suskind, D. (2020). *Otuz milyon kelime*. Ankara: Buz Dağı Yayınevi
- Şahin, Y. (2024). *6-13 yaşları arasında çocuğa sahip ebeveynlerde duygu düzenleme becerileri ve ebeveyn duygu düzenleme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Konya
- Şirin, S. (2024). *Yetişkin çocuklar*. İstanbul: Doğan Kitap
- TDK. (2023). Türk Dil Kurumu. Erişim Tarihi: 12/01/2023. Erişim adresi: www.tdk.gov.tr.
- Topbaş, E. (2020). *Montessori yöntemiyle çocuk eğitimi*. Ankara: Panama Yayıncılık.
- Uzun, M. (2018). *Mükemmeliyetçilik psikoeğitim programının annelerin mükemmeliyetçilik ve çocukların kaygı düzeylerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Vural Şenel, B. (2020). *Erken çocukluk döneminde çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknolojiye yönelik tutumlarının medya aracılık rolleri ile ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yasin, E.T. (2021). *Algılanan stres ve yaşam doyumunun Y Kuşağı annelerin dini inançlarıyla ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Kariyer Gelecekleri Üzerindeki Etkisi

The Impact of Perceived High School Students' Perceived Social Support on Career Future

Ahmet Kutlu¹

Özet

Araştırmanın amacı, lise 4. sınıf öğrencilerinin aileden, arkadaştan ve öğretmenlerden algıladıkları sosyal desteğin kariyer gelecekleri üzerindeki etkisini ve kariyer gelecekleri üzerinde en çok hangi sosyal destek türlerinin etkili olduğunu incelemektir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden 2 farklı liseden toplam 180 lise 4.sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin demografik özelliklerini içeren Kişisel Bilgi Formu, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Yıldırım, 2004) ve Kariyer Geleceği Ölçeği (Rottinghaus, Day ve Borgen, 2005) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmadan elden edilen verileri analiz etmek için SPSS.15.0 analiz programı kullanılmıştır. Araştırmada Korelasyon ve Regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin kariyer gelecekleri üzerinde etkili olduğu, kariyer geleceklerini yordadığı, en çok öğretmen ve aileden algılanan sosyal desteğin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak liselerde çalışan psikolojik danışmanlar ailelere ve öğretmenlere yönelik çalışmalarda öğrencilerin kariyer gelecekleri üzerinde öğretmen ve aileden algılanan sosyal desteğin önemi üzerinde durabilir. Lise son sınıf öğrencilerin velilere yönelik toplantılarda, ailelere bu süreçte çocuklarına verecek desteğin önemi anlatılabilir.

Anahtar Kelimeler: Lise son sınıf öğrencileri, kariyer geleceği, algılanan sosyal destek.

Abstract

The aim of the study to examine the impact of perceived social support from family, friends, and teachers on high school senior students' career futures. The sample of the study consists of 180 high school senior students from 2 different high schools in Southeastern Anatolia. Personal Information Form, Perceived Social Support Scale (Yildirim, 2004) and Career Future Scale (Rottinghaus, Day and Borgen, 2005) were used as data collection tools. SPSS.15.0 analysis program was used to analyze the data obtained from the research. Correlation and regression analyzes were used in the study. As a result of the study, it was concluded that students' perceived social support had an effect on their career future, predicted their career future, and perceived social support from teachers and family was most effective. Taking into consideration these results of the study, psychological counselors working in high schools can be emphasized on the importance of perceived social support from teachers and family on students' career futures in seminars for families and teachers. In the meetings for parents of high school senior students, the importance of support to their children in this process can be explained to families.

Keywords: High school senior students, career future, perceived social support.

¹ Psikolojik Danışman, Milli Eğitim Bakanlığı, Silopi Bilim ve Sanat Merkezi, Şırnak, Türkiye

GİRİŞ

Ortaöğretim çağı öğrencilerin ilkokuldan liseye geçiş dönemidir. Lise 4.sınıf ise öğrencilerin liseden mezun olacağı üniversiteye geçiş dönemi olarak bilinmektedir. Gidilen lise türü ne olursa olsun öğrencinin üniversiteye girmesinin garantisini vermemektedir. Üniversiteye yerleşirse bile gidilen fakülte ve program üniversiteden sonra iş bulma garantisini vermemektedir. Bu nedenle öğrenci üniversitede iyi bir programa yerleşmek için lisede iyi bir şekilde çalışarak milyonlarca akranları ile rekabet ederek iyi bir akademik başarıyı yakalamak zorunda kalmaktadır (Yıldırım ve Ergene, 2003).

Lise 4.sınıf öğrencisi ergenlik çağlarını yaşamaktadır. Ergenlik dönemindeki biyolojik ve psikolojik, değişimlerle uğraşan ergen aynı zamanda üniversite ve sonrasındaki kariyerini düşünürken bu süreç içerisinde çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu süreç içerisinde yeterince destek göremeyen ergenler karşılaştıkları sorunlar karşısında yetersiz kalabilmektedirler. Ergenlik döneminde yeterince sosyal destek alamayan ergenlerde, madde kullanımı, suç işleme, davranım bozukluğu, öfke patlamaları, şiddet ve saldırganlık gibi sorunlar yaşanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2009, 222-237). Bu sorunları yaşayan ergenin doğal olarak kariyer hayatı da etkilenmektedir.

Yeşilyaprak'a (2012, 7) göre kariyer, bireyin yaşam boyu üstlendiği rolleri oluşturan etkinlilerin birleşimidir. Kuzgun'a (2011, 3-4) göre ise kariyer; hayatında yerine getirdiği rollerini gösterdiği genel tablodur. Araştırmada kullanılan kariyer ölçeğinde geçen kariyerle ilgili kavramlara baktığımızda, kariyer uyumu; bireyin kariyerinde yaşanabilecek değişimler karşısında, rahat hissetme, değişimleri fırsata dönüştürebilme, var olan yeteneklerini kullanarak kendini toparlama ve başa çıkma yeteneğidir. Kariyer İyimsirliği; bireyin kariyeriyle ilgi olumlu beklentilere girerek kendini rahat hissetmesidir. Kariyer Bilgisi ise; bireyin iş piyasasını ve mevcut istihdam durumları hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğudur (Kalafat, 2012). Araştırmada kariyerin bu üç kavramı üzerinde durulmuştur. Üniversite sınavına hazırlanan öğrenciler süreç içerisinde ve tüm kariyerleri boyunca karşılaştıkları zorluklarda sosyal desteğe ihtiyaç duyarlar.

Yıldırım'a (1998) göre sosyal destek, bireyin çevresinden gördüğü, kişisel, sosyal ve ekonomik her türlü yardımdır.

Lise çağındaki öğrenciler aile, arkadaş ve öğretmenlerinin tepkilerinden çok

etkilenmektedirler. Bu dönemde ergenler, her yönüyle model alacağı, kendisine destekte bulunacak uygun modellere ihtiyaç duyar (Kulaksızoğlu, 2009, 106-109). Yapılan araştırmalarda öğrencilerin akademik başarısı üzerinde sosyal destek kaynakları anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin sosyal destek kaynakları arasında ise öğretmen, aile ve arkadaş önemli yer tutmaktadır (Yıldırım, 1998). Mallinckrodt (1988) yaptığı bir çalışmada, lise 4. sınıf öğrencilerin kariyer planlamalarında öğretmenlerinden ve ailesinden aldığı desteğin önemli rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle lise son sınıf öğrencilerinin kariyer gelecekleri üzerinde algıladıkları sosyal desteğin önemli olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubu olarak lise son sınıf öğrencilerinin seçilme nedeni, araştırmanın görev yaptığı bir lisede Rehberlik Servisi tarafından uygulanan ankette "Kariyer geleceğiniz hakkında en çok kimden destek görmek istersiniz?" sorusuna 100 kişiden 75 kişinin öğretmen ve aile seçeneğini işaretlemesidir. Bundan yola çıkarak araştırmanın uygulanmasını kabul eden 2 farklı liseden toplam 180 lise son sınıf öğrencisine ölçek uygulanmıştır. Araştırmanın amacını ve ölçek uygulanmasını kabul eden lise son sınıf öğrencileri amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Lise son sınıf öğrencileri, sene sonunda bir üst eğitim kurumuna giriş sınavına hazırlandığından ve sınav sonucuna göre gideceği bölümü/mesleğe karar verme sürecinde olduğu için seçilmiştir. Bu örnekleme yönteminde, örnekleme yöntemine kimlerin dahil edileceği veya örneklemin nereden yapılacağı konusunda araştırmacıların kendi yargıları dikkate alınır. Bu örnekleme yönteminin diğer bir özelliği de belirli özelliklere sahip katılımcıların ele alınmasıdır (Bayram, 2009, 22). Bu araştırmada da örnekleme dahil edilen kişiler lise son sınıf öğrencileri olarak seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1' de yer almaktadır.

Tablo 1. Lise son sınıf öğrencilerinin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim durumlarına ilişkin analizler

Değişkenler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	96	53,3
	Erkek	84	46,7
	Toplam	180	100
SED	1000-2000	132	43,3
	2000-2500	9	5,0
	2500-3500	39	21,7
	Toplam	180	100
Anne Eğitim Düzeyi	Okumamış	120	66,7
	İlkokul	48	26,7
	Ortaokul	9	5,0
	Lise	3	1,7
	Toplam	180	100
Baba Eğitim Düzeyi	Okumamış	30	16,7
	İlkokul	81	45,0
	Ortaokul	51	28,3
	Lise	15	8,3
	Üniversite	3	1,7
	Toplam	180	100

*SED:Sosyo-ekonomik düzey

Tablo 1 incelendiğinde örneklemi oluşturan lise son sınıf öğrencilerin doksan altısı (% 53,3) kız ve seksen dördü (% 46,7) erkektir. Öğrencilerin yüz otuz ikisinin (% 45,3) sosyo-ekonomik durumu 1000-2000 TL, dokuzunun (% 5,0) 2000-2500 TL ve otuz dokuzunun (% 21,7) 2500-3500 TL arasındır. Öğrencilerin anne eğitim durumları, yüz yirmisinin (% 66,7) annesi okula gitmemiş, kırk sekizinin (%26,7) ilkokul mezunu, dokuzunun (%5,0) ortaokul ve üçü (% 1,7) lise mezunudur. Öğrencilerin baba eğitim düzeylerine bakıldığında otuzunun (% 16,7) babası okul okumamış, kırk sekizinin (% 45,0) babası ilkokul mezunu, elli birinin (% 28,3) babası ortaokul mezunu, on beşinin (% 8,3) babası lise mezunu ve üçünün (%1,7) babası üniversite mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim durumları hakkında bilgiler içermektedir.

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

Yıldırım (2004) tarafından geliştirilmiştir. Aile, öğretmen ve arkadaş desteği olmak

üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. 3 Likert tipli bir ölçek olup 50 maddeden oluşmaktadır (1: Bana Uygun, 2: Kısmen Uygun, 3: Bana Uygun Değil). Her alt ölçekten toplam puan ve üç alt ölçeğin toplamından “Genel Sosyal Destek” puanı elde edilir. Puanın yüksek çıkması sosyal düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. ASDÖ’nün alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin tümü için .93, aile destek alt ölçeği için .94, arkadaş alt ölçeği için .91, öğretmen alt ölçeği için .93’tür. (Yıldırım, 2004).

Kariyer Geleceği Ölçeği (KGÖ)

Rottinghaus, Day ve Borgen (2005) tarafından gerçekleştirilen ölçek, Türkçeye uyarlaması Kalafat (2012) tarafından yapılmıştır. Ölçek; kariyer uyumluluğu, kariyer bilgisi ve kariyer iyimserliği olmak üzere 3 alt boyuttan ve 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık analizleri sonucu elde edilen değerler KU için 0.83 , Kİ için 0.82, KB alt boyutu için 0.62 ve toplamda 0.88 bulunarak ölçeğin yeterli güvenirlik düzeylerine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

İşlem

Araştırmaya başlamadan önce ilçe milli eğitim müdürlüğünden, ilçe kaymakamlığından araştırma olurları alındıktan sonra, araştırma yapılan okulda okul müdürüne araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Öğrencilere araştırmanın amacı anlatıldıktan sonra gönüllü katılan öğrencilerle araştırma gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elden edilen verileri analiz etmek için SPSS. 21.0 analiz programı kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda yer alan demografik değişkenlere ilişkin veriler ortak özelliklerine göre kategorileştirilmiştir. Değişkenlerin yüzdeleri ve ortalamaları, betimsel istatistiklerden olan frekans, yüzde, ortalama analizleri ile hesaplanmıştır. Araştırmada öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin kariyer geleceği üzerindeki ilişkisini ve etkililiğini incelemek için, Korelasyon ve Regresyon analizleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin kariyer gelecekleri üzerindeki ilişkisinin analizi yapılmış ve bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Algılanan sosyal destek ile kariyer geleceği puanları arasındaki korelasyonlar, ortalamalar ve standart sapmalar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	X	S
1-Kariyer Uyumluluğu		—		.33**		.37**	9.14	2.34
2-Kariyer İyimserliği			—	.31**		.34**	13.04	2.70
3-Kariyer Bilgi				—		.52*	8.25	2.09
4-Aile					—			
5-Arkadaş						—		
6-Öğretmen								

*p<.05 **p<.01

Tablo 2 incelendiğinde; algılanan sosyal destek alt boyutu olan aile desteği ile kariyer geleceği ölçeğinin alt boyutu olan kariyer uyumluluğu ($r = .33$) ile orta düzeyde ve pozitif, kariyer iyimserliği ($r = .31$) ile orta düzeyde ve pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Algılanan sosyal desteğin aile alt boyutu ile kariyer geleceğinin alt boyutlarından kariyer bilgi ile anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmektedir ($p > .05$). Algılanan sosyal desteğin ikinci alt boyutu olan arkadaş alt boyutu ile kariyer geleceği ölçeğinin alt boyutlarından kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve kariyer bilgi ile anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmektedir ($p > .05$). Algılanan sosyal desteğin üçüncü alt boyutu olan öğretmen alt boyutu ile kariyer geleceği alt boyutlarından kariyer uyumluluğu ($r = .37$) ile orta düzeyde ve pozitif, kariyer iyimserliği ($r = .34$) ile orta düzeyde ve pozitif, kariyer bilgi ($r = .52$) ile yüksek düzeyde ve pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin kariyer geleceklerini yordayıp yordamasına ilişkisinin analizi yapılmış ve bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara ilişkin bilgiler Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Algılanan sosyal desteğin kariyer geleceğini yordamasına ilişkin regresyon sonuçları

Değişkenler	B	SH _B	β	t	p
Aile	.457	.119	.172	3.823	.001
Arkadaş	-.496	.151	.095	-3.289	.069
Öğretmen	.254	.141	.214	1.803	.000

R=.360 $R^2 = .12$
F=3.986 p=.000

Tablo 3 incelendiğinde, yordayıcı değişken olarak belirlenen tüm değişkenlerin birlikte kariyer geleceğini anlamlı düzeyde yordadığı ($p < .001$) ve kariyer geleceğindeki varyansın yaklaşık %12'sini açıkladığı gözlenmektedir. İlgili Beta değerleri incelendiğinde ise, kariyer geleceklerinin anlamlı yordayıcısının sırayla öğretmen ($\beta = .214$) ve aile ($\beta = .172$) olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, ergenlerin aileden algıladıkları sosyal destek ile kariyer uyumluluğu ve kariyer iyimserliği arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki olduğu; öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek ile kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve kariyer bilgileri arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ergenlerin aileden algıladıkları sosyal destek ile kariyer bilgisi arasında; arkadaştan algıladıkları sosyal destek ile kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve kariyer bilgileri arasında ise anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Yapılan başka bir araştırmada aileden alınan sosyal destek düzeyi yükseldikçe sınava hazırlanan lise 3 öğrencilerinin anksiyete ve psikolojik belirtilerin düştüğü görülmüştür (Soylu, 2002). Durmaz'ın (2014) yaptığı araştırmada, öğrencilerin mesleki karar vermede ailelerini etkili gördükleri sonucuna varılmıştır. Araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi, üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin süreç içerisinde yaşadıkları sorunların üstesinden gelebilmek ve kariyer gelecekleri hakkında daha sağlıklı karar vermek için aileden ve öğretmenlerden alacakları sosyal desteğin önemi oldukça önemlidir.

Öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin kariyer gelecekleri üzerinde etkili olduğu, kariyer geleceklerini yordadığı, en çok öğretmen ve aileden algılanan sosyal desteğin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Rençber ve Baş (2023)'ın da yaptığı çalışmada algılanan sosyal destek ile kariyer uyumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Türk kültüründe aile öğretmen desteğinin önemli olması kariyer geleceği üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir.

Lise son sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, akademik başarılarının yordayıcısı olarak öğretmen ve aile desteği akademik başarıyı yordadığı, arkadaş desteğinin ise akademik başarıyı yordamadığı ortaya çıkmıştır (Yıldırım ve Ergene, 2003). Yıldırım'ın (2000) da yaptığı bir araştırmada öğretmen desteği, aile desteği, yalnızlık ve sınav kaygısı değişkenlerinin akademik başarıyı anlamlı bir düzeyde yordadığı, arkadaş desteğinin ise yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kariyere ilişkin yapılan başka bir araştırmada aile desteğinin sekizinci sınıf öğrencilerin kariyer planlamanın anlamlı bir yordayıcısı olduğunu ortaya çıkmıştır (Şeker, 2022). Türkiye’de kariyer danışmanlığı alanında yapılan diğer çalışmalarda da (Bakır ve Dilmaç, 2004; Bayındır, 1999; Dülger, 2009; Güneş, 2015; ;Solmaz, 2015; Sürücü, 2005; Yıldırım, 2015) kariyer sürecinde ailenin önemli rol oynadığı ortaya çıkmıştır.

Ailenin kariyer gelişimi üzerindeki etkisini inceleyen araştırmada, kariyer gelişimi için anneye güvenli bağlanmanın önemli bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır (Bacanlı ve Sürücü, 2011). Aile faktörü, bireylerin bireysel kariyer gelişim süreçlerini şekillendirebilmektedir. Ailelerin çocuklarını olumlu yönde etkileyip doğru yönde etkileyip doğru kariyer kararı vermeleri için sergiledikleri tutum ve davranış, onlara rol model olmaları, kariyer gelişimlerini zenginleştirecektir (Koçakoğlu ve Yalçın, 2020). Bu araştırma sonuçları araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Lise son sınıf öğrencilerinin öğretmen ve ailelerinden aldıkları sosyal desteğin kariyer gelecekleri, kariyer geleceğini oluştururken elde edeceği akademik başarıları üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Elde edilen bütün sonuçlar araştırmanın, lise son sınıf öğrencilerinin kariyer gelecekleri üzerinde algıladıkları sosyal desteğin önemli olduğu hipotezini doğrulamaktadır.

Çalışmanın bu sonuçları dikkate alınarak liselerde çalışan rehber öğretmenler ailelere ve öğretmenlere yönelik seminerlerde öğrencilerin kariyer gelecekleri üzerinde öğretmen ve aileden algılanan sosyal desteğin önemi üzerinde durulabilir. Rehber öğretmenler aileden ve öğretmenden algılanan sosyal desteği düşük olan öğrencileri tespit edip bunlarla bireysel görüşme yaptıktan sonra alınacak önlemler hakkında aileler ve öğretmenlerle bilgi alışverişinde bulunabilir.

Lise son sınıf öğrencilerin velilere yönelik toplantılarda, ailelere bu süreçte çocuklarına verecekleri önemi anlatılabilir. Ayrıca öğretmenlere de lise son sınıf öğrenciler kariyer geleceklerini etkiledikleri ifade edilerek iyi rol model olmaları gerektiği anlatılabilir.

Okullarda ve halk eğitim merkezlerinde yürütülen anne-baba eğitim programlarında algılanan sosyal destekle ilgili çalışmalara yer verilirken, algılanan sosyal desteğin ergenlerin kariyer gelecekleri için önemi göz önünde bulundurulabilir. Bu çalışma sadece lise son sınıf öğrencilere yönelik yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda lise 1, lise 2, lise 3 öğrencileri veya ortaokul öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin kariyer gelecekleri üzerindeki etkisi incelenebilir. Ayrıca anne-baba eğitim durumlarının, sosyo-ekonomik durumun ve anne-baba mesleğinin öğrencilerin kariyer gelecekleri üzerindeki etkisi incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Bacanlı, F., ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyn bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.

- Bakır, B. ve Dilmaç, B. (2024). Çocukların kariyer gelişimi ile temel psikolojik ihtiyaçları ve ebeveyn desteği arasındaki ilişkinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 241-257.
- Bayram, N. (2009). *Sosyal bilimlerde spss ile veri analizi*. (2.Baskı). Bursa:Ezgi Kitapevi.
- Bayındır, A. (1999). *Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Durmaz, A. (2014). Farklı kariyer evrelerinde olan öğretmenlerin öğrencilerin kariyer gelişimlerine ilişkin görüşleri. *EJOVOC:Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 11-21.
- Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güneş, A. (2015). *Kariyere ilişkin ebeveyn desteği ölçeği'nin Türkçeye* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kalafat, T. (2012). Kariyer geleceği ölçeği (KARGEL): Türk örnekleme için psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (38), 169-179.
- Koçakoğlu, M. G. ve Yalçın, S. B. (2020). Kariyer gelişim sürecinde aile. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(37), 1921-1929.
- Kulaksızoğlu, A. (2009). *Ergenlik psikolojisi*. (11.Baskı). İstanbul:Remzi Kitapevi.
- Kuzgun, Y. (2011). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. (5.Baskı). Ankara:Nobel.
- Mallinckrodt, B. (1988). Students retention, social support, and dropout intention: comparison of black and white students. *Journal of Counseling Psychology*, 129 (1), 60-64.
- Solmaz, Y. (2015). *Meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi: Pendik ilçesi örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Rençber, İ. ve Baş, P. D. (2023). Linking perceived social support, career adaptability, and innovative behavior: A two-wave study. *The Development Quarterly*, 73(2), 162-174.
- Soylu, Ö. (2002). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinde Sosyal Destek Algılayıp Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Gösterme Yönünden İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Sürücü, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları ve algıladıkları sosyal destekleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şeker, G. (2022). Liseye geçişte kariyer planlaması: Umut ve aile desteğinin rolü *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 687-702.
- Yeşilyaprak, B. (Ed.) (2012). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya*. (2.Baskı). Ankara:Pegem.
- Yıldırım, İ. (2004). Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu. *Eğitim Araştırmaları Eurasian Journal of Educational Research*, 17, 221-236.
- Yıldırım, A. (2015). *Lise öğrencilerindeki mesleki kararsızlığın algılanan sosyal destek ve tercih edilen alana göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mevlana Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Yıldırım İ, ve Ergene,T. (2003). Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 224-234.
- Yıldırım,İ. (2000). Akademik başarının yordayıcısı olarak yalnızlık sınav kaygısı ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 167–176.
- Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 33-38.

Frankfurt Okulu ve Pozitivizm Eleştirisi*Frankfurt School and The Critique of Positivism***İbrahim Mazman¹, Saadet Özge İpek²****Özet**

Sosyal bilimlerin, insanı çözümlerken bütüncül bir yaklaşım sistemi vardır. Aynı zamanda ortaya çıkabilecek yeni şeylerle, yani doğabilecek değişikliklere karşı kendini hazırlar. Pozitivizm ise, belirli olay ve olguları inceler. Frankfurt Okulu, 1923'te, eleştirmeyi temel alarak, ortaya çıkmış bir okuldur. Bu okul, pozitivizmin incelediğine karşı çıkmıştır. Bu eleştiri ise buradan doğmuştur. Eleştirel teori, Frankfurt Okulu olarak da bilinir. En önemli düşünürlerinden birisi de Horkheimer'dir. Horkheimer, geleneksel teori ile eleştirel teori arasındaki temel farkın, toplumsal yapının yeniden üretimine hizmet edip etmemesiyle belirlendiğini savunur. Ona göre eleştirel teori, toplumun kendi kendini eleştirme kapasitesini geliştiren bir düşünsel çabadır; çünkü mevcut düzenin yeniden ürettiği çelişkileri görünür kılmayı ve dönüştürmeyi amaçlar. Çünkü kendini yeniden üreten mekanizmaların ve kapitalizmin temel çelişkilerini bilinç düzeyine çıkarmak için tasarlandığını savunmuştur. Bu çalışma eleştiri okulu ve pozitivist eleştiri arasındaki ilişkiyi Horkheimer ve diğer düşünürlerin düşünceleri çerçevesinde ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Frankfurt okulu, pozitivizm, eleştirel teori, sosyal bilimler, pozitivizm eleştirisi.

Abstract

Metin Social sciences have a holistic approach to analyzing human beings. At the same time, it prepares itself for new things that may emerge, i.e. changes that may arise. Positivism, on the other hand, examines specific events and phenomena. The Frankfurt School is a school that emerged in 1923, based on criticism. This school opposed what positivism analyzed. This criticism was born from this. Critical theory is also known as the Frankfurt School. One of its most important thinkers is Horkheimer. Horkheimer argues that the main difference between traditional theory and critical theory is determined by whether it serves the reproduction of the social structure. According to him, critical theory is an intellectual endeavor that develops the capacity of society to criticize itself, because it aims to make visible and transform the contradictions reproduced by the existing order. He argued that it is designed to bring the basic contradictions of the mechanisms that reproduce themselves and capitalism to the level of consciousness. This study examines the relationship between the school of criticism and positivist criticism within the framework of the thoughts of Horkheimer and other thinkers.

Keywords: Frankfurt school, positivism, critical theory, social sciences, criticism of positivism.

¹ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kırıkkale, Türkiye

² Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kırıkkale, Türkiye

GİRİŞ

Bu çalışma, Frankfurt Okulu'nun pozitivistliğe yönelttiği eleştirileri eleştirel teori perspektifiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Temel araştırma sorusu, eleştirel teorinin pozitivistliği neden ve nasıl eleştirdiğidir. Bu bağlamda çalışmada literatür taramasına dayalı nitel yöntem kullanılmış, Horkheimer, Adorno, Marcuse ve Habermas gibi düşünürlerin yaklaşımları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Frankfurt Okulu'nun, modern toplum eleştirisini geliştirme sürecinde pozitivistliğe karşı takındığı tutum, hem tarihsel hem kuramsal yönleriyle analiz edilmiştir.

Frankfurt okulunda ortaya çıkan modern toplum eleştirilerini anlatabilmek için öncelikle okulun ortaya çıkışına ve öne çıkan üyelerine kısaca değinmek gerekmektedir. Frankfurt Okulu, yalnızca bir araştırma kurumu değil; eleştiriye merkeze alan özgün bir düşünce okulu olarak da tanımlanabilir.1923 yılında Almanyanın Frankfurt şehrindeki üniversitede Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nün kurulmasıyla Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse ve Jürgen Habermas'ın düşüncelerinin oluşturduğu bir düşünce okuludur (Bal, 2013: 121).

Frankfurt Okulu, tarihsel olarak Nazi Almanyası'nın baskıcı rejiminin hüküm sürdüğü, dünya savaşlarının toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, okulun en belirgin özelliği, kurulduğu siyasi ve toplumsal atmosferde eleştirel bir duruş sergilemiş olmasıdır. Eleştirel kuramın eleştirileri faşizm, otorite, otoritellik, bürokrasi, sanat ve popüler kültür gibi konuları ele almaktadır (Bal, 2013: 121).

Eleştirel kuram Marxist ideolojinin sadece alt yapı temelli toplum eleştirilerine bir eleştiri olarak doğmuştur. Okulun üyeleri Weberyen bir tavırla üst yapının Marxist eleştiride geride kalışını ve bireyin varlığının unutulmasının üzerinde durmaya çalışmıştır. Okulun varlığı Nazi Almanyası'nda meydana gelmesinden kaynaklı uzun ömürlü olmamıştır. Eleştirilerinin Hitler hükümeti tarafından bir tehdit olarak algılanması üzerine kapatılmıştır ve üyeleri kendilerini daha rahat ifade edebileceklerine inandıkları Sovyetler ve Hitler baskılarından uzak olan ABD'ye kaçmışlardır. Tabi ki Amerika'da eleştirel kuramın pratikleri ve düşünceleri önemli gelişmeler kaydetmiştir (Bal, 2013: 121).

Bu çalışmada, pozitivistliğin eleştirisi olarak 'eleştirel teori'nin dayandığı metodolojik varsayımlar üzerinde durulmuş olup, bu teori üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu

çalışma, eleştirel teorisyenlerin pozitivistlikte hangi açılardan ve nasıl eleştiriler yönelttiklerini ortaya koymayı amaçlamakta; bu bağlamda Horkheimer, Adorno, Marcuse ve Habermas gibi önde gelen düşünürlerin görüşlerini ele almaktadır. Başlangıçta Marksist bir zemine dayansa da, Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği eleştirel teori, zamanla farklı yönelimlere sahip düşünürlerin katkılarıyla çeşitlenmiş ve kimi zaman kendi içinde çelişkili yaklaşımlar da barındırmıştır. Bunun temel sebepleri arasında farklı çıkış noktaları bulmaya çalışan düşünürlerden oluşması yatmaktadır. Böylelikle fikir ve düşüncelerinde elbette uyumsuzluklar olması olası bir durumdur. Frankfurt Okulu, felsefe ve sosyal bilim olmak üzere iki noktada önem arz etmektedir. Eleştirel teori içerisinde yer alan düşünürlerin önemli bir bölümünün pozitivistlik temelinde yeniden inşa edilmiştir.

Frankfurt Okulu'nun temel amaçlarından birisi de pozitivistliği eleştirmektir. Pozitivist toplumun teorisi, toplumsal olgular arasında düzenlilik gerektiren nedensel ilişkileri tespit etmeyi amaçlar. Pozitivistlik ve eleştirel teorisyenler birbirlerinden farklıdır. Pozitivistliğe göre teori, olgular ve onlar arasındaki ilişkilerin incelenmesiyken, eleştirel teorisyenler bunu sabitlenmek olarak görürler. Buradan eleştirel teorisyenlerin bilim karşıtı olmaları anlaşılmamalıdır. Aksine bilimi, pozitivistliğe karşı korumışlardır. Eleştirel teori toplumu farklı eleştirel analize tabi tutar. Hedef olarak kendine pozitivistliği seçer. Ve onun bilimciliğine saldırır. Ancak eleştirel sosyologlara göre, bu teorisyenler eleştirici olmak yerine sistemin yeniden yapılanmasına yardımcı olurlar. Pozitivistlik eleştirisi, eleştirel teorinin en temel ve belirgin özelliğidir.

Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisine göre pozitivistlik, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik olarak, sosyal bilimleri doğa bilimleri ile özdeşleştiren bir yaklaşımdır. Frankfurt Okulu'nun temel amaçlarından birisi pozitivistlik eleştirisi iken, diğer bir amacı da 'düşünümsele'liği geçerli bir bilgi kategorisi olarak öne çıkartmaktadır. Düşünümselelik, yanlış bilinç olarak ideolojinin eleştirisi için vazgeçilmez bir bilgi üretim yoludur. Eleştirel teoriye göre ideoloji, toplumsal aktörlerin, kendi gerçek durum ve çıkarlarını kavramalarına engel teşkil eden yanlış bir bilgi formudur. Aktörlerin, tahakkümden kurtulmak istiyorlarsa eğer, kendilerini bu yanlış bilinçten arındırmaları gerekir (Balkız, 2004).

Bir bilinç formu, belirli türden kurum ve pratikleri destekleme, koruma ve meşrulaştırma fonksiyonunu yerine getirdiği ölçüde ideoloji olarak nitelendirilebilir. Eleştirel teorisyenler ideolojiden, çok sık olarak, tahakküm ilişkilerini süreklileştiren veya meşrulaştıran

bir ‘dünya tasavvuru’ olarak söz ederler (Balkız, 2004).

Sosyal Bilimler ve Pozitivizm

Pozitivizm, Auguste Comte tarafından temelleri atılmış, dilimize “olguculuk” olarak çevrilmiş bir terimdir. Sözlüklerde “araştırmalarını, olgulara ve deneylere dayayan, fizik ötesi açıklamaları kuramsal olarak yararsız gören Comte’un açtığı felsefe çığı” şeklinde yer almaktadır. Comte, bu düşünce sistemiyle toplum ve insan gelişimini bir temele oturtmuştur.

Bugün sosyal bilimler dediğimiz şey, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgeliğin mirasçısıdır. Sosyal bilim modern dünyaya ait bir tanımlamadır. Sosyal bilimler, kökeni 16. yüzyıla uzanan rasyonel düşünce geleneğinin bir parçası olarak, modern dönemde ampirik yöntemlerle doğrulanabilir ve sistematik bilgi üretme hedefi doğrultusunda kurumsallaşmıştır. Sosyal bilimler insan bilimleridir ve insan bilimleri sorduğu sorular, kullandığı yöntemler ve içeriği deneniyle tarih içerisinde değişime uğramaktadır. Bu değişim dışarıdan gelen müdahalelerden de etkilenmektedir. Bu nedenle insan bilimleri, nesnelleştirici değil, yansıtmalı olmalıdır. Yani, kendi uygulamalarının mantıklı açıklamasını da içermelidir. Aynı zamanda değişen toplumsal gerçekliklere göre kendisini sürekli yapılandırmalıdır. Bu süreç sosyal bilimlerin toplumsal yapı içerisinde daima dinamizmini korumasına yardımcı olur. Çünkü toplum her zaman ve her oluşumda tekrar tekrar kendini inşa etmektedir (Demir, 2009).

Pozitivizm, tarihsel olarak Aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olmakla birlikte, onun eleştirel ve özgürleştirici boyutlarını dışlayan indirgemeci bir eğilim de taşır. Comte’a göre Aydınlanma sonrası oluşan kaosa düzen verecek olan pozitif felsefedir. Pozitif düşünce, başta teolojik ve metafizik olmak üzere farklı düşüncelere karşı çıkmıştır. Comte özellikle pozitif/bilimsel bilginin önemine vurgu yapmıştır. Buna göre bilim dışı düşünceler safсата olarak değerlendirilir. Bilgi için somut veriler gereklidir. Çünkü pozitivizmde bir verinin anlamlı olması için kanıtlanabilir olması gereklidir.

Comte’a göre (Korlaelçi, 2002) 3 çeşit felsefe vardır: ilahiyatçı felsefe, metafizik felsefe ve pozitif felsefe. Burada üzerinde duracağımız nokta pozitif felsefedir. Pozitif felsefe insan zekâsının son gerçek halidir. Bu felsefenin temel özelliği ise bütün olayları değişmez yasalara bağlamasıdır. Comte’un tüm amacı bu yasaları bulmak ve onları olabildiğince azaltmaktır.

Comte’a göre insanlık düşünsel olarak üç aşamadan geçmiştir: teolojik, metafizik ve pozitif. Pozitivist teori, yalnızca gözlem ve deneyle doğrulanabilir olgularla ilgilenir; metafizik

ya da teolojik açıklamaları bilim dışı sayar. Bu nedenle bilgi üretim sürecinde gözlem, temel yöntem olarak öne çıkar (Kızılçelik, 2008: 168–169; Demir, 2009).

Pozitivizmde, en genel görünümüyle deney/deneycilik üzerine temellenen bilimsel bilginin üretim sürecinde “gözlem” ön plana çıkan ana yönlerden birisidir. Pozitivizmde gözlem, gerçek bir şekilde elde edilebilir ve bireylerin edimsel gereksinimlerine yordamca uygunluk gösteren biricik olanaklı biliş temelidir. Böylece Comte, bilimsel bilgi edinim sürecinde gözleme ağırlıklı olarak yer vermiş, “sürekli ve sağlam bir biçimde gözlemi hayale yeğlemiştir”. Başka bir deyişle pozitivizm, bu gerçek dışılıkla bilinemez olanlar arasında sadece duyularımızla algıladığımız deney ve gözlemlerin konusu olan somut olgulara ve oluşumlara yönelik açılım sağlamayı içermektedir (Kızılçelik, 2008: 168-169).

Frankfurt Okulu’nun Aydınlanma Eleştirisi

Aydınlanma düşüncesi, toplumların tarihsel gelişiminde köklü dönüşümlere yol açan bir dönüm noktasıdır. Bu düşünsel hareket, bireyin dinsel otorite ve geleneksel yapılar karşısında akıl ve bilim temelinde özgürleşmesini amaçlar. Kant’ın “Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu ergin olmama hâinden kurtulmasıdır” tanımı, bu sürecin bireysel boyutunu özetler (Kant, 1784). Aydınlanma ile birlikte düşünce sistemleri akılcı bir temele oturtulmuş; bilgi, deney ve gözlem yoluyla sistematik biçimde üretilmeye başlanmıştır (Outram, 2013; Israel, 2001; Cassirer, 2001). Bu gelişmeler modernliğin felsefi ve toplumsal zeminini oluşturmuştur (Kızılçelik, 2008: 127).

Horkheimer ve Adorno’nun temel yapıtları *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Frankfurt Okulu’nun var oluşu ve gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bunun temel nedeni yapıtın içeriğinin eleştirel teorinin odaklaştığı genel ve eleştirel taslağını çizmesidir. Söz konusu yapıtta eleştirel teorinin temel manifestoları belirlendiği gibi eleştirel teorisyenlerin esas ilgileri de netleşmiştir (Kızılçelik, 2008).

Aydınlanmanın Diyalektiği, sanılanın aksine aydınlanma dönemini anlatan bir yapıt olmadığı gibi tarihin sistematik yeniden inşasını da takdim etmez. Horkheimer ve Adorno’nun bu yapıtındaki amacı, Hegel’in felsefesinde olduğu gibi modeller üzerine felsefi sistem inşa etmek değildir. “Onların çalışmaları açıkçası tarih felsefesine katkıda bulunacak konseptleri geliştirme gelişimini ihtiva eder. Horkheimer ve Adorno gayelerini, Frankfurt Okulu’nun gelişiminde hayati derecede önem taşıyan yapıtlarında net bir şekilde ifade etmişlerdir:

“Aslında amacımız, insanlığın gerçekten insani bir düzeye çıkmak yerine niçin yeni türden bir barbarlığa düştüğünü anlamaktan fazlası değildi. Mevcut bilince çok güvendiğimiz için betimlemenin güçlüklerini azımsadık” (Kızılçelik, 2008: 138).

Eleştirel teorinin aydınlanma eleştirisinde öne çıkan yön de aydınlanmanın akıl anlayışıdır. Eleştirel teori geleneği, bu bağlamda bir “akıl eleştirisi” olarak okunabilir. Eleştirel teori çizgisinin aydınlanma eleştirisinde *Aydınlanmanın Diyalektiği* temel yapıttır. Bununla birlikte, Frankfurt Okulu’nun aydınlanmanın akıl eleştirisi geleneğinde Horkheimer’in *Akıl Tutulması* eseri de belirleyici bir yere sahiptir (Kızılçelik, 2008).

Öznel akıl ve nesnel akıl anlayışı arasındaki ilişki sorunu, Horkheimer’in yapıtının temel sorunudur. Horkheimer’e göre bu sorun sadece karşıtlık ilişkisi değildir. Tarihsel olarak baştan belli var olan ve öznel aklın nesnel akla sahip oluşuyla ortaya çıkmış ve öznel akıl baskın olmuştur. Böylece (Kızılçelik, 2008) Horkheimerci düşün sistemi çerçevesinde ülkelerin kabullenmesi, davranışların ve inançların ölçütleri, etik ve siyasalın temel ilkeleri, bireylerin kararları ve karar verici mekanizmalar aklın dışındaki faktörlere bağımlı hale gelmiştir.

Son tahlilde eleştirel teorisyenlere göre, aydınlanmanın argümantasyonları mitsel bir görüngü kazanmış, aydınlanma kendisinde mitsel gövde oluşturmuş, kendi kendisinin kurbanı olmuş ve kendisini tahrip etmiştir. Horkheimer ve Adorno’nun da belirttiği gibi, “aydınlanmanın mitsel alacakaranlığı mit için de geçerli” bir hale gelmiştir. Horkheimer ve Adorno’nun aksine Habermas, aydınlanmayı bir mit olarak almayı reddetmiştir (Kızılçelik, 2008: 161).

Frankfurt Okulunun Kuramsal Çerçevesi

Frankfurt Okulu, ismini, Almanya’da 1923’te kurulmuş olan Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü’nden almıştır. En önemli üyeleri, Horkheimer, Adorno, Marcuse ve Fromm’dur. Bu okul, Marx’ın düşüncelerini tekrar gözlemleyerek yorumlamayı amaçlamıştır. Marx gibi mülkiyet ilişkisine dayalı çıkar çatışmasının önemini vurgulamışlardır. İnsanların içlerinde yaşadıkları toplumun ürünü olduğunu düşünmektedirler. Ekonomik örgütlenmenin önemini savundukları için materyalist olarak kabul edilirler. Genel anlamda kapitalizmin ve Sovyet sosyalizmin eleştirisi üzerinde durmuşlardır (Demir, 2009).

Frankfurt Okulu adlandırması okulun üyeleri tarafından değil, başkaları tarafından atfedilmiştir. Grubun üyeleri çalışmalarının kendi kuramsal programları olarak gördükleri

eleştirel kuram ile anılmasını tercih etmişlerdir. Bu sebeple, bu terimin ortaya çıkmasında, özellikle Horkheimer'in eleştirel kuramla ilgili ne anlatmak istediğine bakılmalıdır.

Okulun çalışmalarında esas olarak Hegelci Marksizm'i ve Freud'un psikanalizini sentezleyen girişimler gözlenmiştir. Şimdi eleştirel kuramın modern toplum eleştirilerini yukarıda verilen bilgiler ışığında yorumlamak daha kolay olacaktır. Bu kuramcılar toplumsal alanı ilgilendiren, sosyal bilimlerin sahasına giren konularda entelektüel tutuma sahip kritik yapan bireylerden oluşmaktadırlar.

Sosyal ve entelektüel anlamda eleştirmen olmaları kapitalizm eleştirileri açısından Marx'ı takip ettikleri bilgisini edinmemizi sağlamaktadır. Fakat kuramcılar Marx'ın aksine ekonomi temelli eleştirileri değil kültür temelli eleştiriler yapmışlardır. Bu eleştirideki farkı da kapitalizmin uğradığı dönüşüme dayandırmaktadırlar. Çünkü Marx yaşanan, görülen ve tecrübe edilen tüm bilgilerini ekonomiye dayandırarak her şeyi alt yapı ile açıklamaya çalışmıştır. Bu da Marx'ın bireyin rasyonel eylemleri sonucu toplumsal düzlemde toplumu şekillendirebildiği gerçeğinin unutulmasına sebep olmaktadır. Sadece alt yapı üst yapıyı dönüştürüyor olsaydı duygu, düşünce ve fikirlerin kurumları biçimlendirmesi de olanaklı olması beklenemezdi. Fakat bilinen bir gerçek ki rasyonel bireyler birbirleriyle etkileşim kurarak hem birbirlerini hem de toplumu ve kurumlarını şekillendirmektedirler.

Eleştirel terimiyle Marksist etiketten korunma ve pozitivist ya da geleneksel düşüncenin karşısında bir işlevin olduğu amaçlanmaktaydı. Bu okulun üyelerine göre araçsal rasyonelliğin yükselişi hiçbir zaman özgürlüğü arttırmamış aksine köle-efendi ilişkisini desteklemiştir. Frankfurt Okulu bir sosyal teori olarak 1. Dünya Savaşı sonrası oluşan koşulları açıklama girişimidir (Demir, 2009).

Pozitivizm Eleştirisinin Temelleri

Pozitivizm, bilimin sadece doğrudan gözlemlenebilir varlıkları konu alabileceğini, metafizik ve dini, insanlığın ilerlemesini engelleyen bilim öncesi düşünce tarzları olarak görülmesi gerektiğini savunan bir anlayıştır. Comte tarafından sosyoloji alanına sokulan bu terimle Comte, "...sosyolojinin, tıpkı fizik gibi olması gerektiğini ölçüm ve nicelemeyi ön plana çıkardığında, fizik ölçüsünde bilimsel olabileceğini, bunun için de insani yönelim ve motifleri bir tarafa bırakarak, yapısal açıklamalara yönelmesi gerektiğini iddia eder" (Odabaş, 2018).

Frankfurt Okulu düşünürlerine göre, sosyolojinin pozitivist bir yapıya bürünmesi,

yalnızca toplumu anlamaya yönelik masum bir girişim değil; aynı zamanda onu denetleme ve yeniden üretme arzusunun bir yansımasıdır. Bottomore'un yorumuna göre, bu eleştiri üç temel boyutta şekillenmektedir. İlk olarak, pozitivist yaklaşım, toplumsal yaşamın derinlemesine kavranmasına imkân tanımayan indirgemeci bir çerçeve sunar. İkinci olarak, yalnızca mevcut olgularla ilgilenmesi nedeniyle toplumsal düzeni meşrulaştırır ve köklü değişim taleplerini dışlar. Üçüncü olarak ise, teknokratik yönetim biçimlerinin gelişimine zemin hazırlayarak yeni bir tahakküm biçiminin ortaya çıkmasına katkıda bulunur (Odabaş, 2018).

Eleştirel teorilerin pozitivistde somutlaşan felsefi hataya karşı özellikle hassas oldukları bir gerçektir. Frankfurt Okulu üyelerine göre hatalı epistemolojik görüşleri olan insanların doğa bilimlerinde teoriler üretmeleri mümkün olsa da eleştirel teorilerde bu mümkün değildir. Doğru epistemolojiye sahip olmak ile başarılı olarak aydınlanma ve özgürleşme üreten teoriler geliştirme ve test etme arasında yakın bir bağlantı vardır. Bu bakımdan pozitivism doğa bilimlerinin gelişmesine özel bir engel oluşturmaya da insan özgürleşmesinin ana araçlarına, yani eleştirel teorilere karşı ciddi bir tehdittir. İşte bu düşüncelerden hareketle Frankfurt Okulu'nun pozitivism eleştirisi, temel bir amaç doğrultusunda geçerli bir bilgi kategorisi olarak 'dönüşlü olma'nın geri getirilmesidir (Odabaş, 2018).

Frankfurt Okulu üyeleri eleştirel teori ve bilimsel teori arasında kesin bir ayrım yapmaktadır. Bu noktada bu iki teorinin üç hususta birbirinden farklı olduğunu iddia eder. İlk olarak amaç ve hedeflerde farklılık bulunmaktadır. Bilimsel teorinin amacı dünyanın başarılı bir şekilde maniple edilmesidir. Burada araçsal bir kullanım bulunmaktadır. Eleştirel teoriler ise özgürleşmeyi ve aydınlanmayı amaçlamaktadır. İkinci olarak, bilimsel teoriler nesnelleştiricilerdir. Bu bazı durumlarda teoriler ve teorilerin göndermede bulunduğu nesneler arasında ayrım yapıldığı anlamına gelir. Eleştirel teoriler ise dönüştürücüdürler ve her zaman gönderme yaptıkları nesnel alanın aynı zamanda bir parçası olmuşlardır. Bu noktada eleştirel teoriler aynı zamanda kendileri hakkında olan teorilerdir. Üçüncü olarak ise, teorilerin kabul edilmesi için kullanılan yöntemler hususundadır. Bilimsel teoriler gözlem ve deney yoluyla doğrulama getirirken, eleştirel teoriler daha karmaşık değerlendirme süreci gerektirir bu süreci başarılı olarak atlatırsa doğru olarak kabul edilirler (Geuss, 2002).

Bu hedefler doğrultusunda Frankfurt Okulu, sosyal bilimleri pozitivistmden kurtarmayı hedeflemiştir. Frankfurt Okulu'nun pozitivismi eleştirmesindeki sebep, pozitivismin var olanı

ele alması, tenkit etmeyi dışarıda bırakmasıdır. Böylelikle eleştiri yeteneğini kaybeden bir toplum oluşumu engelleme gayesiyle eleştiriler yapılmaktadır. Aksi halde pozitivistlerden kurtarılmadığı zaman toplumda durağanlığa sebep olur ve devamında ise siyasi olaylarda baş gösterir. Bu sebeple pozitivist toplumsal yaşam için başarılı olamamıştır. Eleştirel teori tamda bu noktada eleştiri kapsamı içerisinde faşizm, otorite, otoritelik, bürokrasi, sanat ve popüler kültür gibi konuları ele almasıyla toplumda ortaya çıkan durağanlığa ve kargaşaya karşı bir tepki olarak doğmuştur.

Eleştirel teorinin kökeninde kapalı felsefi sistemlere karşı duyulan güvensizlik ve karışıklık yatmaktadır. Bu nedenle eleştirel teoriyi kapalı bir sistem olarak sunmak, eleştirel teorinin yargılarını açık bırakabilen, sözünün, her şeyi ile bitmiş bir söz olmaması gerektiğini bilen bir teori olma özelliğini çarpıtmak olacaktır. Eleştirel teori biçim olarak üzeri örtük bir anlatımdan ziyade açık, yalın ve anlaşılır olma gayesinde olarak bilimselliğini yansıtmalıdır (Jay, 1989: 69).

Pozitivistlerin aksine eleştirel teoriyi savunanlar metafizik ile bir bağ kurmuşlardır. Eleştirel teorisyenlerin kökünde felsefi sistemlere karşı olan güvensizlikten dolayı, bu bağ anlaşılmıştır. Bilimsel teoriler deney ve gözlemi temel alırken, eleştirel teoriler özgür biçimdelidir. Bu sebeple bilimsel teoriler nesnel iken, eleştirel teoriler dönüştürücüdür.

Horkheimer'in Pozitivist Eleştirisi

Frankfurt Okulu içinde pozitivistlerle polemige ilk giren ve pozitivistleri yerden yere vuran kişi, Horkheimer'dir. Horkheimer (Slater, 1998), tarihsel materyalizmin her ne kadar eleştirel olsa da materyalizmin çürüyüşünü sahiplendiğini gösterir. Bu noktada pozitivistle tarihsel materyalizmin uzlaştırılmaz konumda olduğunu ortaya koyar. Horkheimer'e göre eleştirel kuram toplumun kendi içkin eleştirisidir. Çünkü o kendini yeniden üreten mekanizmaların ve kapitalist toplumun temel çelişkilerini saptamak için oluşturulmuştur.

Horkheimer, *Geleneksel ve Eleştirel Teori* başlıklı makalesinde, geleneksel ve eleştirel teoriyi epistemolojik temelleri üzerinden ayırır. Ona göre geleneksel teori, bilimsel nesnellığe ve açıklayıcı ilkelere odaklanır; amacı, dünyayı olduğu gibi tanımlayan genel ve tutarlı yasalar ortaya koymaktır. Bu anlayış, düşünce ile eylem arasında kesin bir ayrım gözetir ve bilgiyi yalnızca teknik anlamda araçsal bir işlevle sınırlar. Horkheimer, geleneksel teorinin bu yönüyle, kapitalist toplumun ideolojik yeniden üretimine katkı sunduğunu savunur. Matematiksel

kesinliği ve gözleme dayalı bilgiyi yücelten bu yaklaşım, bilimi sosyo-ekonomik bağlamından soyutlayarak tarafsızmış gibi sunar. Oysa Horkheimer’a göre, geleneksel teori, modern kapitalist düzeni inşa eden sosyal pratiklerin bir ürünüdür (Horkheimer, 1972; Kızılçelik, 2008: 184).

Geleneksel teoriye karşıt bir düşünsel yönelim olan eleştirel teori ise, bilgiyi üstün tutarak fetişleştirmemiştir. Eleştirel teori, “daha henüz insanın özgür ve bağımsız bir insan olmadığı bir dünyada özgür ve hiçbir çıkara bağlı olmayan bilimsel araştırmaların yapılabileceği görüşüne de hiç katılmıyordu” (Kızılçelik, 2008: 185). Bu satırlardan da anlaşıldığı üzere eleştirel teori, geleneksel teorinin karşıtı olduğunu ortaya koyarken, yöntem olarak da yalın ve anlaşılır epistemoloji savunusu belirmektedir.

Eleştirel teorinin geleneksel teorinin karşıtı olduğu, onun felsefi, teorik ve metodolojik yönelimlerini eleştirdiği aşikârdır. Eleştirel teori, geleneksel teorinin “felsefenin bilimsel nitelikte olması” argümanına son vermiş, Alman idealizmi de dâhil bütün felsefenin kalıtını sahiplenmiş, özellikle Hegel ve Marx’a dayanarak geleneksel teoriye ve onun temel bileşeni pozitivistlere karşı ciddi bir tavır takınmıştır”. Eleştirel teori, tam da bu noktada mantıksal pozitivistlerin büyük ölçüde boş bir metafizikten ibaret olduklarını göstermeye çalıştıkları önemli felsefe geleneklerinin savunuculuğu rolünü üstlenmiştir (Kızılçelik, 2008: 186).

Eleştirel teori, geleneksel teorinin aksine, salt dışsal bir bakışla ve kavramsal sistemler vasıtasıyla nesnel olguları belirleme işlemini yadsımıştır. Ayrıca eleştirel teori ya da eleştirel düşünme geleneği, bireyin amaçlılığı, kendiliğindenliği ve akılsallığı ile toplum açısından temel teşkil eden iş-süreci ilişkileri arasındaki gerilimi aşma/karşıtlığı ortadan kaldırma çabası tarafından güdülenmiştir (Kızılçelik, 2008: 187).

Pozitivistler, pozitivist olmayan düşün/bilim insanlarının “akıldışı yöntemleri”ne, özellikle deneyle denetlenemeyen “sezgi” anlayışlarına şiddetle karşı çıkmışlar, buna karşın kavrayışları gözleme ve deneye dayalı olduğu için “bilimselliği”ne vurgu yapmışlardır. Oysa Horkheimer, bilimsel yöntemin meşruluğunu, haklılığını ve varlık nedenini yine bilimin gözlenmesi yoluyla elde etme uğraşlarının bir kısır döngüye yol açtığından söz etmiştir. Bu döngü ise gözlemin bizi kendisinin nasıl aklanacağı çerçevesindedir. Gözlemin doğruluğun tek güvencesi olduğunu savunan pozitivistlere, bunun gerekçesi ya da nedeni sorulduğunda, yine gözlemi yardıma çağırmışlardır. Bu durum karşısında onların “gözleri kapalıdır” (Kızılçelik, 2008: 190).

Horkheimer'e göre, pozitivistler bilimsel çalışmanın makineyi çağrıştıran yapısını, işleyişini, olgu toplama, onları doğrulama ve kategorize etme çarkını durdurup, bunların anlamını ve doğrulukla olan bağıntısı üzerinde yoğunlaşmak yerine, bilimin/bilimsel araştırmanın gözlemle başladığını, onunla hareket ettiğini/işlediğini sürekli olarak tekrarlayıp daha çok "bilimin işleyişi"ni betimlemişlerdir. Bu bağlamda pozitivistler, Horkheimer'in düşün yönelimine göre, kendi prensiplerini doğrulamayı yadsılamakla, kanıtlanması gereken bir ilkeyi hipotez olarak kullanma hatasına düşmüşlerdir. Horkheimer'in ve diğer eleştirel kuramcılarının düşün sistemi bağlamında, bu durum pozitivist yöntemin çıkış noktasındaki temel mantıksal yanılgıdır (Kızılçelik, 2008: 190).

Eleştirel kuramcılar (Horkheimer, 2016), pozitivistin özgürlük, adalet, eşitlik ve hoşgörü gibi ideallere yakın olduğunu ileri sürmesini tarihsel bir yanılgı ve önemli bir yanlışlık olarak değerlendirmişleridir. Eleştirel teorisyenlerin öne çıkan aktörü, Horkheimer, pozitivistlerin "özgürlüğe duydukları sevgi, onun taşıyıcısına, teorik düşünceye karşı düşmanlıklarını arttırmaktadır" görüşündedir.

Frankfurt Okulu üyeleri, dünyayı verilere indirgeyen pozitivistin "fakir bir felsefe" olarak görmektedirler. Onlar, bu durumun temel nedenleri olarak pozitivistin kendi üzerinde düşünmeyişi, kendine yönelmeyişi ve kendi felsefesinin gerek ahlak gerekse bilgi alanlardaki sonuçlarını kavrayamayışını göstermişlerdir. Zaten bir teori, metot, felsefe ve tez olarak pozitivistin "her derde deva ilaçlardan biri haline getiren de budur: kahramanca savunulan, ama soyutluk ve ilkeliliğinden ötürü geçersiz bir öneri" (Kızılçelik, 2008: 195).

Kısaca, Horkheimer, Frankfurt Okulu tarihinde ilk olarak pozitivistin şimdiye değin vurguladığımız şekliyle eleştirmiştir. Horkheimer'in sosyal bilimlerle bağıntılı bir bilim felsefesi/bilgi teorisi olarak pozitivistin beş noktada toplamıştır: bunlardan ilki, pozitivistin, etkin insan varlığına mekanik bir belirlenimcilik taslağı içinde çıplak olgular ve nesneler olarak yaklaşmıştır. İkincisi, pozitivistin algılama yoluyla doğrulama ilkesi, deneyciliğin "alfa ve omegası" yetersiz bir ilkedir. Üçüncüsü, pozitivistin doğrulama ilkesi, burjuva düşüncesiyle ilintilidir. Onun çoğalan sığılğını gösterir. Dördüncüsü, pozitivistin, dünyayı sadece deneyde dolaysız olarak verilen şekliyle şeylerin yüzeysel görünümü ve onların özleri arasında bir ayrım yapmamıştır. Ve son olarak beşincisi, pozitivistin, olgu ve değer arasında mutlak bir ayrım koyarak, bilgiyi insan istemlerinden koparmıştır (Kızılçelik, 2008: 196).

Eleştirel Teoride Pozitivizme Karşı Farklı Yaklaşımlar: Marcuse, Adorno ve Habermas

Pozitivizme çok geniş bir anlam yükleyen eleştirel teorisyenler, eleştirilerini temellendirirken Horkheimer'den yararlanmışlardır. Marcuse'un pozitivizm eleştirisi, pozitivizm-egemen sınıf ideolojisi ya da pozitivizm kabulü üzerine odaklaşmıştır. Marcuse'e göre (Kızılçelik, 2008), "fiziksel yasaların değişmezliğine ilişkin genel görüş", Comte tarafından pozitivizmin gerçek tini olarak adlandırılmıştır. Yani doğa yasalarıyla kurulan analogik bağla oluşturulan toplumda "değişmez yasaların bulunduğu ilkesi" insanlar için referans kaynağı olmuştur. Toplumda değişmez yasaların bulunduğu prensibini benimsemek, bireylerin var olan düzene uymalarını ve uyum içinde bulunmalarını, dolayısıyla da "teslim oluşlarını" kolaylaştırmaya katkıda bulunur (Kızılçelik, 2008: 197).

Comte, pozitivizm söyleminde savunduğu teslimiyet anlayışının iktidar sınıfların çıkarına olduğunu açıkça beyan etmiştir. Comte, yürürlükteki mülkiyet düzenine karşı teorileri tuhaf ve aşırı tehlikeli olarak nitelemiş, onların saçma bir ütopya yaratma peşinde olduklarına vurgu yapmıştır. Comte, alt sınıfların koşullarının düzeltilmesini ileri sürmüştür. Marcuse, pozitivizmin aslında kendisi için bir güvenilirlik kanıtı sunduğunu bildirmiştir. Bu bağlamda Comte, pozitivizmin "egemen sınıfları tüm anarşik yayılma karşısında korumak" ile sorumlu olduğunu vurgulamıştır (Kızılçelik, 2008: 198).

Kısaca, Marcuse erken pozitivizmle egemen sınıf ideolojisi arasındaki organik bağ saptamış ve pozitivizmin hâkim görüşü kabul ettiği gerçeğini vurgulamıştır. Böylelikle de eleştirel teorinin pozitivizm eleştirisi yöneliminde önemli olan bir belirleme yapmıştır.

Marcuse'den sonra Horkheimer'i çalışmalarını örnek alan kişi Adorno'dur. Adorno eleştirel teoriye yeni boyutlar katmıştır. Adorno, öncelikle pozitivizmin düşüncenin gerçeklikle kendi arasına koyduğu mesafeyi yeniden sınırlandıran bir anlayış olduğunu savunmuştur. Ona göre aslında, gerçekliğin kendisi de oluşturulan bu mesafeye zaten tahammül edememektedir. Fikirlerin olgularla ilişki kurmasına ve onları eleştirerek hareket kazanmasına karşın bu hareketi yine de mesafenin korunmasına bağlıdır (Kızılçelik, 2008: 199-200).

Adorno'nun eleştirel teorinin pozitivizm eleştirisinde öne çıkışı aslında Alman Sosyoloji Derneği'nin 1961'de Tübingen toplantısında Popper'in "Sosyal Bilimlerin Mantığı" üzerine savunduğu tezlere karşılık sunduğu bildiriyle bağlantılıdır. Adorno ve Popper çatışmaya girmiştir. Çatışmanın konusu ise sosyal bilimlerde doğru metodu bulmaktır. Bu tartışmada

Popper, pozitivist olmadığını, mantıkçı pozitivistin eleştirmeni olduğunu ileri sürmüştür. Adorno ise buna karşılık kavramsallaştırmasının pozitivist olarak nitelendirmesi gerektiğini savunmuştur. Popper, ortaya çıkardığı teorisinin olgucu olduğunu savunmuştur. Kısacası Popper, hayatı boyunca pozitivistle savaştığını ve gerisinde durduğunu belirtmiştir.

Adorno, pozitivist metafizik olarak nitelemiş, onun diyalektik düşüncenin tam tersi bir ideoloji tarzı olduğunu savunmuştur. Adorno, yapıtlarında pozitivist tikelî tümelden koparan, bireyi tümlük içinde yok eden bir paradigma olmasından dolayı eleştirmiştir.

Habermas, pozitivist yönelik itirazlarını diyalektik teoriyle karşılaştırma yapma yoluyla ortaya koymuştur. Habermas'ın ileri sürdüğü üzere, pozitivistler gerek doğa yasaları gerekse insansal eylem yasaları şeklindeki yasa tiplerinin alanlarının şahsına münhasır olduğunu vurgulamışlardır. Bu noktada doğa yasalarına dair hipotezlerin, deneysel açıdan isabetli olan/olmayan saptamalar olduğu, buna karşın sosyal normları kabul ettiğimiz ya da yadsıdığımız önermelerin deneysel bakımdan ne doğru ne de yanlış olabilen saptamalar durumunda bulunduğu ileri sürülmüştür (Kızılcılık, 2008: 212).

Habermas, "olguların ve kararların ikiciliği" sorunsalını Popper'in temel sorun denilen sorunun çözümüne yönelik önerileri kapsamında irdelemiştir. Habermas'a göre bu sorun, teorilerin olası bir deneysel sınanmasının bilimsel mantıklar çözümleme sırasında belirir. Mantıksal olarak uygunluk taşıyan hipotezler deneysel isabetliliklerini ancak deneyimle karşı karşıya kaldıklarında gösterirler. Fakat teorik cümleler her zamanki gibi nesnelleştirilmiş bir deneyimle değil, sadece başka cümleler vasıtasıyla dolaysız bir biçimde sınanabilme olanağına sahiptirler (Kızılcılık, 2008: 212).

Eleştirel teori düşünürlerince ilk dönemde yapılan pozitivist eleştirisinin Habermas tarafından da benimsendiğini görmekteyiz. "... yeni bir epistemoloji formüle etme ve yeni bir metodoloji geliştirme uğraşısında olan Habermas, Okul'un ilk jenerasyon teorisyenlerinin 'pozitivist eleştirisini' önemsemiştir. Eleştirel teorisinin yeni ustası olan Habermas'ın Frankfurt Okulu geleneğinde 'pozitivist tartışmalarına' önemli katkıları olmuştur" (Odabaş, 2018).

Habermas, temel sorunun pozitivist bir çözümüne karşı aslında Popper'in yasa hipotezlerinin yanlışlaması için münasiplik taşıyan gözlem cümlelerinin deneysel zorlamaya gerekçelendirmeyecekleri görüşünde kararlı olduğundan bahsetmiştir. Bu noktada bilimsel araştırma sürecinde belirli teorileri yanlışlama denemelerine katılan gözlemcilerin önemli

gözlem cümleleri üzerinden geçici ve her an vazgeçilebilir bir görüş birliği içinde olmaları gerekir. Bu birleşme son noktada bir karara dayalıdır. Mantıksal ve deneysel olarak elde edilemez. Katılımcıların böylesi bir birleşmeye ulaşmaları olanaksızlaştığında bu durum dilin genel bir anlaşma aracı olarak başarısızlığıyla eşdeğer hale gelir (Kızılçelik, 2008: 213).

Kısaca Habermas pozitivistliğe karşı olan eleştirilerini, pozitivistliği diyalektik bir teoriyle karşılaştırarak ortaya koyar. Kendisini “sistem” teriminin işlemsel kullanımıyla sınırlayan sosyal bilim paradigmasına karşı eleştirel tavır takınmak zorunludur. Habermas burada daha çok analitik bilim teorisi ve analitik-ampirik metotların “değerden bağımsızlık” postulatını eleştirmiştir. Habermas’ın dediği üzere, “günlük konuşma dilinde sabitlenmiş ve sosyal kurallarda perçinlenmiş yaşam bağlamı içerisinde, bireyleri ve şeyleri, betimsel ve normatif kapsamı, içinde yaşayan özneler kadar, deneyimlenen nesneler hakkında da bir şeyler söyleyen özgül bir anlam açısından deneyimler ve yargılarız: ‘Değerler’ her ikisinin ilişkisinde diyalektik olarak kurulurlar. Ama yaşama evreninin kategorileri, görünüşte nötrleştirilmiş şeylerden bağımsızlaşmış bir nitelik olarak çıkarılır çıkarılmaz, ister ideal cisimler olarak nesnelleştirilsin, isterse tepki biçimleri olarak öznelleştirilsinler, hem açığa çıkarılmış hem de geriye itilmiş olmazlar (Kızılçelik, 2008: 213).

Habermas (Bottomore, 2014), pozitivistliği tüm yönleriyle sorgulamış bir filozoftur. Habermas’ın pozitivistlik eleştirisinde, pozitivistlikle yakın ilişkili olan “bilimcilik” söylemi radikal bir biçimde kritiğe tabi tutulmuştur. Habermas’ın bu bağlamda yönelimi, “epistemoloji kuramının felsefi düşünceden koparılmış bir yöntembilim tarafından yerinin alınmasına karşı” olmuştur.

Bilimcilik ilkesi, pozitivistliğin ana öğelerinden birisidir. Pozitivistliğin ortaya çıkışı ya da yok oluşu doğrudan bilimcilikle ilintilidir. Habermas’ın deyişiyle, “pozitivistlik bilimcilik ilkesiyle birlikte ayakta durur ve onunla beraber çöker”. Comte ile birlikte atılım göstererek bilgi ve yöntem sahnesinin önünde yer alan pozitivistlik, bilimin üstüne düşünmek yerine somut olguyu izleyen kendi dışlayıcı geçerliliğine olan güveni ve bağı kuvvetlendirmek, bilimlerin yapısını bu güven ya da inanç esasında açıklamak üzere hem deneyselci hem de rasyonel geleneklerin unsurlarını kullanmıştır. Habermas da pozitivistliği deneyselci ve rasyonel geleneklerle olan flörtü bağlamında sorgulamıştır (Kızılçelik, 2008).

Habermas’ın pozitivistlik kritiği (Kızılçelik, 2008: 221), deneysel bilimlerin araştırma sürecine yönelik değildir, tam aksine bu araştırma süreçlerinin pozitivist yorumudur.

“Eleştirim, kesin deneyim bilimlerinin bilimsel araştırma sürecine yönelik değil, davranış bilimsel bir sosyolojininkine değil-böyle bir sosyoloji var olduğu ölçüde; böyle bir sosyolojinin sosyal psikolojik küçük gruplar araştırmasının sınırlarının ötesinde var olup olmayacağı da bir başka sorundur.

Pozitivizm, kendi hâkim anlayışının ne kadar bilimsel araştırma programıyla bağlantılı olduğunu ya da kendisini ne kadar bilgiyi özdüşünmeden korusa bile, bilime ilişkin bir felsefi konumunu hala belirgin bir biçimde sürdürmektedir. Habermas anlayışına göre pozitivizm ve bilim bağdaşmaz. Ancak bilimlerin felsefeye karşı bağımsızlık kazanması için zorunlu olması ölçüsünde pozitivizm felsefesidir.

Habermas’ın pozitivizm kritiğinde öne çıkan yönlerin önemli bir kısmı Comte’un pozitivizm görüşünden kaynaklanmaktadır. Habermas’ın Comte’a dair tenkitleri, pozitivizmin temel handikaplarını ve sorunlar oluşturan açmazlarını ortaya koyması bakımından oldukça net ve açıklayıcıdır (Kızılcıkelik, 2008).

Habermas ile Popper’in ise pozitivizm hakkında münakaşaları bulunmaktadır. Habermas’ın Popper eleştirisi, genel olarak onun güçlü bir pozitivist felsefe kalıtı içeren “eleştirel akılcılık” anlayışı üzerinedir. Giddens’in da bildirdiği gibi, Popper’in bilim teorisi diyalektik bir teori değil, tam aksine analitik bir teoridir. Habermas doğa bilimlerindeki nesnellik kültürünün doğrudan sosyal bilimlere aktarılamayacağını ileri sürmüştür. Çünkü sosyal bilimlerin önceden yorumlanmış bir “oluşumlar evreniyle”, yani deneyim kategorilerinin birey öznelerinin “anamlı davranışları” tarafından ve bu davranışlar içinde çok eskiden beri meydana getirmiş olduğu toplumsal dünyayla ilgilendiğini ileri sürmüştür (Kızılcıkelik, 2008: 226).

Pozitivizm Eleştirisinin Günümüzle İlişkisi

Frankfurt Okulu’nun eleştirel yaklaşımı, günümüz dijital kültüründe ve medya ortamında daha önce görülmemiş biçimlerde yeniden anlam kazanmaktadır. Özellikle Adorno ve Horkheimer’in kültür endüstrisi eleştirisi, bugün sosyal medya algoritmaları, içerik platformları ve dijital reklam sistemleriyle bireyin düşünsel kapasitesinin yönlendirilmesine ilişkin güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Birey, artık yalnızca pasif bir tüketici değil; aynı zamanda gözetim altındaki bir veri üreticisi ve ideolojik yeniden üretimin gönüllü bir öznesidir. Dijital kültürde içerik çeşitliliği görünür olsa da, bu çeşitlilik çoğu zaman kapitalist pazarın

belirlediği sınırlar içinde şekillenmekte ve eleştirel düşünce, ticarileşmiş içeriklerin arasında görünmez kılınmaktadır.

Eğitim alanında da benzer bir araçsallaşma eğilimi söz konusudur. Frankfurt Okulu'nun bireyin özgürleşmesine yönelik eleştirel pedagojik yaklaşımı, bugün sınav odaklı, ölçme ve değerlendirme merkezli eğitim sistemlerinin karşısında hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bilginin yalnızca teknik beceriye indirgenmesi, eleştirel düşüncenin, estetik duyarlılığın ve etik sorgulamanın eğitim programlarından dışlanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda Marcuse'ün "tek boyutlu insan" kavramı, öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel bireyler olarak değil, sistemin gerektirdiği işlevsel roller için biçimlendirilen özneler olarak yetiştirildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Frankfurt Okulu'nun pozitivizm ve araçsal akıl eleştirisi, günümüzün medya temelli dikkat ekonomisi, eğitimde standartlaşma ve dijitalleşmiş kültürel üretim süreçlerinde hâlâ geçerliliğini koruyan bir düşünsel miras sunmaktadır. Eleştirel teori, bireyin özne olarak yeniden konumlanması, dijital kültürdeki ideolojik yapının sorgulanması ve özgürleştirici bir eğitim anlayışının yeniden inşası için güçlü bir kuramsal zemin teşkil etmektedir.

SONUÇ

Frankfurt Okulu'nun pozitivizm eleştirisi, yalnızca bilimsel bir yöntem tartışması değil; aynı zamanda bireyin özgürleşmesi, toplumun dönüşmesi ve eleştirel bilincin gelişmesi açısından da derin bir felsefi konumlanıştır. Horkheimer ve Adorno'nun kültür endüstrisi eleştirisi ile başlayan bu süreç, Habermas'ın iletişimsel eylem teorisiyle birlikte hem teorik hem de pratik açılardan yeniden şekillenmiştir.

Bu çalışma, pozitivizmin sosyal bilimlerdeki sınırlayıcı etkilerini açığa çıkartırken, eleştirel teorinin alternatif bir düşünme biçimi sunduğunu vurgulamaktadır. Frankfurt Okulu'nun sunduğu eleştirel çerçeve, günümüzün dijital medya yapıları, gözetim toplumları ve algoritmik tahakküm biçimleri bağlamında hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Sonuç olarak, Frankfurt Okulu'nun pozitivizm eleştirisi, yalnızca tarihsel değil, aynı zamanda güncel ve dönüşümcü bir teorik zemin sunmaktadır. Bu yönüyle, sosyal bilimlerin metodolojik sınırlarını yeniden düşünmek ve bireyin düşünsel özerkliğini savunmak açısından vazgeçilmezdir.

KAYNAKÇA

- Bağce, H. E. (2010). *Frankfurt Okulu*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bal, H. (2013). *İletişim Sosyolojisi* (2. basım). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Balkız, B. (2004). Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teori: Sosyolojik Pozitivizmin Eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, (12–13).
- Bottomore, T., & Nisbet, R. (2014). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Coser, L. A. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Demir, S. A. (2009). Sosyal Bilimlere Eleştirel Bir Bakış: Frankfurt Okulu ve Pozitivizm Eleştirisi. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, (1).
- Ertürk, R. (2012). Pozitivizm Üzerine. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 11, 1–6.
- Geuss, R. (2002). *Eleştirel teori: Habermas ve Frankfurt Okulu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Horkheimer, M. (1972). *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*. İstanbul: Say Yayınları.
- Horkheimer, M. (2016). *Akıl Tutulması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jay, R. (1989). *Diyalektik İmgelem*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Kant, I. (2021). *Aydınlanma Nedir*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Korlaelçi, M. (2002). *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Kızılcılık, S. (2008). *Frankfurt Okulu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Odabaş, U. K. (2018). Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Teori Üzerine. *Dört Öge*, (14).
- Ritzer, G. (2014). *Klasik Sosyoloji Kuramları*. Ankara: De Ki Yayım.

Duygusal Öz Farkındalık ve Evlilik Tutumu İlişkisinin İncelenmesi*Examining The Relationship Between Emotional Self-Awareness and Marriage Attitude***Ayşe Sümeyye Gültek¹, Lütfü Çakır²****Özet**

Evlilik tutumu ve duygusal öz farkındalık, ilişki deneyimlerini ve evlilikteki memnuniyeti büyük ölçüde etkileyebilecek önemli faktörlerdir. İyi bir evlilik tutumuna sahip olmak, kişinin kendi duygularını ve ihtiyaçlarını daha iyi anlamasına ve partnerle olan ilişkisini daha sağlıklı bir şekilde yönetmesine yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde, duygusal öz farkındalık da çatışma çözme becerilerini ve ilişkideki duygusal zenginliği artırırken tatmin edici bir evlilik deneyimine katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada 20 yaş ve üzeri bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyi değişkenleri ile duygusal öz farkındalık düzeylerinin evliliğe ilişkin tutumlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu 164 kadın ve 42 erkek olmak üzere toplamda 206 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak demografik bilgi formu, A-Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizleri SPSS 25.0 programı ile betimsel istatistik, T-Testi, Anova, LSD testleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet değişkenine göre duygusal öz farkındalık puanlarında kadın katılımcılar açısından anlamlı farklılık elde edilmiştir. Medeni durum değişkenine göre, duygusal öz farkındalıkta anlamlı fark saptanmamış; ancak evli katılımcıların evlilik tutumu puanları bekâr ve boşanmış katılımcılara göre anlamlı şekilde farklılık göstermiştir. Evlilik süresi değişkenine göre, duygusal öz farkındalıkta anlamlı fark bulunmazken, evlilik tutumu puanlarında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Yaş, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyi değişkenlerinde ise hem duygusal öz farkındalık hem de evlilik tutumu açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Araştırmanın bulguları, duygusal öz farkındalığın bireylerin evliliğe yönelik tutumlarını etkileyebileceğini göstermekte; özellikle cinsiyet ve medeni durum gibi değişkenlerin evlilik tutumunda belirleyici olabileceğini ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca, evlilik öncesi eğitim ve çift terapilerinde duygusal farkındalığın geliştirilmesinin ilişki doyumuna katkıda bulunabileceği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal farkındalık, duygusal öz farkındalık, evlilik tutumu.

Abstract

Marital attitude and emotional self-awareness are important factors that can greatly affect relationship experiences and marital satisfaction. Having a good marital attitude helps a person understand their own emotions and needs better and manage their relationship with their partner in a healthier way. Similarly, emotional self-awareness increases conflict resolution skills and emotional richness in the relationship, while contributing to a satisfying marital experience. This study aims to examine the effects of gender, age, marital status, duration of marriage, number of children, education level, employment status and income level variables of individuals aged 20 and over on their attitudes towards marriage. The relational screening model, one of the quantitative research methods, was used in the study. The sample group of the study consisted of 206 participants in total, 164 women and 42 men. Demographic information form, A-Emotional Self-Awareness Scale and İnönü Marital Attitude Scale were used as data collection tools in the study. Data was analyzed using SPSS 25.0 program and descriptive statistics, T-Test, Anova and LSD tests. According to the research results, a significant difference was obtained in emotional self-awareness scores according to the gender variable for female participants. According to the marital status variable, no significant difference was found in emotional self-awareness; however, the marital attitude scores of married participants differed significantly from single and divorced participants. According to the marriage duration variable, no significant difference was found in emotional self-awareness, while significant differences were found in marital attitude scores. No significant difference was found in age, number of children, education level, employment status and income level variables in terms of both emotional self-awareness and marital attitude. The findings of the research show that emotional self-awareness can affect individuals' attitudes towards marriage; it reveals that variables such as gender and marital status can be determinants in marital attitudes. The study also suggests that developing emotional awareness in premarital education and couple therapies can contribute to relationship satisfaction.

Keywords: Emotional awareness, emotional self-awareness, marital attitude.

¹ Lisansüstü Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

² Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye

GİRİŞ

Evlilik tutumu ve duygusal öz farkındalık, ilişki deneyimlerini ve evlilikteki memnuniyeti büyük ölçüde etkileyebilecek önemli faktörlerdir. Evlilik tutumu ile duygusal öz farkındalık arasında güçlü bir ilişki vardır. İyi bir evlilik tutumuna sahip olmak, kişinin kendi duygularını ve ihtiyaçlarını daha iyi anlamasına ve partnerle olan ilişkisini daha sağlıklı bir şekilde yönetmesine yardımcı olabilir. Benzer şekilde, duygusal öz farkındalık da çatışma çözme becerilerini ve ilişkideki duygusal zenginliği artırabilir, bu da daha tatmin edici bir evlilik deneyimine katkıda bulunabilir (Kurnaz Sönmez ve Tastan, 2023; Cankurtaran, Topkaya ve Şahin, 2023).

Evlenme yaşı geçmiş yıllara bakıldığında kariyer önceliği, ekonomik faktörler, toplumsal ve kültürel değişimler gibi pek çok faktörün etkisiyle artmıştır. Bireylerin evliliğe ilişkin fikirleri, bireysel deneyimler, aile geçmişi, eğitim seviyesi, kültürel etkiler, kişisel değerler gibi faktörlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla, bireylerin evliliğe ilişkin tutumları pek çok çeşitlilik göstermektedir (Şentürk, 2018). Bireylerin evliliğe ilişkin tutumları ile duygusal öz farkındalık düzeyleri arasında da bir ilişki olabileceği düşünülerek bu araştırma yapılmıştır.

Literatür incelendiğinde duygusal öz farkındalık ve evlilik tutumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu çalışma konusunun seçilmesi kıymetli bulunmuştur. Bu çalışma 20 yaş ve üzeri bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyi değişkenleri ile duygusal öz farkındalık düzeyleri ve evliliğe ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırma soruları aşağıda belirtilmektedir:

- Duygusal öz farkındalık düzeyleri cinsiyet, yaş, medeni durum, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Evliliğe ilişkin tutumlar cinsiyet, yaş, medeni durum, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Literatür Taraması

Araştırmanın bu kısmında kavramsal çerçeveye ait literatür çalışmasına yer verilmiştir.

Duygusal Öz Farkındalık

Duygusal farkındalık, bireyin duygularını gözlemleyerek duygularının yapısını keşfetmesine yardımcı olan bir dikkat prosesisidir (Uslu ve Gizir, 2019). Birey, duygularını kendi

içerisinde değerlendirip yorumlayarak bu sürece yardımcı olur. Buna ek olarak duygusal farkındalık içerisinde tutumları da barındırır. Bu bakımdan birey duyguları, bireysel veya başka kişilerle ortaklaşa deneyimlenen hisler şeklinde algılayabilir. Tutumsal perspektiften bakıldığında duygusal farkındalıkta, bireyin öznel değerlendirmesi öne çıkar (Rieffe vd., 2008).

Bireyin yaşamını düzenlemesi ve kendisi ile ilgili önemli kararlar alabilmesi için duygularının farkında olması fazlaca önemlidir (Bajgar vd., 2005). Bireylerin kendilerini tanıma ve anlama sistemi olarak görülen duygusal farkındalık, kişilerin kendini ifade edebilmeleri için kendi iç dünyalarına doğru yaptıkları yolculuk olarak yorumlanabilir. Duyguların varoluşu yerine ifade ediliş biçimini odak noktasına alan duygusal farkındalıkta kişiler duyguların ötesinde, duyguların ifade ediliş biçimi ve bunun ortamdakiler tarafından nasıl algılandığı asıl odak noktasıdır (Özen, 2017).

Duygusal farkındalık, kavram bakımından duygusal ifade, duygusal ayrıştırma ve duygusal deneyim kavramlarıyla farklılaşmaktadır. Anlık olarak duygunun algılanması ve yaşanması duygusal deneyimdir. Yaşanan anın farkında olmak ise duygusal farkındalıktır. Duygusal farkındalık yaşantıları deneyimlemeyi içinde barındırmaktadır (Croyle ve Waltz, 2002). Bireyin çevresindekilerin ve kendisinin duygularını fark edebilme kabiliyeti şeklinde de ifade edilebilir (Fantini-Hauwel, Boudoukha ve Arciszewski, 2012). Duygusal zekanın esas ögesi bireyin kendisinin ve başka insanların duygusal deneyimlerine açık olup algılayabilmesidir. Yüksek duygusal farkındalık seviyesine sahip olan bireylerin, duygularını ayrıştırabilme kapasiteleri vardır. Duygusal farkındalığın duyguları yönetme ve anlama gibi üst seviye duygu çözümlemeyi destekler ve duygusal düzenleme yapabilmektedir (Fantini-Hauwel, Boudoukha ve Arciszewski, 2012; Barchard vd., 2010).

Duygusal farkındalık kavramı daha detaylı şekilde incelendiğinde duygusal öz farkındalık kavramı öne çıkmaktadır. Farkındalık sürecinin tümüyle kişinin kendisine çevrilmesi ve böylelikle kişinin anlık veya genel olarak hisleriyle ilgili duygularını anlaması ve anlamlandırmasıdır. Bireyler için duygusal öz farkındalıkla ilgili en önemli konu, kişinin kendisini ilgilendiren konular ile ilgili detaylı bir şekilde bilgiye erişmesi ve bu bilgileri doğru olarak sınıflandırabilmesidir (Kocabal ve Ceylan, 2022). Duygusal öz farkındalığın geniş kapsamlı bir yapısı bulunmaktadır. Böylece kişilerin bilinç ve ruhlarında yaşanan bütün durumları ve karşılaştıkları olayların kendilerinde oluşturduğu tesirleri kapsamlı bir şekilde anlamalarına olanak sağlar (Esentaş vd., 2018).

Duygusal farkındalık kavramı beş düzey olarak biçimlendirilmiştir. Birinci düzey bedensel duyuların farkındalığıdır. Belirtilen düzeyde bireyin duyguları, otomatik bir biçimde yüzüne yansır ve böylelikle bireyin duygularını anlamının yolu bedeninden okunan ifadelerdir. İkinci düzeyde hareket durumundayken bedenin farkındalığı bulunmaktadır. Bu düzeyde duygu bedensel anlamda deneyimlenirken duyguyla ilişkili hareket eğilimi meydana çıkmaktadır. Ancak bu düzeyde de bilinçli olarak duygunun deneyimlenmesi söz konusu değildir. Duygu farkındalığının üçüncü düzeyi bireysel duyguların farkındalığıdır (işlem öncesi). Bu düzeyde duyguların nitelikleri “ya/ya da” şeklindedir. Örnek verilmesi gerekirse birey ya neşelidir ya da öfkeli. Bireyin aynı anda bir duyguyla beraber daha fazla duyguyu algılama kabiliyeti gelişmemiştir. Dördüncü düzey ise karışık duyguların farkındalığıdır (somut işlemsel). Duygusal birikimin kapsamı genişler ve birbirini bütünleyen duygular hissedilir ve algılanır. Beşinci yani son düzey ise karışımların kombinasyonudur (formel işlemsel). Bu düzeyde bireyin duygular arasındaki farklılıkları algılayabilme kabiliyeti bulunmaktadır. Kişi, başkalarının gözünden kendisiyle ilgili durumları görebilir ve kendisinin duygu durumunu tarafsız bir gözle algılayabilme kabiliyetlerine sahiptir. Birey çevresindekilerin gereksinimlerine karşı açıktır ve başka insanların gereksinimlerini karşılayabilir (Lane ve Schwartz, 1987).

Literatürde duygusal öz farkındalığın düşük düzeyde olması birçok psikopatoloji ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tatar, Özdemir ve Çelikbaş, 2018). Yüksek düzey duygusal farkındalıkta ise kaygı seviyesinin düşüklüğü, öz saygının yüksek seviyede olması (Kuyumcu, 2011), duygusal zekanın yüksek düzeyde olması ve yaşam doğum seviyesinin yüksek olması ile bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir (Kuzucu, 2008). Bunlara ek olarak duygusal farkındalık ile madde bağımlılığı (Carton, Bayard, Jouanne ve Lagrue, 2008) ve şizofreninin (Baslet, Termini ve Herbener, 2009) ilişkili olduğu bulunmuştur.

Evlilik Tutumu

Bir bireye yüklenen ve bireyin psikolojik bir nesne ile alakalı duygu, düşünce ve davranışlarını organize bir şekilde oluşturan eğilime tutum denmektedir (Kağıtçıbaşı, 2003). Tutum, kişinin duygu, düşünce ve davranışlarında düzen sağlayarak etkileşim oluşturur (Baykara Pehlivan, 2008). Duygu, düşünce ve davranışlar arasında tutumun organize edici rolü olduğu söylenebilir.

Evlilik tutumu ise bireylerin evliliğe yönelik duygu, düşünce ve davranışları şeklinde ifade edilebilir. Bu tutumun evlilik ilişkisine ilişkin olabileceği gibi evlilik kurumuna yönelik de olabilmektedir (Willoughby, 2010).

Tutumlar ilk olarak aile içerisinde oluşur ve devamında sosyal çevrenin de etkisiyle şekillenir. Kişisel yaşantıların da tutumlar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Toplumsal değerleri içeren tutumlar aile, akranlar, sosyal medya ve toplumsal gruplar yoluyla öğrenilir (Kağıtçıbaşı, 2003). Bireyin içerisinde bulunduğu aile, akran, çeşitli sosyal ortamlar ve maruz kaldığı sosyal medya vb. yayınlar birçok tutumunu etkileyebildiği gibi evlilik tutumları üzerinde de etki yarabilmektedir (Şahin, 2019).

Bireyin evliliğe ilişkin tutumlarını etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenler arasında birinci cinsiyettir. Toplumsal olarak rollerin ve tutumların saptanmasında cinsiyetin etkisi oldukça fazladır. Toplumsal davranış biçimlerinden hareketle bireyin davranışları cinsiyetine göre şekillenir. Buna örnek olarak kadınlardan ev içerisindeki düzenin korumaları, sabırlı ve ilişkinin toparlayıcı tarafı olmaları, anlayışlı ve anaç olmaları beklenirken; erkeklerden aile geçimini üstlenmeleri, güçlü olmaları ve çevrelerinde otorite kurmaları beklenmektedir (İmamoğlu, 1991). Değişen ve gelişen toplumlarla beraber toplumsal davranış biçimlerinde de çeşitli değişiklikler yaşanmaktadır. Günümüzde kadın-erkek eşitliği ifadesi yaygınlaşmış ve kadınların sosyal alanlardaki faaliyetleri artmıştır (Akın ve Aydemir, 2007). Bu değişiklikler sonucunda, kadın-erkek ilişkileri, evlilik ve evlilik tutumlarında farklılıklar yaşanmıştır. Bundan yola çıkarak, bireylerin evlilik beklentileri, evliliğe atfettikleri anlamlarda yani evlilik tutumlarında kadın-erkek bakımından farklılaşmalar gözlemlenmektedir.

Evlilik tutumları üzerine yapılan araştırmalarda Braaten ve Rosen'in (1998) araştırmasında cinsiyetler arası farklılık bulunmamışken; Klein (2006), Shurts ve Myers'in (2012) araştırmalarında üniversite öğrencisi kadınların evlilik tutumlarında daha olumlu yönde sonuçlara ulaşılmıştır. Köroğlu'nun (2013) araştırmasında ise evlilik tutumunda erkeklerin kadınlardan daha olumlu sonuçlar aldığı gözlemlenmiştir.

Evlilik tutumu üzerinde yaş faktörünün yanı sıra cinsiyet faktörünün de etkisi bulunmaktadır. Edmundson (2005) üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada evlilik tutumları üzerinde yaş faktörünün etkisi olduğu ve evlilik içerisinde rolleri şekillendirmede yaşın önemli bir faktör olduğu bulunmuştur. Yapılan başka bir araştırmada genç yetişkinlerin evlilik beklentisi üzerinde yaşın önemli bir faktör olduğu ve genç yetişkinlerin büyük bir

kısımının gelecek için evlilik hayali kurduğu sonucuna ulaşılmıştır (Manning, Longmore ve Giordano, 2007). Kişinin evliliğe hazır oluşuna yönelik etkenlerin evlilik için önemli olması ve yaş faktörünün fazlaca öneme sahip olduğu belirtilmektedir (Çaplı, 1992). Bireyin zihinsel ve fiziksel gelişiminde yaşı önemli bir etken olduğu ve böylelikle algı ve tutumunun değişip şekillenmesinde de etkili rolü bulunabilmektedir (Arslan, 2019).

Evlilik tutumu üzerinde cinsiyet ve yaş etkenlerinin yanında eğitim düzeyi de etkili bir diğer faktördür. Evlenmeyi düşünen bireylerin eğitim düzeyleri arasındaki farkın fazla olması halinde ihtiyaç, ilgi ve arkadaşlık gibi konularda olası anlaşmazlıkların yaşanması ve bunların sonucunda çiftler arası iletişim sorunları yaşanmaktadır (Özgüven, 2000). Başka bir ifadeyle, bireylerin aldığı eğitim hayattan beklenti ve amaçları, hayata bakış açıları üzerinde etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı bireylerin eğitim düzeyleri ne kadar benzer seviyede olursa evliliklerinin kalitesi de orantılı şekilde artacaktır.

Evlilik tutumu üzerinde etkisi olan faktörlerden biri de dindir. Dinin, bireyin hayatı yaşayış biçimi, hayatı anlamlandırma şekli üzerinde etkileri olabildiği gibi toplumsal olarak da etkisi oldukça fazladır. Birçok dinde evliliğin yeri oldukça önemlidir. Bundan dolayı dinlerin, evliliğe bireyleri teşvik etmesindeki etkisi önemlidir (Mutlu, 2004). Dini inançların üzerinde etki gösterdiği faktörler arasında eşlerin yaşam şekilleri, eğlenme tarzları ve eşlerin tutumları da yer almaktadır (Özgüven, 2000).

Bireylerin sosyoekonomik durumları da evliliğe ilişkin tutumlar üzerinde bir diğer faktördür. Ağdemir'e (1991) göre, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, ekonomik açıdan rahat bir yaşam için de bireyler evlenmek istemektedirler. Fakat son dönemlerde sosyo-ekonomik durumların değişimiyle, evlilik kurumunda da değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklerin başında kadınların iş hayatına girmeleri ve maddi güç kazanmalarıyla beraberinde gelen evlenme oranlarında düşüş ve boşanma oranlarında artışlar yaşanmaktadır (Thornton ve Freedman, 1982). Bireylerin evlilikten beklentileri cinsiyetler arası farklılık göstermektedir. Özgüven (2000) tarafından yürütülen bir araştırmaya göre kadınlar için evlenecekleri kişinin yüksek gelir ve yüksek statülü olması önemli kriterler olmasıyla beraber erkekler için bunun öneminin daha az olduğu görülmüştür.

Evlilik tutumu üzerinde etkisi olan yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, din ve sosyo-ekonomik düzey gibi faktörlerin dışında başka etkenler de bulunmaktadır. Bireyin evliliğe yönelik tutumlarını biçimlendiren faktörlerden biri de aile yapısı ve aile içerisinde yaşanan

anlaşmazlıklardır (Miles ve Servaty-Seib, 2010). Ailesel ilişkilerin sağlıklı olması ile ailedeki çocukların evlilik tutumlarının olumlu olması arasında bir korelasyon bulunmaktadır (Gabardi ve Rosen, 1993). Anne babanın boşanmış olmaları ya da olmamaları (Burgoyne ve Hames, 2002) ve evliliklerindeki çatışma ya da uyum durumuna (Valerian, 2001) göre bireylerin evlilik tutumları biçimlenebilir. Ebeveynleri boşanan bireylerin evliliğe ilişkin negatif tutum sergiledikleri saptanmıştır (Riggio ve Weiser, 2008). Bireyin yetiştiği ailedeki anne babanın ilişkisi, uyumu, evlilik durumu kişinin gelecekte evliliğe karşı tutumlarını etkilemektedir. Ailenin evlilik tutumu, bireylerin evlilik tutumu ile ilişkilidir (Willoughby ve Carrol, 2010).

Özetle bu çalışmanın amacı, bireylerin doğdukları evde maruz kaldıkları ilişki biçimleri, kişinin cinsiyeti, yaşı, aldığı eğitim, mensup olduğu din ve sosyo-ekonomik düzeyi gibi değişkenler ışığında duygusal öz farkındalık düzeyleri ve evliliğe ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Duygusal öz farkındalığın evliliğe yönelik tutumlarla ilişkisini incelenmesini amaçlayan bu araştırma katılımcıların araştırma sorularını cevaplandığı objektif ve sayısal verilere dayanan nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan model ise iki ve daha çok sayıdaki değişkenin birlikte değişimini belirlemeyi hedefleyen ilişkisel tarama modelidir (Büyüköztürk, 2018).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu araştırmaya gönüllü katılım sağlayan 20 yaş ve üzerindeki 164 kadın, 42 erkek olmak üzere toplamda 206 birey oluşturmaktadır.

Katılımcıların cinsiyet bilgilerine ilişkin veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet bilgilerini içeren tablo

Cinsiyet	N	%
Kadın	164	79,6
Erkek	42	20,4

Tablo 1 incelendiğinde araştırmanın katılımcılarının %79,6’sının (n=164) kadın katılımcılardan oluştuğu, %20,4’ünün (n=42) erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların yaş durumunu içeren tablo

Yaş	N	%
20 - 29 yaş	94	45,6
30 - 39 yaş	31	15,0
40 - 49 yaş	47	22,8
50 yaş ve üzeri	34	16,5

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan 206 katılımcının; 94'ünün 20-29 yaş aralığında, 31'inin 30-39 yaş aralığında, 47'sinin 40-49 yaş aralığında, 34'ünün 50 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan 206 katılımcının %45,6'sının 20-29 yaş aralığında, %15,0'inin 30-39 yaş aralığında, %22,8'inin 40-49 yaş aralığında, %16,5'inin 50 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların medeni durumunu içeren tablo

Medeni Durum	N	%
Bekar	66	32,0
Evli	129	62,6
Boşanmış/Dul	11	5,3

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan 206 kadın katılımcının 66'sının bekar olduğu; 129'unun evli olduğu; 11'inin boşanmış/dul olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan 206 katılımcıdan %32,0'sinin bekar olduğu; %62,6'sının evli olduğu; %5,3'ünün boşanmış/dul olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların evlilik süresi durumunu içeren tablo

Evlilik Süresi	N	%
0	71	34,5
1 yıldan az	4	1,9
1-5 yıl	32	15,5
6-10 yıl	15	7,3
11-15 yıl	10	4,9
16 yıl ve üzeri	74	35,9

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan 206 katılımcının 71'inin (%=34,5) evlilik süresinin 0; 4'ünün (%=1,9) evlilik süresinin 1 yılda az olduğu; 32'sinin (%=15,5) evlilik süresinin 1-5 yıl arasında olduğu; 15'inin (%=7,3) evlilik süresinin 6-10 yıl arasında olduğu; 10'unun (%=4,9) evlilik süresinin 11-15 yıl arasında olduğu; 74'ünün (%=35,9) evlilik süresinin 16 yıl ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların çocuk sayısı durumunu içeren tablo

Çocuk Sayısı	N	%
0	94	45,6
1	28	13,6
2	42	20,4
3	33	16,0
4 ve üzeri	9	4,4

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan 206 katılımcıdan 94'ünün (%=45,6) çocuk sayısının 0 olduğu; 28'inin (%=13,6) çocuk sayısının 1 olduğu; 42'sinin (%=20,4) çocuk sayısının 2 olduğu; 33'ünün (%=16,0) çocuk sayısının 3 olduğu, 9'unun (%=4,4) çocuk sayısının 4 ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların eğitim düzeyi durumunu içeren tablo

Eğitim Düzeyi	N	%
İlköğretim	10	4,9
Ortaöğretim	46	22,3
Yükseköğretim	150	72,8

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan 206 katılımcının 10'unun (%=4,9) eğitim düzeyinin ilköğretim düzeyinde olduğu; 46'sının (%=22,3) eğitim düzeyinin ortaöğretim düzeyinde olduğu; 150'sinin (%=72,8) eğitim düzeyinin yükseköğretim düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların çalışma durumunu içeren tablo

Çalışma Durumu	N	%
Tam zamanlı	92	44,7
Yarı zamanlı	22	10,7
Çalışmıyor	92	44,7

Tablo 7 incelendiğinde, araştırmaya katılan 206 katılımcının 92'sinin (%=44,7) çalışma durumunun "tam zamanlı" olduğu; 22'sinin (%=10,7) çalışma durumunun "yarı zamanlı" olduğu; 92'sinin (%=44,7) çalışma durumunun "çalışmıyor" olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların gelir durumunu içeren tablo

Gelir Durumu	N	%
0-17001	44	21,4
17002-34000	64	31,1
34001-51000	50	24,3
51001 ve üzeri	48	23,3

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcılardan gelir durumunun 0-17001 arasında olanların sayısının 44 (%=21,4) olduğu; 17002-34000 arasında olanların sayısının 64 (%=31,1); 34000-51000 arasında olanların sayısının 50 (%=24,3); 510000 ve üzeri olanların sayısının 48 (%=23,3) olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcıların demografik bilgilerini öğrenebilmek amacıyla 'Demografik Bilgi Formu', bireylerin duygusal öz farkındalık düzeylerini ölçmek için 'A-Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği-10' ve katılımcıların evliliğe yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla 'İnönü Evlilik Tutum Ölçeği' kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu katılımcıların cinsiyetlerini, yaşlarını, medeni durumlarını, evlilik sürelerini, çocuk sayılarını, eğitim düzeylerini, çalışma durumlarını ve gelir düzeylerini içermektedir.

A Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği-10

Tatar ve arkadaşları (2017) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek 5'li likert tipinde oluşturulmuştur ve içerisinde 10 madde bulunmaktadır. Ölçekten elde edilen puanlar 10-50 arasında farklılaşmaktadır. Ölçeğin çift sayılı maddeleri (2.,4.,6.,8.,10) ters yönlü puanlanmıştır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması durumunda duygusal öz farkındalığın bulunduğu anlaşılmaktadır. Ölçeğin güvenirlik kat sayısı 0,85 ve Cronbach Alpha değeri 0,79 olarak bulunmuştur (Tatar vd., 2017).

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği

Ölçek genç yetişkin bireylerin evlilik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 5'li likert tipindeki ölçek 21 maddeden oluşmaktadır. Hiç katılmıyorum (1), Nadiren katılıyorum (2), Biraz katılıyorum (3), Katılıyorum (4) ve Kesinlikle katılıyorum (5) şeklinde oluşturulmuştur. Ölçekten alınan puanın yüksek olması evliliğe yönelik olumlu tutumu, düşük olması ise evliliğe yönelik olumsuz tutumu göstermektedir. Ölçeğe ilişkin Bayoğlu ve Atlı (2014) tarafından yapılan güvenirlik analizi için, Cronbach alfa, test-tekrar test ve testi yarılama analizleri gerçekleştirilmiş ve güvenirlik değerleri .87 ve .90 arasında tespit edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan doğrulayıcı ve açımlayıcı faktör analizleri sonucunda ise

ölçeğin toplam varyansın %36'sını açıklayan tek faktörlü bir yapısının olduğu bulunmuştur (Bayoğlu ve Atlı, 2014).

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçekler için üniversite etik kuruluna başvurulmuş ve E-65836846-044-339413 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma verileri 2024-2025 akademik yılı güz dönemi içerisinde toplanmıştır. Araştırmada kolaylı örneklem metodu kullanılmıştır. Kolaylı örneklem, araştırmacının kolaylıkla ulaşabileceği katılımcılardan oluşan, seçkisiz olmayan bir örneklem yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Veri toplama sürecinde katılımcılardan onam formu alınmış ve ardından belirtilmiş olan ölçekler google formlar yoluyla çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Soruları 20 yaş ve üzeri gönüllü katılımcılar cevaplandırmıştır. Anketi ortalama cevaplandırma süresi 10 dakikadır.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 25.0 ile analiz edilmiştir. Bu program veri toplama aracının, betimsel istatistik, T-Testi, Anova, LSD testleri tekniklerini içermektedir. Araştırma sorularının analizleri yapılmadan önce, ölçeklerden elde edilen verilerin normalliği basıklık-çarpıklık katsayılarına bakılarak sınanmıştır. Çalışmanın bu kısmında, katılımcılardan toplanan verilere ilişkin yapılan istatistiksel analiz sonuçları tablolar ve açıklamalar eşliğinde sunulmuştur. Araştırma öncesinde yapılan normallik testleri, verilerin normal dağılım gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu sebeple araştırmada, parametrik testlerin kullanılması uygun bulunmuştur. Araştırmada kullanılan Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden alınan verilerin toplam puanlarında cinsiyet değişkenine elde edilen verilerden farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla T-Testi yapılmıştır.

Ölçeklerdeki değişkenlerin normal dağılım varsayımına uyduğu gözlemlendiği için, ikiden fazla gruptan oluşan değişkenlerde (örneğin; yaş, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir durumu) ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA testi sonucunda anlamlı bir fark saptandığında, bu farkın hangi gruplar arasında (örneğin; evlilik süresi, medeni durum) olduğunu belirlemek için LSD testi uygulanmıştır.

Araştırmanın bu aşamasında, katılımcılardan toplanan verilere ilişkin yapılan istatistiksel analiz sonuçları tablolar ve açıklamalar eşliğinde sunulmuştur.

Tablo 9. Normallik testi tablosu

	DÖFÖ	İETÖ
Çarpıklık	-,026	-,804
Basıklık	-,661	,660

George ve Mallery'e (2001) göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olduğu durumlarda veriler normal dağılım göstermektedir. Bu durumda tablo incelendiğinde verilerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulara ve yorumlarına yer verilmiştir.

Cinsiyet Değişkenine Göre Farkları Gösteren T-Testi Tablosu

Araştırmada cinsiyet değişkenine göre duygusal öz farkındalık ve evlilik tutumu arasındaki ilişkilerin belirlenebilmesi için T-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Cinsiyet değişkenine göre farkları gösteren T-testi tablosu

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	df	t	p
A-DÖFÖ-10	Kadın	164	38,5671	6,21312	204	3,195	,002*
	Erkek	42	35,0952	6,55859			
İETÖ	Kadın	164	80,1890	16,11826	204	-1,023	,307
	Erkek	42	83,0000	14,93073			

Tablo 10 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında cinsiyet değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış T-Testi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) puanlarında kadın katılımcılar açısından anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür. İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) puanlarına bakıldığında ise cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Yaş Değişkenine Göre Farkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu

Araştırmada yaş değişkenine göre Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) arasındaki farklılıkları belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Yaş değişkenine göre farkları gösteren ANOVA testi tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar arası	228,780	3	76,260	1,872	,136
	Grup içi	8230,137	202	40,743		
	Toplam	8458,917	205			
İETÖ	Gruplar arası	1114,486	3	371,495	1,482	,221
	Grup içi	50636,858	202	250,678		
	Toplam	51751,345	205			

Tablo 11 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) alt boyutlarından alınan puanların yaş değişkenine göre farklılık düzeyini inceleyen ANOVA testi sonuçları görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre A-DÖFÖ-10 ve İETÖ puanları açısından anlamlı farklılık görülmemiştir.

Medeni Durum Değişkenine Göre Farkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu

Tablo 12. Medeni durum değişkenine göre farkları gösteren ANOVA testi tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar arası	11,304	2	5,652	,136	,873
	Grup içi	8447,613	203	41,614		
	Toplam	8458,917	205			
İETÖ	Gruplar arası	3063,081	2	1531,541	6,386	,002*
	Grup içi	48688,264	203	239,844		
	Toplam	51751,345	205			

Tablo 12 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında medeni durum değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış ANOVA testi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre Duygusal Öz Farkındalık Ölçeğinden (A-DÖFÖ-10) alınan puanlarda anlamlı farklılık görülmezken, İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan puanlarda evli katılımcılar ile bekar katılımcılar arasında evli katılımcılar açısından anlamlı farklılık; evli katılımcılar ile boşanmış/dul katılımcılar arasında evli katılımcılar açısından anlamlı farklılık görülmüştür.

Evlilik Süresi Değişkenine Göre Farklılıkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu**Tablo 13.** Evlilik süresi değişkenine göre farkları gösteren ANOVA testi tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar arası	50,427	5	10,085	,240	,944
	Grup içi	8408,491	200	42,042		
	Toplam	8458,917	205			
İETÖ	Gruplar arası	4447,742	5	889,548	3,761	,003*
	Grup içi	47303,602	200	236,518		
	Toplam	51751,345	205			

Tablo 13 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında evlilik süresi değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış ANOVA testi sonuçları görülmektedir. Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=50,427, df=5, sıralar ortalaması=10,085); grup içi (sıralar toplamı=8408,491, df=200, sıralar ortalaması=42,042) ve toplam (sıralar toplamı=8458,917, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan puanlarda farklı boyutlarda anlamlı farklılıklar görülmüştür. "Hiç evlenmemiş" alt boyutu ile evlilik süresi "1-5 yıl arasında" alt boyutu arasında, evlilik süresi "1-5 yıl arasında" alt boyutu açısından anlamlı; "Hiç evlenmemiş" alt boyutu ile evlilik süresi "16 yıl ve üzeri" alt boyutu arasında, evlilik süresi "16 yıl ve üzeri" alt boyutu açısından anlamlı; evlilik süresi "1-5 yıl arasında" alt boyutu ile evlilik süresi "6-10 yıl arasında" alt boyutu arasında, evlilik süresi "1-5 yıl arasında" alt boyutu açısından anlamlı; evlilik süresi "6-10 yıl arasında" alt boyutu ile evlilik süresi "16 yıl ve üzeri" alt boyutu arasında, evlilik süresi "16 yıl ve üzeri" alt boyutu açısından anlamlı farklılık görülmüştür.

Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılıkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu

Tablo 14. Çocuk sayısı değişkenine göre farkları gösteren ANOVA testi tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar	59,636	4	14,909	,360	,837
	arası					
	Grup içi	8280,784	200	41,404		
	Toplam	8340,420	204			
İETÖ	Gruplar	1962,805	4	490,701	1,976	,100
	arası					
	Grup içi	49661,634	200	248,308		
	Toplam	51624,439	204			

Tablo 14 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında çocuk sayısı değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış ANOVA testi sonuçları görülmektedir.

Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=59,636, df=4, sıralar ortalaması=14,909); grup içi (sıralar toplamı=8280,784, df=200, sıralar ortalaması=41,404) ve toplam (sıralar toplamı=8340,420, df=204) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=1962,805, df=4, sıralar ortalaması=490,701); grup içi (sıralar toplamı=49661,634, df=200, sıralar ortalaması=248,408) ve toplam (sıralar toplamı=51624,439, df=204) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılıkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu

Tablo 15. Eğitim düzeyi değişkenine göre farkları gösteren ANOVA tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar	43,246	2	21,623	,522	,594
	arası					
	Grup içi	8415,672	203	41,457		

İETÖ	Toplam	8458,917	205			
	Gruplar arası	1405,715	2	702,857	2,834	,061
	Grup içi	50345,630	203	248,008		
	Toplam	51751,345	205			

Tablo 15 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış ANOVA testi sonuçları görülmektedir.

Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=43,246, df=2, sıralar ortalaması=21,623); grup içi (sıralar toplamı=8415,672, df=203, sıralar ortalaması=41,457) ve toplam (sıralar toplamı=8458,917, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=1405,715, df=2, sıralar ortalaması=702,857); grup içi (sıralar toplamı=50345,630 df=203, sıralar ortalaması=248,008) ve toplam (sıralar toplamı=51751,345, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

Çalışma Değişkenine Göre Farklılıkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu

Tablo 16. Çalışma durumu değişkenine göre farkları gösteren ANOVA testi tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar arası	103,762	3	34,587	,836	,475
	Grup içi	8355,155	202	41,362		
	Toplam	8458,917	205			
İETÖ	Gruplar arası	349,784	3	116,595	,458	,712
	Grup içi	51401,561	202	254,463		
	Toplam	51751,345	205			

Tablo 16 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında çalışma durumu değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış ANOVA testi sonuçları görülmektedir.

Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=103,762, df=3, sıralar ortalaması=34,587); grup içi (sıralar toplamı=8355,155, df=202,

sıralar ortalaması=254,463) ve toplam (sıralar toplamı=8458,917, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=349,784, df=3, sıralar ortalaması=116,595); grup içi (sıralar toplamı=51401,561, df=202, sıralar ortalaması=254,463) ve toplam (sıralar toplamı=51751,345, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

Gelir Durumu Değişkenine Göre Farklılıkları Gösteren ANOVA Testi Tablosu

Tablo 17. Gelir durumu değişkenine göre farkları gösteren ANOVA testi tablosu

		Sıralar Toplamı	df	Sıralar Ortalaması	F	p
A-DÖFÖ-10	Gruplar arası	103,762	3	34,587	,836	,475
	Grup içi	8355,155	202	41,362		
	Toplam	8458,917	205			
İETÖ	Gruplar arası	349,784	3	116,595	,458	,712
	Grup içi	51401,561	202	254,463		
	Toplam	51751,345	205			

Tablo 17 incelendiğinde, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğinden (İETÖ) alınan toplam puanlarında gelir durumu değişkenine göre farklılaşma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış ANOVA testi sonuçları görülmektedir.

Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=103,762, df=3, sıralar ortalaması=34,587); grup içi (sıralar toplamı=8355,155, df=202, sıralar ortalaması=41,362) ve toplam (sıralar toplamı=8458,917, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) sonuçlarına göre; gruplar arası (sıralar toplamı=349,784, df=3, sıralar ortalaması=116,595); grup içi (sıralar toplamı=51401,561, df=202, sıralar ortalaması=254,463) ve toplam (sıralar toplamı=51751,345, df=205) puanlarda anlamlı farklılık görülmemiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada 20 yaş ve üzeri bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyi değişkenleri ile duygusal öz farkındalık düzeylerinin ve evliliğe ilişkin tutumlarının etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. 20 yaş ve

üzeri bireylerin katılım sağladığı bu çalışmada veriler çevrim içi anket üzerinden toplanmıştır. Çalışmada Demografik Bilgi Formu, Duygusal Öz Farkındalık Ölçeği (A-DÖFÖ-10) ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya 164 kadın, 42 erkek olmak üzere 206 katılımcı katılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular neticesinde cinsiyet değişkeninde duygusal öz farkındalık puanlarında kadın katılımcılar açısından anlamlı farklılıklar görülmüştür. Literatür incelendiğinde Savaş (2022)'in çalışmasında da kadınların puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Evlilik tutumu puanlarında ise erkek katılımcılar açısından anlamlı farklılıklar görülmüş ancak anlamlılık ifade etmediği bulunmuştur. Ünsal (2019)'ın çalışmasında katılımcıların evlilik tutumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ve erkeklerin kadınlara göre evlilik tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürdeki bir başka araştırmada da kadınların duygusal öz farkındalık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Kuzucu, 2006; Sarı 2015). Kadınların duygusal öz farkındalık düzeylerinin daha yüksek bulunmasının nedenlerinden biri, kendisinin ve bir başkasının duygularını yorumlamada kadınların erkeklere göre kullandığı duygu dillerinin daha gelişmiş olduğudur (Kuzucu, 2006).

Medeni durum değişkenine göre duygusal öz farkındalık puanlarında anlamlı farklılık görülmemişken evlilik tutumu puanlarına göre evli katılımcılar ile bekar katılımcılar arasında evli katılımcılar açısından anlamlı farklılık; evli katılımcılar ile boşanmış/dul katılımcılar arasında evli katılımcılar açısından anlamlı farklılık görülmüştür. Ünsal (2019) özel eğitim öğretmenleriyle yaptığı araştırmada evli olan özel eğitim öğretmenlerinin bekâr olan özel eğitim öğretmenlerine kıyasla evlilik tutum puan ortalamasının daha yüksek olduğunu gözlemlemiştir.

Evlilik süresi değişkenine göre duygusal öz farkındalık puanlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmemişken evlilik tutumu puanlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Yaş, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir durumu değişkenlerine göre ise duygusal öz farkındalık ve evlilik tutumu puanlarında anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

Katılımcıların ölçekleri cevaplandıkları zaman, ortam, psikolojik durumları göz önüne alındığında, sonuçlarda yanıltma payı bulunmaktadır.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin demografik bilgileri incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunu kadın bireylerin (%79,6) oluşturduğu görülmüştür. Cinsiyetler arası dağılımın eşit olmaması da araştırmanın sınırlılıkları arasındadır.

Gharadaghi ve Masoumi Ala (2022)'nin çalışmasında bireylerin duygularını tanıma ve düzenleme becerilerinin yanı sıra sosyal ilişkilerdeki yeterliliklerinin evlilik ilişkilerinde doyum sağlamada kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmaya göre duygusal öz-farkındalık, bilişsel duygu düzenleme ve sosyal yeterlilik, evlilik doyumundaki varyansın %36'sını açıklamaktadır. Çalışma, duygusal farkındalığın ve sosyal becerilerin evlilik ilişkilerinde merkezi rol oynadığını ortaya koymaktadır. Eşlerin duygularını tanıma, ifade etme ve uygun şekilde düzenleme becerileri, sağlıklı ve doyurucu evlilikler için önemlidir. Bu bağlamda, evlilik öncesi eğitimler ve çift terapileri içinde bu becerilerin geliştirilmesi tavsiye edilmektedir (Gharadaghi ve Masoumi Ala, 2022).

Rusu, Bodenmann ve Kayser (2018) evli bireylerin bilişsel duygusal düzenleme becerilerinin, dolaylı yoldan ilişki doyumunu artırdığını ifade etmiştir. Özellikle bu düzenleme becerileri, pozitif baş etme stratejileri ile ilişkilidir; yani eşler, yaşadıkları duygusal durumlarla sağlıklı biçimde baş edebildiklerinde, bu durum evliliklerine de olumlu yansımaktadır. Araştırma, bilişsel stratejilerin doğrudan değil ama dolaylı olarak doyumunu etkilediğini ortaya koymuştur. Kadın ve erkekler arasında bazı farklılıklar saptansa da hem bireysel hem çift düzeyinde duygusal düzenleme becerileri, ilişkisel kalite için belirleyici olmuştur. Bu sonuçlar, özellikle duygusal farkındalık, baş etme ve ilişki doyumunu arasında kurulan teorik köprüyü desteklemekte ve uygulamalı müdahalelerin önemini vurgulamaktadır (Rusu, Bodenmann ve Kayser, 2018).

Evli çiftlerde veya evlilik adaylarında duygusal öz farkındalık ve evlilik tutumu arasındaki ilişkiyi güçlendirmek için hem bireysel gelişimi hem de çiftler arası etkileşimi destekleyen bütüncül stratejiler izlenmelidir. Uygulanabilir bazı önerilere aşağıda yer verilmiştir:

- Duygusal Öz-Farkındalık Eğitimleri: Bireylerin kendi duygularını tanıması, adlandırması ve düzenlemesi için psikoeğitim programları düzenlenmelidir. Bilinçli farkındalık (Mindfulness) teknikleri, öz-farkındalığı artırmakta etkilidir.

- Eşler Arası Duygusal Paylaşımı Teşvik: Özellikle “öfke”, “hayal kırıklığı” gibi evlilikte sık karşılaşılan duygularla başa çıkma becerileri geliştirilmelidir. Çiftlerin birbirlerinin duygularını yargılamadan dinlemeleri ve geri bildirim vermeleri sağlanmalıdır.
- Evlilik Öncesi Eğitim Programları: Aday çiftlere yönelik duygusal farkındalık ve ilişki tutumu içerikli modüller eklenmelidir.
- Profesyonel Destek ve Çift Terapisi: Duygusal farkındalık düzeyi düşük veya olumsuz evlilik tutumuna sahip bireyler için psikolojik danışmanlık önemlidir.
- Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Eğitimi: Olumsuz duygular karşısında “pozitif yeniden değerlendirme” ya da “plan yapma” gibi stratejiler öğretilir.
- İlişki Güçlendirme Atölyeleri: Rol yapma, empati oyunları, geri bildirim çalışmaları ve grup etkinlikleriyle farkındalık-tutum bağı desteklenebilir.

Bu öneriler, hem bireysel düzeyde duygularla sağlıklı ilişkiler kurmayı hem de çiftler arası duygu paylaşımı, anlayış ve tutarlı ilişki tutumu geliştirmeyi hedeflemektedir. Uygulamalar, eğitim, terapi ve sosyal destek boyutlarında planlanmalıdır. Bu kazanımlar ile bireysel ruh sağlığını, ilişki doyumunu ve uzun vadede toplumun aile yapısını güçlendiren koruyucu bir psikososyal etki elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1). <https://doi.org/10.21560/spcd.25017>
- Akın, M. H. ve Aydemir, M. A. (2007). Üniversitede okuyan kız öğrencilerin cinsiyet rolü tutumları bağlamında aile ve evlilik kurumlarına bakışları (Selçuk Üniversitesi örneği). *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18, 43–60.
- Arslan, S. (2019). *Öğretmen adaylarında kişiler arası tarz, affetme ve evlilik tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yüksek lisans tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Bajgar, J., Ciarrochi, J., Lane, R. ve Deane, F. P. (2005). Development of the Levels of Emotional Awareness Scale for Children (LEASC). *British Journal of Developmental Psychology*, 23(4), 569–586.
- Barchard, K. A., Bajgar, J., Leaf, D. E. ve Lane, R. D. (2010). Computer scoring of the Levels of Emotional Awareness Scale. *Behavior Research Methods*, 42(2), 586–595.

- Baslet, G., Termini, L. ve Herbener, E. (2009). Deficits in emotional awareness in schizophrenia and their relationship with other measures of functioning. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 197(9), 655–660.
- Baykara-Pehlivan, K. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-kültürel özellikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 151–168.
- Bayoğlu, F. ve Atlı, A. (2014). İnönü evlilik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik analizleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 397–415.
- Bozkan, K. (2020). *Üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinde öznel sıkıntıları açma ve duygusal öz farkındalık etkisi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Braaten, E. B. ve Rosen, L. A. (1998). Development and validation of the Marital Attitudes Scale. *Journal of Divorce & Remarriage*, 29(3–4), 83–91.
- Burgoyne, C. B. ve Hames, R. (2002). Views of marriage and divorce: An in-depth study of young adults from intact and divorced families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 37(1), 75–100.
- Büyükoztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Cankurtaran, Ş., Topkaya, N. ve Şahin, E. (2023). Evli bireylerde bilinçli farkındalık ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide evlilik çatışmasının aracı rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 752–765.
- Carton, S., Bayard, S., Jouanne, C. ve Lagrue, G. (2008). Emotional awareness and alexithymia in smokers seeking help for cessation: A clinical analysis. *Journal of Smoking Cessation*, 3(2), 81–91.
- Croyle, K. L. ve Waltz, J. (2002). Emotional awareness and couples' relationship satisfaction. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(4), 435–444.
- Çaplı, O. (1992). *Evlenmeye hazır mısınız?* Bilgi Yayınevi.
- Edmundson, L. M. (2005). *Marriage myths and dysfunctional relationship beliefs among undergraduates*. (Unpublished master's thesis). USA: University of Tennessee.

- Esentaş, M., Işıkgöz, E., Güzel, P. ve Özbey, S. (2018). Spor yöneticilerinde öz-farkındalık: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 493–510. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.411519>
- Fantini-Hauwel, C., Boudoukha, A. H. ve Arciszewski, T. (2012). Adult attachment and emotional awareness impairment: A multimethod assessment. *Socioaffective Neuroscience & Psychology*, 2(1), 10744.
- Gabardi, L. ve Rosen, L. (1993). Intimate relationships: College students from divorced and intact families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 18(3), 25–56.
- Gharadaghi, A. ve Masoumi Ala, S. (2022). Investigating the role of emotional self-awareness, cognitive emotion regulation and social adequacy in predicting marital satisfaction. *Journal of Human Relations Studies*, 2(4), 32–39.
- George, D. ve Mallery, P. (2001). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference 10.0 update* (3. baskı). Allyn and Bacon.
- İmamoğlu, E. O. (1991). Aile içinde kadın-erkek rolleri. *Türk Aile Ansiklopedisi* (Cilt 3). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2003). *Yeni insan ve insanlar*. Evrim Yayınevi.
- Klein, H. K. (2006). *Investigation of variables influencing college students' marital attitudes and fear of intimacy* (PhD thesis). USA: Ball State University.
- Kocabal, M. ve Ceylan, M. (2022). Bilinçli farkındalık, motivasyon ve akademik performans arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Akademi*, 36(4), 2140–2159.
- Koroğlu, T. (2013). *Üniversite gençliğinin evlilik, aile ve boşanma konusundaki düşünce ve görüşleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Karabük Üniversitesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi.
- Kurnaz Sönmez, Ş. ve Taştan, N. (2023). Duygu düzenleme becerileri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide öz şefkat duygusunun aracı rolü. *Akademik Hassasiyetler*, 10(22), 489–517.
- Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları fark etmeye yönelik bir psikoeğitim programının üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Lane, R. D. ve Schwartz, G. E. (1987). Levels of emotional awareness: A cognitive-developmental theory and its application to psychopathology. *The American Journal of Psychiatry*, 144(2), 133–143.
- Manning, W., Longmore, M. ve Giordano, P. (2007). The changing institution of marriage: Adolescents' expectations to cohabit and to marry. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 559–575.
- Miles, N. ve Servaty-Seib, H. L. (2010). Parental marital status and young adult offspring's attitudes about marriage and divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 5(4), 209–220.
- Mutlu, M. (2004). *Üniversite gençliğinin evlilik ve aile kurumuna yaklaşımı: Fırat Üniversitesi uygulaması*. (Yüksek lisans tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Özen, Y. (2017). Farkında mıyız? (Bilişsel farkındalık ile psikolojik iyi oluşun içselleşmesi). *Kesit Akademi Dergisi*, 3(7), 167–189.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi* (1. baskı). PDREM Yayınları.
- Rieffe, C., Oosterveld, P., Miers, A. C., Terwogt, M. M. ve Ly, V. (2008). Emotion awareness and internalising symptoms in children and adolescents: The emotion awareness questionnaire revised. *Personality and Individual Differences*, 45(8), 756–761. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.08.001>
- Riggio, H. R. ve Weiser, D. (2008). Attitudes toward marriage: Embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal Relationships*, 15(1), 123–140.
- Rusu, P. P., Bodenmann, G. ve Kayser, K. (2018). Cognitive emotion regulation and positive dyadic outcomes in married couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(1), 359–376.
- Sarı, B. (2015). *Duygusal farkındalık düzeyi ölçeği ile uluslararası duygusal resim sistemi resimlerine verilen valans değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Arel Üniversitesi.
- Savaş, Y. (2022). *Özel gereksinimli ve sağlıklı gelişim gösteren çocuklarla çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal farkındalık düzeyinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Shurts, W. M. ve Myers, J. E. (2012). Relationships among young adults' marital messages received, marital attitudes, and relationship self-efficacy. *ADULTSPAN Journal*, 11(2), 97–111.
- Şahin, E. S. (2019). *Üniversite öğrencilerinin çeşitli kaynaklardan aldıkları evlilik mesajları ve evliliğe ilişkin tutumları*. (Yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Şentürk, E. (2018). *Evlilikte özyetkinlik, ebeveyn öz yetkinliği, bilişsel duygu düzenleme ve evlilik doyumu arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa.
- Tatar, A., Bekiroğlu, B., Çelikbaş, B., Özdemir, H., Yağız, R., Battal, F., Kurt, G. D., Ören, Z. ve Astar, M. (2017). Duygusal öz farkındalık ölçeğinin Türkçeye çevrilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences*, 4(13), 1484–1493.
- Tatar, A., Özdemir, H. ve Çelikbaş, B. (2018). Gelir getiren bir işte çalışan ve çalışmayan kadınlarda duygusal öz-farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *İş'te Davranış Dergisi*, 3(1), 31–41.
- Thornton, A. ve Freedman, D. (1982). Changing attitudes toward marriage and single life. *Family Planning Perspectives*, 14(6), 297–303.
- Uslu, Y. ve Gizir, C. A. (2019). Duygusal farkındalık boyutlarının üniversite öğrencilerinin benlik saygısı, sosyal kaygı ve depresyon düzeyleri üzerindeki yordayıcı rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 876–890.
- Ünsal, M. (2019). *Özel eğitim öğretmenlerinin evliliğe ve çocuk sahibi olmalarına yönelik tutumu*. (Yüksek lisans tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Valerian, A. V. (2001). *The relationship between the family of origin processes and attitudes towards marriage and the likelihood to divorce among college students* (PhD thesis). USA: Seton Hall University.
- Willoughby, B. J. (2010). Marital attitude trajectories across adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 1305–1317.
- Willoughby, B. J. ve Carroll, S. J. (2010). Sexual experience and couple formation attitudes among emerging adults. *Journal of Adult Development*, 17(1), 1–11.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.